

Ungdom og sosial kontroll i en migrasjonskontekst

Sara Charlotte Kristiansen Fladvad

VID vitenskapelige høyskole

Stavanger

Masteroppgave

Master i globale studier

Antall ord: 30 791

12.12.2019

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til rapporten.
Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Sammendrag / Summary

Denne studien utforsker ungdommers opplevelse av sosial kontroll i en migrasjonskontekst med følgende problemstilling

Hvordan opplever ungdom sosial kontroll i en migrasjonskontekst?

Materialet består av kvalitative intervjuer med 14 ungdommer i Oslo med migrasjonserfaring. Studien viser hvordan migrasjonsprosesser, herunder blant annet motivasjoner, årsaker og sosial støtte ser ut til å påvirke hvordan ungdommene opplever sosial kontroll utøvd av både foreldre og andre. Samtidig fremstår kontroll som skal fremme, forebygge eller sanksjonere adferd å inngå i et samspill med faktorer knyttet til migrasjonsprosessen samt til familieliv og oppdragelse i en migrasjonskontekst. Opplevelse av tilhørighet, deltagelse, inkludering og ekskludering og konformitetspress fra arenaer preget av både opprinnelsesland og Norge ser dessuten ut til å kunne både fremme og hemme negativ eller begrensende sosial kontroll. Fra en annen synsvinkel fremstår opplevelsen og utøvelsen av sosial kontroll å være nært knyttet til konteksten den foregår i. Studien beskriver sosial kontroll i en migrasjonskontekst som et komplekst fenomen hvor det er viktig å rette blikket mot forhold ved individer, familier, migrantmiljøer, transnasjonale miljøer og ved det norske majoritetssamfunnet.

This study explores adolescents' experience of social control in the context of migration, with the following research question

How do adolescents experience social control in the context of migration?

The material consists of qualitative interviews with 14 young people in Oslo with migration experience. The study shows how processes of migration, including motivations for migrations, causes and social support, seems to affect how young people experience social control exercised by both parents and others. At the same time, social control to promote, prevent or sanction behavior appears to interact with factors related to the process of migration as well as with family life and upbringing in a context of migration. Meanwhile, experience of belonging, participation, inclusion, exclusion and conformity in groups related to the country of origin and Norway appears to promote as well as inhibit negative social

control. From another point of view, the experience and exercise of social control seems to be closely linked to the context in which it takes place. The study describes social control in a migration context as a complex phenomenon. Focus on aspects related to individuals, families, migrant communities, transnational communities and to the Norwegian majority community appears to be important.

Nøkkelord / Keywords

Ungdom / Adolescents

Sosial kontroll / Social control

Migrasjon / Migration

Transnasjonalitet / Transnationality

Foreldreskap / Parenthood

Integrering / Integration

Flerkulturell / Multicultural

Krysskulturell / Crosscultural

Frivillighet / Free will

Tvang / Coercion

Negativ sosial kontroll / Negative social control

Oppdragelse / Upbringing

Flerkulturelt samfunn / Multicultural society

Ære / Honour

Forord

Arbeidet med denne oppgaven har vart i to år. I denne perioden er det mange mennesker som på ulik måte har bidratt til gjennomføring og fremdrift.

Først og fremst ønsker jeg å rette et stort takk til alle de ungdommene som deltok som informanter. Takk for det dere delte og det dere lærte meg.

Til mine to veiledere, Bjørn og Gerd Marie, tusen takk for innspill og tilbakemeldinger. Samarbeidet med dere har hjulpet meg til å opprettholde retning og fremdrift, og bidratt til mye læring.

Takk til forskere og studenter tilknyttet Voldsprogrammet på NOVA, delprosjekt om Ungdom, sosial kontroll og ærbarhetsnormer, for spennende og lærerike samtaler.

Et stort takk til mine to kollegaer som bidro til rekruttering av informanter, og til de to skolene hvor de jobber som tillot rekruttering og bruk av lokaler til intervjuene.

Takk også til venner og familie.

Spesielt takk til mamma og pappa, Louise og Caroline for at dere støtter og tror på meg, uansett. Mimi, Malin, Åshild, Erna, Signe og Astri for bønner og for at dere stiller opp som både klagemur og heia-gjeng. Nåværende og tidligere kollegaer, Katarina, Ellen, Leila, Alia, Anika, Asefa, Benedicte med flere, for oppmuntring og innspill.

Sist, men ikke minst, takk til Andreas, Sara og Leah. Dere gjør livet mitt rikt og meningsfullt. Jeg elsker dere "upp till himlen och tillbaka".

Oslo, 5. desember 2019

Innholdsfortegnelse

Sammendrag / Summary	3
Forord	5
1 Innledning.....	8
2 Oppsummering av relevant forskning og problemstilling	10
3 Teori	18
3.1 Sosial kontroll.....	18
3.1.1 Negativ sosial kontroll	19
3.2 Migrasjon, barn og familier.....	21
3.2.1 Akkulturasjon	22
3.2.2 Kollektivistisk og individualistisk orientering i oppdragelsen og migrasjon.....	24
3.3 Krysskulturelle barn og unge	26
3.3.1 Dobbeltsoialisering og tilhørighet	27
4 Metodisk tilnærming	30
5 Opplevelse av sosial kontroll i en migrasjonskontekst.....	37
5.1 Møtet med Norge.....	37
5.1.1 Tilhørighet til, og orientering mot landet man kommer fra.....	39
5.1.2 Kulturell orientering - videreføring av kulturelle normer og tilhørighet	40
5.1.3 Kulturell orientering i et liberalt og annerledes samfunn	41
5.1.4 Innholdet i kulturell orientering.....	42
5.1.5 Kulturell orientering og opplevelse av sosial kontroll.....	43
5.2 Kollektivistisk oppdragelse, sosial støtte og press	45
5.2.1 Transnasjonal påvirkning og rykter	48
5.3 Sosial kontroll i ulik kontekst	50
5.3.1 Fortolkning, identitet og tilhørighet.....	52
5.3.2 Sosial kontroll, sosial støtte og tillit i en ny og annerledes kontekst.....	53
5.3.3 Kollektiv oppdragelse i en ny kontekst.....	54
5.3.4 Norsk skole – en ny kontekst	55
5.3.5 Relativ, og negativ sosial kontroll	57
5.4 Migrasjonsstrategier.....	58
5.4.1 Forhold som påvirker tilpasning og migrasjonsstrategier.....	60

5.5	Migrasjonsmotivasjon	63
5.6	Familieliv i et nytt samfunn - Roller, makt og tillit.....	66
5.7	Ungdommenes tilhørighet, tilpasning og akkulturasjon	68
5.7.1	Dissonant akkulturasjon og sosial kontroll.....	70
5.7.2	Sanksjoner og formaninger - reaktiv og proaktiv kontroll	72
5.7.3	Indre sosial kontroll.....	73
5.8	Dobbeltsoialisering og kulturpendling.....	74
5.8.1	Kulturpendling og opplevelse av sosial kontroll på ulike arenaer	75
5.8.2	Opplevelse av press og kontroll på arenaer tilknyttet det norske majoritetssamfunnet	76
5.8.3	Kulturpendling og tilpasning på tvers av landegrenser.....	78
5.8.4	Transnasjonalt press og rykter.....	81
5.9	Sosial kontroll i en migrasjonskontekst og mestring	84
6	Avslutning.....	88
7	Litteraturliste.....	90
	Vedlegg 1 Intervjuguide.....	93
	Vedlegg 2 Informasjon til informanter	96
	Vedlegg 3 Informasjon til skoler	97

1 Innledning

Jeg jobber som minoritetsrådgiver på en videregående skole i Oslo.

Minoritetsrådgiverordningen er et forebyggende og kompetansehevende tiltak i regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017). I jobben som minoritetsrådgiver møter jeg mange ungdommer som opplever ulik grad av sosial kontroll. For noen av ungdommene jeg møter, blir tvangsekteskap eller ufrivillige utenlandsopphold, trusselen eller frykten for det, en realitet i løpet av videregående. De fleste ungdommene dette gjelder, lever allerede liv preget av sosial kontroll som kan defineres som negativ. Dette bekreftes også av erfaringer på feltet (Bråten & Elgvin, 2014; Munch, Lien, Lossius & Salole, 2011). I dagens Norge er sosial kontroll og negativ sosial kontroll svært aktuelt. Det er nevnt i flere handlingsplaner (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, Justis- og beredskapsdepartementet, 2017). Andre eksempler er oppmerksomhet i media, etableringen av organisasjonen Født Fri, utgivelsen av bøkene *Skamløs* (Bile, Srour & Herz, 2017), *Kjære bror* (Ashraf & Nikkerud, 2018) og *iLove 2 – seksuell helse* (Reiss, 2019) og filmene *Hva vil folk si* og *Disco*. Den samme tendensen kan sees i Sverige og Danmark. Nyere kartlegginger i alle tre land viser at negativ sosial kontroll forekommer blant ungdom, selv om risikoen for å være utsatt varierer med faktorer som etnisk minoritetsbakgrunn fra land utenfor Norden, og kjønn (Friberg & Bjørnset, 2019; Følner, Johansen & Hansen, 2018; Strid, Enelo, Cinthio & Baianstovu, 2018a, 2018b, 2018c). Grensen for når sosial kontroll blir negativ er ofte vanskelig å definere (Bredal & Melby, 2018). Jeg synes derfor at sosial kontroll er et spennende og relevant fenomen å utforske nærmere.

I møte med ungdommenes beskrivelse av virkeligheten hører jeg gjentagende fortellinger om unge mennesker som lever liv preget av migrasjon og transnasjonale forhold, noe som også preger hvordan den sosiale kontrollen utspiller seg. Perspektiver som favner familier i migrasjonsprosesser og transnasjonale sosiale nettverk, er ofte nødvendig for å få en helhetlig forståelse for ungdommenes situasjon. Det er videre perspektiver som har blitt aktualisert gjennom mine masterstudier. Økt globalisering medfører økt mobilitet, kontakt og kommunikasjon på tvers av landegrenser og økende blanding av kulturer på individ-, gruppe- og samfunnsnivå (Eriksen, 2008). Dette har gjort meg nysgjerrig. Hvordan opplever

ungdommer sosial kontroll i en virkelighet preget av disse forholdene? Økt kunnskap om dette vil trolig være nyttig i praksisfeltet. Det vil kunne ha relevans for å forstå dynamikk, handlingsrom og valg for ungdommer, enkeltvis og i familien. Det vil etter min mening være viktig for å gjøre gode sikkerhetsvurderinger samt for å finne egnede intervensjoner for å bidra til positiv endring og forebyggende tiltak. Behov for økt kunnskap om sosial kontroll i en kontekst preget av migrasjon og transnasjonalitet understrekes i evaluering av tidligere handlingsplaner og forskning på feltet (Lidén & Bredal, 2017; Lyngaard, 2010; Munch et al., 2011).

Det er med dette som utgangspunkt at jeg har valgt å se nærmere på temaet Ungdom og sosial kontroll i en migrasjonskontekst. Jeg er opptatt av å få en beskrivelse av dette fra dem det gjelder, og har derfor valgt å intervju ungdommer med etnisk minoritetsbakgrunn som alle lever i en migrasjonskontekst. Enten fordi de selv ha innvandret til Norge, eller fordi foreldrene deres har gjort det. På bakgrunn av valg av tema har jeg innledet et samarbeid med forskere ved NOVA (Oslo Met) / Voldsprogrammet, delprosjektet Negativ sosial kontroll – ungdoms og foreldres perspektiver. Jeg har vært en av fire masterstudenter i en gruppe som jevnlig har møttes for å drøfte og diskutere prosjektene våre med hverandre og med forskere fra NOVA som er tilknyttet prosjektet. Mine data vil også inngå som en del av NOVAs datamateriale. Det har vært givende og lærerikt å få lov til å ta del i andres, og dele egne, faglige perspektiver og refleksjoner. I tillegg har det vært en unik mulighet for meg til å få råd og veiledning fra forskere med lang og bred erfaring, samt å få litt innsyn i beslutningsprosesser og analytiske drøftinger rundt deres forskning på ungdom og sosial kontroll.

2 Oppsummering av relevant forskning og problemstilling

Her følger en oppsummering av forskning på temaet sosial kontroll og ungdom i en migrasjonskontekst. Jeg har avgrenset meg til å oppsummere forskning som jeg anser relevant i forhold til et migrasjonsperspektiv; for eksempel migrasjonsprosesser, transnasjonale forbindelser og foreldreskap og oppdragelse i en migrasjonskontekst med fokus på sosial kontroll. Jeg har valgt å bruke forskning fra flere fagdisipliner fordi jeg anser at det gir en best mulig oversikt knyttet til tema og problemstilling. Dessuten er min tverrfaglige tilnærming påvirket av min utdanningsbakgrunn. Både min grunnutdanning i sosialt arbeid og etterfølgende master i globale studier har vært preget av tverrfaglighet. Jeg har valgt å fokusere på forskning primært fra Norge, men også fra Sverige og Danmark. Begrunnelsen for dette er at jeg anser at disse landene ligner hverandre både kulturelt og strukturelt, og at forskning som belyser sosial kontroll og migrasjon, derfor kan sammenlignes og utfylle hverandre. Sett i forhold til forskningsoversikten må feltet sosial kontroll/negativ sosial kontroll etter min mening anses som et relativt ungt forskningsfelt i Norden.

Fra forskning og politikk med et blikk rettet mot tvangsekteskap, har det gjennom flere tiår med handlingsplaner vært økende fokus på de begrensninger og den kontroll som ofte utgjør konteksten når tvangsekteskap og relaterte utfordringer oppstår (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013; Barne- og familiedepartementet, 1998; Barne- og likestillingsdepartementet, 2008; Justis- og beredskapsdepartementet, 2017). Begrepene som brukes om fenomenet, er også under stadig utvikling; alvorlige begrensninger av frihet, ekstrem kontroll, sosial kontroll/negativ sosial kontroll (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013; Justis- og beredskapsdepartementet, 2017; Munch et al., 2011; Paulsen, Haugen, Elvegård, Wendelborg & Berg, 2011). I Norge og Danmark brukes nå begrepet sosial kontroll og negativ sosial kontroll (Friberg & Bjørnset, 2019; Følner et al., 2018; Justis- og beredskapsdepartementet, 2017). I Sverige benyttes «hedersrelaterat våld och förtryck», hvor begrensninger av frihet, kontroll, press og trusler er den vanligst forekommende formen for vold og undertrykkelse (Baianstovu, Cinthio, Särnstedt & Strid,

2018; Socialstyrelsen, 2019, s. 13; Strid et al., 2018a, 2018b, 2018c). Svenske undersøkelser finner videre at vold og undertrykkelse som skjer i en æres-kontekst, ikke nødvendigvis er æres-relatert. Funn fra dansk og norsk forskning viser samtidig en sammenheng mellom graden av betydning av familiens anseelse, rykte og ære og risiko for å være utsatt for negativ sosial kontroll (Friberg & Bjørnset, 2019; Følner et al., 2018, s. 105-106; Lidén & Bredal, 2017). For meg fremstår det som at forskere i alle disse tre land nærmer seg det samme fenomenet, selv om de rammer det inn på ulik måte og bruker ulike perspektiver som utgangspunkt. Verdt å nevne i forhold til dette er at alle ungdommer jeg intervjuet, beskriver hvordan familiens rykte og anseelse er viktig, og hvordan dette påvirker ikke bare individet, men familie og storfamilie i noe som minner om en kollektivistisk familieorganisering. Flertallet knytter anseelse og rykte til jomfru- og kyskhetskrav hos spesielt jenter. Mange bruker begrepet 'ære', andre bare 'rykte' eller 'hva folk skal si'. De beskriver dermed viktige aspekt ved å leve i det som kan defineres som en kontekst preget av ære (Socialstyrelsen, 2019, s. 12; Wikan, 2008, s. 9-21). På bakgrunn av dette finner jeg det relevant å bruke forskning om «hedersrelaterat våld och förtryck» i tillegg til forskning som bruker begrepene sosial kontroll og negativ sosial kontroll. En utfyllende beskrivelse av fenomenet sosial kontroll følger i teorikapittelet.

I boken *Identitet og praksis. Etnisitet, klasse og kjønn blant somaliere i Norge* oppsummerer Fangen sin egen, og til dels andres, forskning på mennesker med somalisk bakgrunn i Norge (Fangen, 2008). Her beskrives blant annet hvordan normer og kontroll knyttet til kjønn varierer innad i diasporaen. Migrasjon til Norge oppleves i hovedsak som en mulighet til større frihet. Et fåtall beskriver hvordan livet i Norge er mer begrenset på grunn av foreldre eller ektefeller som blir mer kontrollerende. Barn og unge opplever overgangen ved migrasjon som mindre problematisk enn voksne. Noen opplever sterke forventninger fra familie i Somalia og flere opplever savn av en mer felleskapsorientert oppdragelse. En del ungdommer beskriver konflikter med sine foreldre når det kommer til grenser og frihet til å bestemme over eget liv. Normer knyttet til seksualitet og ekteskap ser også ut til å flytte med familien fra Somalia og til Norge (Fangen, 2008).

Rapporten *Ungdom med innvandrerbakgrunn – verdier, normdannelse og livsvalg. En kunnskapsstatus* inneholder en gjennomgang av relevant forskning fra Norge, Danmark og

Sverige, samt funn fra en avgrenset kvalitativ studie (*Aarset, Lidén & Seland, 2008*). Rapporten viser blant annet hvordan foreldrenes behov for kontroll kan øke i en migrasjonssituasjon. Rapporten knytter dette til økt behov for kontroll over kvinners seksualitet i et nytt samfunn, ubalanse i maktforholdet mellom foreldre og barn, marginalisering i samfunnet og i eget nettverk. Ryktespredning og forpliktelser i familiens sosiale nettverk, både i Norge og utlandet, bidrar til kontrollen. Det pekes på at dette er et område hvor det er behov for mer kunnskap. Rapporten beskriver også hvordan ungdommer med minoritetsbakgrunn blander verdier, holdninger, praksiser og tradisjoner fra Norge og foreldrenes opprinnelsesland, til en ny helhet. De er «både og» og «alt på samme tid», heller enn det ene eller det andre.

På oppdrag fra Det danske formannskapet i Nordisk Ministerråd for 2010 har NIKK - Nordisk institutt for kunnskap om kjønn - gjennomført en kartlegging av kunnskap om sosial kontroll av minoritetsungdom i Norden i et likestillingsperspektiv (Lynggaard, 2010). Som et supplement er det gjort gruppeintervjuer med minoritetsungdom og fagpersoner. I forskningsgjennomgangen finner man flere forklaringsmodeller på sosial kontroll. For eksempel kultur- og generasjonskonflikt (foreldre og barn i utakt ved migrasjon og integrering), beskyttelse (av familie og kultur i en migrasjonssituasjon og et nytt samfunn) og sosialt press (press på ungdom og foreldre fra nettverk og miljø, kontroll mellom ungdommer, ryktespredning). Rapporten konkluderer med at det bør undersøkes nærmere hvordan blant annet transnasjonale forbindelser, forpliktelser og hensyn til slekt og miljø i opprinnelseslandet, samt migrasjonsprosesser- og -kontekst, påvirker den sosiale kontrollen av ungdom med minoritetsbakgrunn.

Rapporten *Ung i 2011. Nydanske unges opplevelse av frihed, social kontroll og grænser* er laget av Als Research på oppdrag av Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration i Danmark (Als Research, 2011). De har gjennomført en kvantitativ undersøkelse med sikte på å kartlegge omfanget av, samt beskrive innholdet i, sosial kontroll blant unge nydanske. De finner at etterkommere jevnt over er mer kontrollert enn innvandrere, noe som forklares med at de har et større sosialt nettverk i landet. Kontrollen har mange utøvere, både familiemedlemmer og etnisk nettverk. Mange innvandrere og etterkommere deler

holdninger og verdier som understøtter en praksis med sosial kontroll, dette gjelder særlig guttene.

Rapporten *Transnasjonal oppvekst. Om lenger utenlandsopphold blant barn og unge med innvandrerbakgrunn* oppsummerer funn fra en studie med sikte på å beskrive omfang, årsaker til og konsekvenser av lengre utenlandsopphold for barn med innvandrerbakgrunn (Lidén, Bredal & Reisel, 2014). Rapporten viser at mange barn og unge i Norge lever transnasjonale liv. Forbindelser og relasjoner på tvers av landegrenser representerer både muligheter og løsninger i familiens livssituasjon. Utenlandsopphold påvirkes av hvor i verden familien har nettverk, samt av migrasjonens faser og praksis i eget etnisk nettverk. Det er flere årsaker til opphold i utlandet og flere grunner kan virke samtidig, for eksempel økt kulturforankring og disiplinering. Ved disiplinering er oppholdet i utlandet en løsning på konflikter og/eller problematferd. De fleste av disse oppholdene er ufrivillige. Trusselen om et slikt opphold kan brukes som disiplinering i seg selv. Oppholdet forbindes med uønsket adferd, og dermed også med foreldrenes mislykkede oppdragelse og autoritet.

I 2014 utarbeidet Fafo en rapport som blant annet gjør opp en kunnskapsstatus på området «alvorlig begrensninger av unges frihet» (Bråten & Elgvin, 2014). Rapporten beskriver hvordan begrensninger oppstår i komplekse nettverk av relasjoner i inn- og utland. Økt kontroll knyttes blant annet til migrasjonsprosesser og -strategier. Rapporten beskriver at tvangsekteskap kan ha transnasjonale motiver, men går ikke nærmere inn på om dette også gjelder i forhold til sosial kontroll, selv om rapporten generelt setter tvangsekteskap inn i en kontekst preget av sterk kontroll og autoritær oppdragelse. Rapporten inneholder også en liten kvalitativ studie med foreldre med innvandrerbakgrunn. Flere av foreldrene som ble intervjuet, tok avstand fra det de beskrev som «typisk norsk oppdragelse». Disse mente at både norsketniske foreldre og ansatte på skolen var for liberale og ansvarsløse i oppdragelsen.

Rapporten *Fra særtiltak til ordinær innsats. Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet* er den tredje og siste delrapporten under følgeevalueringen av *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger mot unges frihet (2013-2016)* (Lidén & Bredal, 2017). Rapporten beskriver blant annet at innsats på området har vist at det er viktig å se

den transnasjonale konteksten og at kompetansen om familieliv i en slik kontekst må heves i hjelpeapparatet. Videre knyttes blant annet følgende faktorer til alvorlige begrensninger av frihet; migrasjonsprosesser, migrasjonsstrategier, transnasjonal tilhørighet, kulturspesifikke forventninger knyttet til ære og anseelse, foreldres bekymring for å miste kontrollen overfor barna sine i et nytt samfunn, generasjonskonflikter, utfordringer med å videreføre kulturspesifikke forventninger i et annerledes samfunn samt forventninger og forpliktelser fra sosialt nettverk i Norge og i utlandet.

I tidsperioden 2017-2018 gjennomførte Örebro Universitet en kartlegging av «*hedersrelaterat våld och förtryck*» på oppdrag av henholdsvis Malmös, Stockholms og Göteborgs stad, med målsetting om å beskrive både omfang og karakter i et interseksjonalt perspektiv. I rapporten redegjøres for funn fra den kvalitative delen, hvor det er gjennomført 95 åpne intervjuer (fokusgrupper og individuelle intervjuer) med totalt 235 personer med enten profesjonell og/eller personlig erfaring med æresrelatert vold og undertrykkelse (Baianstovu et al., 2018, s. 3). I den kvalitative analysen finner de at innesluttethet og mobilitet er to viktige faktorer som ser ut til å påvirke æresrelatert vold og undertrykkelse. Innesluttethet, for eksempel å være i minoritetsposisjon, særlig kombinert med blant annet statsløshet, krig, migrasjon og segregasjon, beskrives som en fremmede faktor. Mobilitet sosialt, økonomisk og politisk ser ut til å ha en hemmende effekt og påvirke normer i retning av mindre vold og undertrykkelse. Betydelsesfulle og forpliktende relasjoner til personer utenfor primærgruppen er et viktig aspekt (Baianstovu et al., 2018, s. 243). De konkluderer med at det er et behov for økt kunnskap om koblingen mellom æresrelatert problematikk og migrasjonsrelatert problematikk og sosioøkonomiske forhold (Baianstovu et al., 2018, s. 257). Videre med at det er et behov for forskning som tar for seg forholdet mellom sosial endring, etniske minoritetsgrupper og integrasjonspolitikker samt erfaringer av vold og undertrykkelse blant asylsøkere og nyankomne (Baianstovu et al., 2018, s. 260).

Rapporten *Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll* omhandler foreldreskap og sosial kontroll, med særlig fokus på innvandrede familier fra Pakistan, Sri Lanka og Somalia og bygger på både kvantitative og kvalitative data (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 8). Den kvantitative analysen baserer seg på en spørreundersøkelse gjennomført i første klasse på videregående skole i Oslo, Akershus og utvalgte skoler i Buskerud i 2016. Den kvalitative

analysen består av intervjuer med foreldre, ungdommer, unge voksne samt personer i hjelpeapparatet. Den kvantitative analysen indikerer at foreldregenerasjonen med opprinnelse fra det globale sør er langt mer konservativ enn den øvrige befolkningen, og enn barna sine, i forhold til sex før ekteskapet, homofili og om ungdommer på videregående kan ha kjæreste (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 7). Et betydelig mindretall av ungdommene rapporterer om foreldrerestriksjoner som kan defineres som alvorlige (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 8). Ungdom som selv har innvandret, er mer utsatt for foreldrerestriksjoner enn ungdom som er født i Norge. Økt botid hos foreldre ser også ut til å henge sammen med mindre restriksjoner (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 8). Landbakgrunn, innvandringsstatus og foreldrenes kulturelle orientering er elementer som ser ut til å ha direkte innvirkning på om man opplever foreldrerestriksjoner (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 67). Konsekvensene av å leve med alvorlige foreldrerestriksjoner fremstår å være lavere deltagelse i organiserte fritidsaktiviteter samt høyere sannsynlighet for psykiske plager og lav selvtillit (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 8). I de kvalitative intervjuene med foreldrene fremkommer det at foreldreskap i Norge ofte innebærer savn av kollektivistisk orientering og sosial støtte i oppdragelsen, frustrasjon over barn som ikke bærer kollektivistiske normer i stor nok grad, og en opplevelse av å stå alene i møte med et nytt samfunn med nye og mer liberale normer knyttet til blant annet sex og rus. (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 9, 148). En del foreldre erfarer forholdet mellom en kollektivistisk familieorganisering på den ene siden og en sekulær statsindividualisme på den andre som konfliktfylt. Opplevelsen av at kultur og identitet er under press fra storsamfunnet, samt at målet om å videreføre kultur og identitet til sine barn til dels står i motsetning til den norske statens mål for barna, kan medføre et ambivalent forhold til blant annet barndomsinstitusjoner (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 9-10). Forhold som ser ut til å motivere økt sosial kontroll, er blant annet videreføring av kulturell identitet og kulturelle skikker som ekteskapstradisjoner og familiestruktur (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 10). Ungdommenes mestringsstrategier i møte med strenge restriksjoner beskrives blant annet som internalisering av strenge normer, konflikt og dobbeltliv (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 10-11). Noen ungdommer beskriver også opplevelser av rasisme og diskriminering. Erfaringen av manglende aksept og tilhørighet i majoritetssamfunnet kan medføre at det er vanskeligere og mer risikofylt å argumentere for større frihet i egen familie (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 149). Rapporten beskriver hvordan endring i retning av mer liberale

oppdragelsesspraksiser fremmes av sosioøkonomisk integrering og kulturelle endringsprosesser (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 148). Sosiale mekanismer som fremmer mer liberale oppdragelseskikker, preges av både læring, tilpasning og konflikt (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 11). Med økt botid endres familieforståelse, oppdragerstil og referansepunkt og frykten for et dårlig rykte avtar. Institusjonelle forhold (rettsvern og ressurser) og økt utdanningsnivå hos ungdomsgenerasjonen endrer i tillegg maktbalanse og utfall av konflikter som oppstår i Norge sammenlignet med hjemlandet (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 11). Flere foreldre beskriver offentlig regulering som positivt ved at foreldre kan henvise til dette ved press fra slektninger (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 149-150).

Rapporten *Et iakttatt foreldreskap – om å være foreldre og minoritet i Norge* har til hensikt å belyse opplevelsen av foreldreskap og oppdragelse hos foreldre med etnisk og/eller religiøs minoritetsbakgrunn (Smette & Rosten, 2019, s. 7). Rapporten bygger på kvalitative intervjuer med 32 foreldre med etnisk og/eller religiøs minoritetsbakgrunn, herunder også foreldre med majoritetsbakgrunn og tilhørighet i et kristent felleskap utenfor Den norske kirke. Hos foreldrene med etnisk minoritetsbakgrunn viser materialet forskjeller i utøvelsen av foreldreskap knyttet til om man flyttet til Norge som barn eller voksen. Foreldre som flyttet til Norge som barn, ønsker i stor å oppdra egne barn på en annen måte enn de selv blitt oppdratt på. Foreldre som har ankommet Norge som voksne, beholder i stor grad opprinnelseslandets idealer for barndom og oppdragelse som referanseramme. For denne gruppen innebærer det å få egne barn, og med dette møtet med norske oppvekstinstitusjoner, et møte med et annet syn på oppdragelse og foreldreskap enn de bærer med seg (Smette & Rosten, 2019, s. 8). Rapporten viser at nye idealer for oppdragelse også preger denne gruppen. Det etniske og/eller religiøse felleskapet fremheves som en ressurs av flere foreldre (Smette & Rosten, 2019, s. 8-9). En del av foreldrene hadde mer konservative holdninger og verdier til seksualitet og alkohol enn det som er vanlig i majoritetssamfunnet. Noen av disse ønsket at barna skulle internalisere disse både holdningsmessig og i praksis. Andre formidlet holdningene, men anså likevel at tilpasning til samfunnet rundt var nødvendig i praksis. Foreldrene som ble intervjuet, var jevnt over mer bekymret for sønner enn for døtre, dette gjaldt særlig de foreldrene som bodde i nabolag og lokalsamfunn preget av levekårsproblemer og høy andel etniske minoriteter. I hvilken grad foreldrene hadde mulighet til å velge nabolag og nærmiljø for familien sin, hadde dels

sammenheng med familiens sosioøkonomiske status (Smette & Rosten, 2019, s. 8-10).

Balansegangen mellom ønsket om at barna tar del i majoritetssamfunnet på lik linje som alle andre og samtidig er bærere av tradisjoner, verdier og normer fra minoritetsmiljøet, er fremtredende i rapporten. Både foreldre og barn opplever sosial kontroll i form av konformitetspress fra både majoritets- og minoritetssamfunnet. De står dermed i en form for krysspress. Hvordan dette håndteres påvirkes av mange ting, blant annet sosial posisjon, type sosialt nettverk og type nabolag (Smette & Rosten, 2019, s. 10).

Med bakgrunn i oppsummering av relevant forskning på feltet, anser jeg at det er relevant å se nærmere på ungdoms opplevelse av sosial kontroll i en migrasjonskontekst. Negativ sosial kontroll generelt, og i en migrasjonskontekst spesielt, nevnes i flere rapporter som områder hvor det er behov for mer kunnskap. Det foreligger, så langt jeg forstår, relativt få studier som spesifikt tar for seg migrasjonsperspektivet i Norden, selv om migrasjon, migrasjonsstrategier, utenlandsopphold under oppveksten og transnasjonale forbindelser og forpliktelser er nevnt i flere. Forskningsgjennomgangen viser etter min mening et felt som har beveget seg fra et relativt stort fokus på ære, kvinners seksualitet og tvangsekteskap i etniske minoritetsmiljøer til interesse for ulike gruppetilhørigheter, minoritetsposisjoner og prosesser som kan påvirke hvordan sosial kontroll utspiller seg i menneskers liv i dagens samfunn. Migrasjonsperspektivet har, av det jeg kan se, blitt belyst i noe større grad i nyere forskning. Det er i forlengelsen av denne jeg plasserer mitt prosjekt med følgende problemstilling:

Hvordan opplever ungdom sosial kontroll i en migrasjonskontekst?

Jeg vil belyse problemstillingen ved hjelp av følgende spørsmål:

Hvordan opplever ungdom at migrasjons- og tilpasningsprosesser påvirker sosial kontroll?

Hvordan opplever ungdom at transnasjonale relasjoner og forbindelser påvirker sosial kontroll?

Hvordan påvirker konteksten opplevelsen av sosial kontroll?

Hvordan opplever ungdom at tilhørighet til opprinnelseslandet og til Norge spiller inn på sosial kontroll?

3 Teori

Mitt fokus for denne oppgaven er å se nærmere på ungdommers opplevelse av sosial kontroll i en migrasjonskontekst. I intervjuene med ungdommer har jeg prøvd å se nærmere på hvordan migrasjonsprosesser, tilhørighet til familiens opprinnelsesland og Norge, transnasjonale relasjoner og forpliktelser, kontekstuelle faktorer som besøk i hjemlandet og hva ungdom opplever som vanlige normer der de oppholder seg, påvirker opplevelsen av sosial kontroll. For å belyse dette teoretisk har jeg valgt å benytte tverrfaglige teorier om barn, familier og oppdragelse i en migrasjonskontekst samt krysskulturelle barn og unge. Innledningsvis vil jeg beskrive fenomenet sosial kontroll nærmere, og prøve å beskrive hva som kjennetegner kontrollen når den kan defineres som negativ.

3.1 Sosial kontroll

Sosial kontroll kan defineres som «ulike forsøk på å få folk til å oppføre seg slik man mener folk *bør* oppføre seg» (Ugelvik, 2019, s. 14). Det handler om normer for adferd, hvordan vi innretter oss etter dem, reproducerer dem og får andre til å gjøre det samme. Sosial kontroll er nært knyttet til kultur (Ugelvik, 2019, s. 35). Kultur kan defineres som «et bestemt sett av meninger, verdier, forestillinger, idealer og normer som deles, vedlikeholdes og skapes av mennesker som lever i et samfunn, og som overføres, utvikles (og forkastes!) fra generasjon til generasjon.» (Salole, Ekeli & Keeping, 2018, s. 46). Både kultur og sosial kontroll er sosiale fenomener som formes av, og former menneskelig samhandling og samfunnet de eksisterer i (Salole et al., 2018; Ugelvik, 2019).

Kontrollen kan være formell eller uformell (Ugelvik, 2019, s. 34-35). I denne oppgaven er jeg primært interessert i den uformelle sosiale kontrollen. Uformelle normer kan være uttalt eksplisitt, men like ofte læres de gjennom reaksjoner på adferd. Kontrollen kan være direkte eller mer indirekte og kan utføres på svært ulike måter (Ugelvik, 2019, s. 38-40). Alt fra vold og trusler til påføring av skyld og skam eller vage hint. Konsekvenser og opplevelser hos dem som er involvert kan derfor variere tilsvarende (Ugelvik, 2019, s. 35-37). Kontrollen kan være

proaktiv ved å ha til hensikt å forebygge eller fremme en viss type adferd, eller reaktiv ved å sanksjonere eller belønne i etterkant (Ugelvik, 2019, s. 35-38).

Oppdragelse er et eksempel på uformell sosial kontroll. Gjennom sosialisering og internalisering av sosiale normer lærer vi oss hvordan vi skal oppføre oss. Grenser og kontroll er en viktig og nødvendig del av oppdragelse og er som regel motivert av kjærlighet og omsorg (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017, s. 14; Lidén, 2017; Salole et al., 2018, s. 144; Ugelvik, 2019, s. 77-81). Sosial kontroll i familien og andre nære relasjoner kalles for primærkontroll. Med alderen møter barnet sosial kontroll på arenaer utenfor den nærmeste sfæren, for eksempel på skolen, noe som kalles sekundærkontroll (Ugelvik, 2019, s. 36). Internaliseringen av normer bidrar til en form for indre selvkontroll samt former og påvirker selvbilde og selvforståelse. Selvbildet preger i sin tur ofte adferd ved at vi som regel ønsker å oppføre oss i tråd med både den vi ønsker å være, og hvordan vi ønsker at andre skal forstå oss (Ugelvik, 2019, s. 78-79). Kontroll kan derfor også utøves ved å knytte ønsket eller uønsket adferd til viktige aspekt ved den andres selvbilde eller selvforståelse (Ugelvik, 2019, s. 40-41). Avhengig om man passer inn i en bestemt kultur eller gruppe, kan sosial kontroll ha inkluderende eller ekskluderende virkning for den enkelte. I et samfunn kan det også oppstå subkulturer med normer som mer eller mindre står i motsetning til majoritetssamfunnets (Ugelvik, 2019, s. 35-43). Sosial kontroll kan i større eller mindre grad være konstruktiv og positiv eller destruktiv og negativ, og ha mer eller mindre tilsiktede positive eller negative konsekvenser for dem som er berørt. Graden av kollektivistisk eller individualistisk orientering i et samfunn eller en gruppe påvirker hvordan både den formelle og uformelle sosial kontrollen utøves (Ugelvik, 2019, s. 23). Jeg kommer nærmere tilbake til hvordan dette påvirker uformell kontroll og oppdragelse.

3.1.1 Negativ sosial kontroll

I denne oppgaven er jeg interessert i ungdommers opplevelse av sosial kontroll, av grenser og friheter i livene deres. Jeg er også interessert i om denne kontrollen i større eller mindre grad oppleves som begrensende, negativ eller destruktiv og hvordan ulike aspekter ved å vokse opp i en migrasjonskontekst påvirker denne opplevelsen. Min erfaring er at grensen mellom positiv og negativ sosial kontroll kan være vag, og at det kan være utfordrende å

definere dette skillet, noe som også deles av andre i praksisfeltet (Bredal & Melby, 2018). Regjeringens handlingsplan *Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020)* definerer negativ sosial kontroll som

ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Kontrollen kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017, s. 12)

Det handler om uformell sosial kontroll, og om sosiale normer som i større eller mindre grad bryter med aksepterte normer i det norske majoritetssamfunnet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017, s. 100-105; Ugelvik, 2019). Den sosiale kontrollen forstås som negativ i kraft av at den begrenser den enkeltes mulighet til å bestemme over eget liv innenfor det som kan forstås som normalt eller rimelig i Norge. Hva dette betyr, rammes både inn av formelle lover og regler og av hva som kan anses å være vanlig praksis i Norge i dag (Friberg & Bjørnset, 2019; Justis- og beredskapsdepartementet, 2017, s. 6). Sosial kontroll relateres ofte til perspektiver og forklaringsmodeller som æreskultur, patriarkalske strukturer, kollektivistisk orientering, autoritær oppdragelse, kultur, generasjonskonflikt, beskyttelse, migrasjons- og integrasjonsprosesser, landbakgrunn, sosioøkonomiske forhold og sosialt press (Aarset et al., 2008; Baianstovu et al., 2018; Bråten & Elgvin, 2014; Friberg & Bjørnset, 2019; Følner et al., 2018; Justis- og beredskapsdepartementet, 2017; Lidén & Bredal, 2017; Lynggaard, 2010, s. 139-140; Smette & Rosten, 2019). Stort sett alle ungdommene jeg intervjuet, bruker alle eller flesteparten av disse elementene når de beskriver sine hverdagsliv, familier og oppdragelse, om enn i varierende grad. Sosial kontroll og negativ sosial kontroll i denne konteksten er et komplekst fenomen. I et sosialt og mer kollektivistisk orientert nettverk hvor ulike medlemmer har ulike forventninger, roller, avhengighet, begrensninger og muligheter i forhold til hverandre, er det ofte vanskelig å skille mellom hvem som kontrollerer og hvem som blir kontrollert (Baianstovu et al., 2018; Friberg & Bjørnset, 2019; Sosialstyrelsen, 2019). Videre veves ofte kontrollen i nåtid sammen med fortellinger om hvordan andre har blitt straffet for normbrudd tidligere (Baianstovu et

al., 2018). Negativ sosial kontroll kan i varierende grad ha negative psykiske og sosiale konsekvenser for den som blir utsatt, avhengig av alvorlighetsgrad og hvilke strategier ungdommen tar i bruk for å mestre situasjonen (Friberg & Bjørnset, 2019; Følner et al., 2018).

3.2 Migrasjon, barn og familier

Der er mange årsaker til migrasjon; arbeid, eventyrlyst, familie, krig og politiske konflikter for å nevne noen. (Lidén, 2017, s. 25). Migrasjonsmotivasjon beskrives gjerne ved «skyve» og «dra»-faktorer, det vil si om migrasjonen er motivert av at man vil bort fra noe, eller av noe man ønsker å komme til. Man kan også skjelne mellom «tvunget» og «frivillig» migrasjon. Virkeligheten er imidlertid som regel mer kompleks; migrasjonsmotivasjon og-muligheter er gjerne påvirket av flere faktorer, enten samtidig eller i ulike deler av migrasjonsprosessen (Eriksen, 2008, s. 116-132; Fandrem, 2011, s. 13-48). Familieliv og familieorganisering er ofte en viktig faktor. Både at man flytter, og hvor, er gjerne påvirket av familieliv, familieorganisering og nettverk i inn- og utland (Fandrem, 2011, s. 13-48; Lidén, 2017, s. 24-46). Migrasjon påvirker som regel også forhold i og mellom familier. Maktfordeling, roller og ansvar formes og omformes i migrasjonsprosessen (Lidén, 2017). For mange er det viktig, og naturlig, å opprettholde relasjoner og kontakt med familie og nettverk i utlandet. Livet i en migrasjonskontekst preges som regel av transnasjonalitet, det vil si orienteringer, forpliktelser, interesser og relasjoner på tvers av landegrenser (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). Forpliktelser er ofte preget av beslutninger i migrasjonsprosessen, hvem som fått mulighet til å flytte og hvem som ble igjen (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). Migrasjon må derfor forstås som en langvarig prosess som delvis opprettholdes gjennom transnasjonale forbindelser. Barn av foreldre som har migrert, blir derfor også en del av denne prosessen, selv om de ikke nødvendigvis har flyttet selv (Eriksen, 2008, s. 116-132; Fandrem, 2011, s. 13-48; Lidén, 2017, s. 24-46; Salole et al., 2018). Transnasjonalitet er med på å skape betingelser for hverdagsliv samt forholdet mellom barn og foreldre, og mellom familiemedlemmer i Norge og familie og nettverk i utlandet. Skyld, takknemlighetsgjeld og samvittighet kan medføre en ekstra forventning om å oppføre seg, eller oppdra barn, i tråd med familiens ønsker, regler og behov, enten det er uttalt eller ikke (Salole et al., 2018, s.

238-239). Elementer knyttet til migrasjon og transnasjonalitet kan være med på å forsterke relasjonelle bånd og forpliktelser til familie og storfamilie, og gi noen av de samme utslagene som en kollektivistisk orientering (Lidén, 2017; Salole et al., 2018, s. 242).

Med dette som bakteppe skal jeg videre gå inn på tre temaer som jeg anser som hensiktsmessige i forhold til min problemstilling. For det første vil jeg se nærmere på hva som skjer når mennesker flytter fra et samfunn til et annet. Jeg har valgt å belyse dette gjennom teori om akkulturasjon. For det andre beskriver jeg foreldreskap og sosialisering i et migrasjonsperspektiv. For det tredje ser jeg nærmere på hvordan migrasjon, og det å vokse opp med flere kulturer, preger barndom og oppvekst. Her bruker jeg teori om krysskulturelle barn og unge.

3.2.1 Akkulturasjon

Akkulturasjon betyr å bli sosialisert, eller resosialisert, inn i en ny kultur og kan brukes til å beskrive den prosessen innvandrere går gjennom for å tilpasse seg et nytt samfunn (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018, s. 121). Akkulturasjon refererer både til en dynamisk prosess og et mer eller mindre varig resultat av sosial og psykologisk tilpasning. Prosessen påvirkes av både individuelle faktorer og faktorer på gruppenivå. Gruppenivået innbefatter både gruppen individet kommer fra, og det nye samfunnet. Individuelle faktorer er for eksempel migrasjonsårsaker/motivasjon samt hvordan den enkelte tilpasser seg psykologisk og sosiokulturelt over tid. Den psykologiske tilpasningen betegner den opplevelsen av stress, også kalt migrasjonsstress, individet opplever ved å flytte fra en kultur til en annen (Fandrem, 2011, s. 49-128; Salole et al., 2018, s. 117-119). Sosiokulturell tilpasning handler om hvordan individet lærer å fungere i sosialt spill med andre, det vil si opparbeidelsen av sosial kompetanse i en ny kontekst (Fandrem, 2011, s. 13-48). Faktorer på gruppenivå er også kulturelle forskjeller mellom konteksten man kommer fra og den man flytter til, samt holdninger og grad av sosial støtte i det nye samfunnet (Fandrem, 2011).

Av individuelle faktorer nevnes fire akkulturasjonsstrategier, også kalt migrasjonsstrategier (Fandrem, 2011, s. 49-128; Salole et al., 2018, s. 125). Disse strategiene kombinerer på ulike

måter hvordan innvandrere opprettholder opprinnelig kultur og identitet, og i hvor stor grad de deltar i/har kontakt med det nye samfunnet. De kan beskrives på følgende måte:

Segregering er strategien der opprinnelig kultur beholdes, og man ikke tilpasser seg storsamfunnets normer, koder og regler. Integrering er en tilpasningsstrategi der man opprettholder sin egen kultur men samtidig tilpasser seg storsamfunnet.

Assimilering er å bli mest mulig lik majoritetsbefolkningen, og gi avkall på sin egen kulturelle bakgrunn. Marginalisering er å miste kontakten med kulturen både i opprinnelses- og det nye bosettingslandet. (Salole et al., 2018, s. 125)

Migrasjonsstrategier kan også brukes for å beskrive både ungdommers akkulturasjonsstrategier (både dem som selv har migrert og barn av migranter) og strategier hos familien som helhet. Både generelt, og for ungdommer og familier spesielt, er integrering den strategien som er å foretrekke, og som settes i sammenheng med mestring, tilpasning og god psykisk helse (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018). Som nevnt over, påvirkes tilpasning og strategier også av holdningene og graden av sosial støtte individet møter i storsamfunnet. Strategiene i storsamfunnet kan også beskrives ved ulike kombinasjoner av hvorvidt samfunnet tilrettelegger/gir tillatelse til å opprettholde opprinnelig kultur/identitet samt gir mulighet/krever deltagelse og inkludering. Alle strategiene må altså ses på som resultat av gjensidige prosesser. Hvis det for eksempel er stor forskjell mellom storsamfunnets forventninger og enkeltindividers eller grupperes tilpasning og migrasjonsstrategier, vil dette kunne bli konfliktfylt, noe som igjen virker inn på akkulturasjonsprosessen og resultatet hos den enkelte (Fandrem, 2011, s. 69-75).

De fleste forholdene som påvirker akkulturasjon, er foranderlige og vil endre seg over tid. Norskfødte barn av innvandrere kan derfor oppleve at foreldrenes akkulturasjonsprosess er i endring under deres oppvekst. Hvor raskt og hvordan man tilpasser seg et nytt samfunn, kan variere mellom medlemmer i en familie, noe mange foreldre er uforberedt på ved migrasjon (Salole et al., 2018, s. 186-187). Når akkulturasjonen mellom foreldre og barn går i utakt, kalles dette for dissonant akkulturasjon (Salole et al., 2018, s. 130-131). En medvirkende årsak til dette er at barns akkulturasjon gjerne påskyndes av at de raskt sosialiseres inn i norske hverdagsinstitusjoner (Lidén, 2017, s. 203). Foreldre kan oppleve manglende grad av kontroll ved at de mangler kunnskap om hva det vil si å være barn eller ungdom i det nye

landet. Dissonant akkulturasjon endrer derfor ofte forutsetningene for dialog på tvers av generasjoner, og kan være grobunn for såkalte generasjonskonflikter (Lidén, 2017, s. 212; Salole et al., 2018, s. 186-187). Det blir som regel en utfordring først når noen prøver å forhindre andre i å delta i eller tilpasse seg det nye samfunnet, eller blir nektet å beholde de deler av opprinnelseskulturen sin som de ønsker å beholde. Noen barn og unge begrenses i så stor grad at det kan defineres som negativ sosial kontroll (Salole et al., 2018, s. 186-187). Årsakene til dette kan være manglende kunnskap og trygghet, et ønske om å videreføre kultur og tradisjon eller en opplevelse av at det nye samfunnet begrenser barnas mulighet til å nå «det gode liv». Det kan handle om at foreldrene har planer om å flytte tilbake, og at det derfor fremstår som uhensiktsmessig at barna tilpasser seg og bygger relasjoner i det nye samfunnet. Felles for disse er at de som regel bunner i omsorg og et ønske om å gjøre det som er det beste for barnet. Utfordringen er at det kan forhindre barns og unges integrering i, og tilhørighet til, det nye samfunnet (Salole et al., 2018).

3.2.2 Kollektivistisk og individualistisk orientering i oppdragelsen og migrasjon

Oppdragelse av barn kan forenklet beskrives gjennom to modeller, en som er knyttet til familie- og kollektivistisk orienterte samfunn og en som er knyttet til individ- og kunnskapsorienterte samfunn (Lidén, 2017; Salole et al., 2018, s. 144). Kollektivistisk orientering knytter selvforståelse, mål, behov, ære/anseelse og verdi til felleskapet i større grad enn til individet selv, noe som er tilfelle i en individualistisk orientering (Fandrem, 2011, s. 66-69). I mer kollektivistisk orienterte samfunn er det vanlig at medlemmer i storfamilien, og andre deler av nettverket (klanen, landsbyen, naboer), tar stor del i oppdragelsen sammen med foreldrene. I Norge, som i mange andre individualistisk orienterte samfunn, er oppdragelse noe som først og fremst skjer innen rammen av kjernefamilien (Lidén, 2017; Salole et al., 2018, s. 144). I en mer individualistisk oppdragelse følges små barn ofte tett, gjennom direkte og indirekte styring, regler og ritualer, hvor målet er at disse internaliseres i større grad. Dette bidrar til økt selvregulering og selvstendighet i takt med barnets alder (Lidén, 2017, s. 201-202). I en kollektivistisk orientering er gjerne kjærlighet, omsorg og frihet viktigere enn faste regler og rutiner i de tidlige barneårene, og styring og grenser tiltar

etter hvert som barnet blir eldre (Fandrem, 2011, s. 66-69; Lidén, 2017, s. 201-202). Barn sosialiseres dermed grovt sett i retning mot avhengighet eller selvstendighet, noe som kan beskrives ved begrepet utviklings-stier (Salole et al., 2018, s. 142). Utviklings-stier deles inn i to kategorier, kalt avhengighetsutvikling og selvstendighetsutvikling. Den første beskriver en kollektivistisk orientering mot gruppens/felleskapets behov, og den andre en individualistisk orientering mot individets egne behov foran gruppens. Graden av kollektivistisk og individualistisk orientering kan forstås som plassering på en skala hvor disse to er ytterpunkter (Fandrem, 2011, s. 69). Hostede (2001) i Fandrem viser hvordan Norge er rangert som mer individualistisk enn stort sett alle de land ungdommene jeg intervjuet har opprinnelse fra (2011, s. 69).

I forbindelse med kollektivistisk og individualistisk orientering, sosialisering og oppdragelse er det etter min mening viktig å understreke at disse er forenklede kategorier. Selv når de beskrives som ytterpunkter på en skala, viser de et endimensjonalt bilde av en virkelighet som er mye mer kompleks. Selvstendighet og avhengighet er ikke nødvendigvis motsetninger, men kan være posisjoner personer inntar i ulike relasjoner og situasjoner (Lidén, 2017, s. 206-210). Hvordan man forstår selvstendighet, felleskap og avhengighet er også preget av den kulturelle konteksten (Lidén, 2017, s. 206-210). «Frihet», «frie valg» og med dette også «retten til å ta egne valg» kan etter min mening kobles mot det Lidén beskriver som abstrakte begreper som preger en vestlig personforståelse (2017, s. 207). Når jeg likevel velger å bruke begrepene kollektivism og individualisme, er det fordi de fortsatt fremstår som et nyttig verktøy for å forstå materialet mitt.

Når familier migrerer, innebærer det at man tar med seg oppdrags- og omsorgspraksiser fra en kulturell kontekst til en annen. Både mål og midler i oppdragelsen er som regel sterkt knyttet til samfunnet man bor i. Det som ga mening i foreldrenes hjemland, er ofte annerledes enn i Norge. Dette kan gi utfordringer i utøvelsen av foreldreskapet (Lidén, 2017, s. 200; Salole et al., 2018, s. 229). Forståelsen av foreldreskap, barndom og oppdragelse anses som motstandsdyktige mot endring, men migrasjon en faktor som bidrar til forandring (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). Her kan det etter min mening være nyttig å innta et akkulturasjonsteoretisk perspektiv, da tilpasning av oppdragelse og foreldreskap i en ny kontekst må anses å være påvirket av både sosial og psykologisk tilpasning. Dette

perspektivet understreker også hvordan tilpasning av foreldreskap ikke bare handler om kultur, men også formes av spesifikke sosiale og økonomiske forhold i samfunnet rundt familien (Lidén, 2017, s. 199). Foreldrenes oppdragelse kan dessuten være påvirket av slekt og nettverk i utlandet (Salole et al., 2018, s. 235-236). Det er ofte ekstra viktig i kulturer hvor alle familiemedlemmer er ansvarlige for og påvirker familiens ære, rykte og posisjon. Familiemedlemmer som har en høyere hierarkisk posisjon enn foreldrene, vil ha mye å si i forhold til hvordan barna skal bli oppdratt, uavhengig av om de befinner seg i samme land eller ei. Dette fenomenet kalles for fjernoppdragelse (Salole et al., 2018, s. 235-236). Et annet transnasjonalt fenomen, som henger sammen med oppdragelse, er å sende barna sine tilbake til foreldrenes hjemland eller andre land for en kortere eller lenger periode for «gjenoppdragelse» (Salole et al., 2018, s. 243). Begrepet beskriver hvordan oppholdet er ment å skulle resosialisere barna inn i en annen kultur. Opphold i utlandet kan også brukes som sanksjonering etter uønsket oppførsel (Lidén et al., 2014).

3.3 Krysskulturelle barn og unge

Det er ikke alltid enkelt å finne egnede begreper når barn og unge med bakgrunn fra flere kulturer skal beskrives. Begrepene som brukes, kan oppleves stigmatiserende, fremmedgjørende og misvisende (Salole et al., 2018, s. 35-45). I denne oppgaven har jeg valgt å bruke begrepet krysskulturell, for det første fordi begrepet viser til at alle kulturer blir en del av en helhet som er sammensveiset og vevd sammen. Beskrivelsen av denne kulturelle «miksen» er noe som går igjen både i intervjuene mine, og med ungdommene jeg møter i jobben min. For det andre rommer begrepet krysskulturell mer enn bare innvandrere og barn av innvandrere, det er et begrep som også beskriver norsk-etniske barn og unge som av ulike årsaker lever deler av sine liv i andre land, barn som har en norsk og en utenlandsk forelder osv. Dette gjør at begrepet ikke bare blir en benevning på «de andre», men i aller høyeste grad er en del av «oss». Dette synes jeg er viktig for å prøve ha et inkluderende språk og holdning, og unngå at dette blir en oppgave om «de andre». Dette er en studie om norske barn og unge. For det tredje er krysskulturell et begrep som rommer alle mine informanter. Krysskulturelle barn har mye til felles med så kalt «tredjekultursbarn» eller «Third Culture Kids» (Salole et al., 2018, s. 58). Når jeg likevel velger å benytte meg av

begrepet og fenomenet krysskulturelle barn er det fordi det også rommer de barna som har hele sin oppvekst i Norge, men blir eksponert for ulike kulturer på grunn av at foreldrene kommer fra et annet land. Noen av mine informanter har selv innvandret, andre er født i Norge av foreldre som har gjort det. Noen har bodd hele livet sitt i Norge, andre har hatt lengre opphold i foreldrenes hjemland under oppveksten. Krysskulturelle barn har til felles at migrasjon er en sentral komponent av livene deres, enten ved at de selv har flyttet eller ved at foreldrene eller tidligere slektninger har beveget seg mellom ulike land. Andre fellesnevnerne de har, er blant andre:

- Å bli eksponert for en variasjon av kulturelle referanserammer gjennom oppveksten
- Å skulle mer eller mindre regelmessig tilpasse seg forskjellige referanserammer, og dermed bedrive «psykisk kulturpendling»
- Å vokse opp i en annen kultur enn dine foreldre eller andre familiemedlemmer
- Utfordringer knyttet til denne typen oppvekst
- Ressurser og ferdigheter relatert til denne typen oppvekst. (Salole et al., 2018, s. 44)

Ressursene og mulighetene som disse barna besitter, oppstår som regel ikke på tross av, men på grunn av utfordringene de opplever. Utfordringer som nevnes, er blant andre verdi- og lojalitetskonflikt, opplevelse av å være annerledes, diskriminering og fordommer, samt mangelfull kunnskap om foreldrenes hjemme-kultur (Salole et al., 2018, s. 53).

3.3.1 Dobbeltsosialisering og tilhørighet

Kultur legger føringer for hvordan vi forstår og oppfører oss i verden. Disse føringene kan kalles for kulturelle skripter og er noe som læres i samspill med andre (Lidén, 2017, s. 194; Salole et al., 2018). Denne prosessen kan kalles kulturell programmering (Salole et al., 2018, s. 75-76). Uavhengig av om vi vokser opp med en eller flere kulturer, fremstår våre egne kulturelle skripter som naturlige og logiske, man kan si at vi har «blinde flekker» for egen kulturell programmering (Salole et al., 2018, s. 75-76). Krysskulturelle barn og unge eksponeres for flere ulike kulturelle skripter gjennom oppveksten. Man kan derfor si at de

blir krysskulturelt programmert (Salole et al., 2018, s. 76). De sosialiseres inn i flere kulturer og har tilhørighet både til flere «vi», og til flere «dem», en form for tilhørighetsparadoks (Salole et al., 2018, s. 86-89, 179, 189). Det er ikke uvanlig at krysskulturelle barn og unge og deres familier utsettes for diskriminering og rasisme i Norge. Samtidig kan de få høre at de er «for norske» på hjemmebane og i foreldrenes hjemland. Dette kan medføre en «utenfor-tilhørighet» på mange arenaer (Salole et al., 2018, s. 185- 210). Å tilpasse seg og veksle mellom arenaer med ulike, og til dels motsetningsfulle, normer og verdier er noe som hører med til en krysskulturell oppvekst (jfr. psykologisk kulturpendling, som nevnt innledningsvis). Salole et al. (2018, s. 139) henviser til Quereshi (2003) for å beskrive utfallet av sosialisering inn i flere kulturer, såkalt dobbeltsosialisering. Barn og unge kan mestre kulturelle koder og normer hjemme og i storsamfunnet i ulik grad; noen mestrer koder både ute og hjemme, noen bare i storsamfunnet eller bare hjemme og noen mestrer verken sosiale normer hjemme eller i storsamfunnet (Salole et al., 2018, s. 139). Dette viser hvordan mestring og tilpasning kan variere mellom ulike barn og unge, og at tilpasning og mestring er noe som i stor grad henger sammen med den kulturelle konteksten man befinner seg i. Barn og unge som har en normbrytende adferd på én arena, trenger ikke nødvendigvis å ha det på en annen. Å mestre tilpasning og bevegelse mellom ulike verdi- og normsystemer gir en unik evne til forståelse og tolkning (Salole et al., 2018). Det kan samtidig medføre at barn og unge utsettes for sterkt konformitetspress fra flere hold. Noen barn og unge mestrer dette gjennom å holde ulike arenaer av livet sitt adskilt og lever en form for dobbeltliv. Trusselen om å bli oppdaget med påfølgende sanksjoner, frykten for rykter og opplevelsen av å måtte lyve og skjule ting kan være belastende. Dette gjelder særlig for barn og unge som har en oppdragelse hvor kollektivistiske verdier og ære står høyt. Flere barn og unge som lever varierende grader av dobbeltliv, sliter også med skamfølelser, siden de handler på måter som strider mot de ulike verdsettene de har internalisert. Selv om dobbeltliv kan være veldig utfordrende, kan det også være en effektiv mestringsstrategi (Friberg & Bjørnset, 2019; Salole et al., 2018). Det er viktig å huske at de som tilsynelatende ser ut til å klare vekslingen mellom ulike arenaer på en god måte, likevel kan oppleve det som stressende og belastende (Salole et al., 2018).

Sett i sammenheng med fenomenet utviklings-sti, som nevnt tidligere, innebærer dobbeltsosialisering at mange krysskulturelle barn og unge følger både en avhengighets-sti

og en selvstendighets-sti. Det kan for eksempel bety at barnet forventes å underordne seg og vise lydighet og respekt på én arena, og forhandle og vise selvstendighet på en annen. Sosialisering inn i flere kulturer gjør at man har en mangfoldig kulturell kompetanse. Samtidig er det vanskelig å opparbeide seg full innsikt i alle kulturene man bærer med seg. Dette kan medføre kulturelle feilsteg hvor man gjør eller sier ting som anses som upassende eller normbrytende i den kulturelle sammenhengen man befinner seg i (Salole et al., 2018, s. 181). Dobbelt sosialisering, dobbeltliv og utfordringer knyttet til tilhørighet kan bidra til at unge opprettholder en enten-eller-identitet. Å være både- og vil i de mest alvorlige tilfellene kunne bety at man bryter med familie og oppvekstmiljø (Salole et al., 2018, s. 250-251). Å finne frem til en både-og-identitet kan også være vanskelig hvis man opplever manglende anerkjennelse og tilhørighet på flere eller alle arenaer hvor man ferdes (Salole et al., 2018).

4 Metodisk tilnærming

Min problemstilling tar utgangspunkt i ungdommers opplevelse av sosial kontroll i en migrasjonskontekst. Jeg valgte derfor å intervju ungdommer som alle har en migrasjonserfaring, det vil si at de enten selv har flyttet til Norge eller at de er født av foreldre som har gjort det. Alle ungdommene jeg intervjuet, har derfor minoritetsetnisk og krysskulturell bakgrunn. Jeg intervjuet ungdom i alderen 16-23 år. Jeg valgte dette aldersspennet av flere årsaker. Det var viktig at ungdommene hadde gjort seg noen tanker, og eventuelt erfaringer, rundt tematikken. Da sosial kontroll etter min erfaring ofte er noe som tiltar i løpet av tenårene, anså jeg at en nedre aldersgrense på 16 år var hensiktsmessig. Dette for å kunne få troverdige data, noe som er viktig i forhold til kvalitet (Everett & Furseth, 2012). Jeg opplevde at mine respondenter hadde god evne til refleksjon og relevante erfaringer, og at dette til dels hadde sammenheng med alder. Valget av aldersspenn hadde også sammenheng med tilgjengelighet på respondenter, noe som også er viktig når man velger hvem som skal intervjues (Everett & Furseth, 2012). Flere av mine kollegaer på videregående skoler i Oslo var villig til å hjelpe meg med rekruttering. De yngste elevene på videregående er 16 år. Jeg ville også åpne for at elever som er eldre, som er eller nylig har vært ungdommer, kunne være respondenter og valgte en øvre aldersgrense på 23 år.

Temaet for studien fordret at ungdommene i større eller mindre grad snakket om tredjeperson. For de aller fleste ungdommer er foreldre de som setter grenser og gir friheter. Dette beskrives også av ungdommene jeg intervjuet. Derfor er det vanskelig å snakke om temaet uten å nevne dem. Hvis man som ungdom vet at foreldrene må samtykke, finnes det mange årsaker til hvorfor de kanskje ikke vil ønske å delta. Jeg søkte derfor om godkjenning til å intervju ungdom ned i 16 årsalder uten foreldres samtykke, noe NSD godkjente. Når det kommer til å gjennomføre intervjuer med personer under 18 år, uten foreldres samtykke, reiser det seg også noen etiske utfordringer. Når man er under 18 år, er man et barn i lovens forstand og kan anses som mer sårbar. Jeg tenker likevel at det kan oppleves som viktig å få lov til å dele tanker om livet og om hvordan det er å være ungdom. Det å vite at ens egne opplevelser og meninger kan være med på å bidra til økt forståelse av hva som er «normale ungdomsliv» i Norge i dag, tror jeg kan virke myndiggjørende og gi en

følelse av tilhørighet og deltagelse. Samtidig anser jeg at det å intervju ungdommer ned i 16 års alder, fordrer at man er ekstra nøye med å forklare og gi informasjon. Jeg hadde med et informasjonsskriv (se vedlegg) til alle ungdommene som de fikk lese gjennom, men valgte også å si det som sto der, med litt andre ord, og å åpne opp for eventuelle spørsmål, slik at jeg var sikker på at ungdommene forsto hva de deltok på og at de ønsket det. Jeg passet dessuten godt på å si at de kunne trekke seg når som helst, at deltagelse var helt frivillig, og det var i orden for meg hvis de ikke ønsket å delta.

Jeg valgte å gjennomføre kvalitative intervjuer, da dette er en god måte å få data som beskriver menneskers opplevelse av et fenomen (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2016). Det er også en metode som er godt egnet når man ikke har så mye forskning på temaet på forhånd. Tillit til den som gjennomfører intervjuene, er viktig for å få gode beskrivelser (Hammersley & Atkinson, 1996). Da temaet mitt kan være sensitivt å snakke om, anså jeg at tillitsetablering var ekstra viktig. Dette kan være krevende når man, som jeg, bare har én samtale til rådighet. For å underbygge opplevelsen av trygghet og tillit valgte jeg å la ungdommene selv bestemme om de ønsket å snakke med meg alene, i par eller i mindre grupper. Jeg opplevde at dette fungerte godt. Enkeltintervjuer egner seg godt til intime samtaler om personlige temaer. I en mindre gruppe kan diskusjonen mellom deltagerne hjelpe dem til å fortelle om temaer som er sensitive, men ikke alt for personlige (Johannessen et al., 2016). Dette er også årsaker til at jeg valgte både individuelle, par- og gruppeintervjuer. Noen av dem som stilte alene delte mange personlige erfaringer. For dem hadde det kanskje vært vanskelig å snakke med meg sammen med andre. I par- og gruppeintervjuene opplevde jeg at ungdommene hjalp hverandre å reflektere, og at dynamikken mellom dem fikk frem både likheter og ulikheter. Samtidig var mange av ungdommene svært nøye med å forklare at de ikke opplevde negativ sosial kontroll selv. De sa også at det er et tema som man ikke gjerne deler med hverandre. Det kan dermed ha vært noen av dem jeg snakket med i par eller i gruppe, som egentlig hadde egne erfaringer som de ikke valgte å dele. Likevel var det mange som delte andres erfaringer. Dette er også relevant i forhold til min problemstilling. Intervjuene i par eller i gruppe ga meg også flere nyanser og større bredde enn de fleste intervjuene med enkeltungdom gjorde. Dette skjer gjerne ved par- og gruppeintervjuer (Johannessen et al., 2016). Dette ville jeg muligens gått glipp av hvis jeg bare hadde intervjuet ungdommene enkeltvis. Det er også interessant at

selv om flere beskrev teamet som sensitivt, og muligens også litt tabubelagt å snakke om, var det flere som valgte å dele opplevelser fra eget liv litt lenger ut i intervjuet. Det hadde trolig sammenheng med etablering av kontakt og økende grad av tillit under intervjuets gang. Mange av de ungdommene jeg snakket med, var også opptatt av at temaet sosial kontroll ble fremstilt på en for snever måte i samfunnet. Dette kan muligens også ha påvirket dem i intervjusituasjonen. Mange var opptatt av å beskrive at veldig mange ungdommer med minoritetsbakgrunn har foreldre som gir dem frihet under ansvar, og som ønsker at de skal være en del av det norske samfunnet. Mange av dem beskrev også opplevelser av rasisme, stigmatisering og diskriminering i Norge. Dette kan også ha medvirket til min opplevelse av at flere ungdommer var litt tilbakeholdne med å dele mer negative erfaringer med sosial kontroll og grenser i begynnelsen av intervjuet. Jeg brukte tid på å snakke litt om dette temaet, både fordi det opptok flere av ungdommene, men også fordi mitt ønske med denne oppgaven ikke er å bidra til økt stigmatisering av ungdom med minoritetsbakgrunn og deres familier. En av mine hovedmålsettinger med å intervju ungdommene selv, er å få frem deres egne opplevelser og erfaringer, og å prøve å analysere og drøfte dem på en måte som beholder budskapet de fremfører. Alle ungdommene jeg intervjuet, lever sine liv i Norge, og deres livsfortellinger er viktige for å utvide forståelsen av norskhet og hva som er norske ungdomsliv i dag. For å prøve å unngå at ungdommene opplevde det som stigmatiserende å bli intervjuet, og for forklare mitt eget ståsted og ambisjon med studien, vektla jeg disse aspektene når jeg snakket med dem om intervjuet. Som hvit, skandinavisk kvinne kan dette være utfordrende. Jeg krysser fingrene for at jeg klarte det, og at ungdommene ikke opplevde det som krenkende å bli rekruttert eller å delta. At flertallet valgte å dele også negative erfaringer og opplevelser knyttet til tematikken, mener jeg gir en indikasjon på at jeg i det minste delvis klarte det.

Jeg rekrutterte ungdommer fra videregående skoler i Oslo. Alle respondenter, unntatt to, ble rekruttert gjennom en av mine kolleger som er minoritetsrådgiver på en videregående skole i Oslo med høy andel elever med etnisk minoritetsbakgrunn. De andre to ble rekruttert gjennom en kollega på en annen skole og gjennom en av mine kontakter i en innvandrersorganisasjon. Jeg var noe bekymret for hvordan det ville gå å få ungdom til å snakke med meg om temaet, og opplevde samarbeidet med en som kjente ungdommene godt, som svært hjelpsomt i dette arbeidet. Mine kollegaer forenklet dessuten samarbeidet

med skolen, og tillatelse til både rekruttering og bruk av lokaler for å gjennomføre intervjuer. Kollegaene mine fungerte dermed som det man kan kalle «portvakter» (Hammersley & Atkinson, 1996). Utvalget av respondenter ble gjort av dem som hjalp meg med rekruttering og kan derfor ikke anses å representativt. Alle ungdommene har en oppvekst i en migrasjonskontekst. Dette medfører at de likevel egner seg godt til å belyse mitt tema og min problemstilling. I tillegg har stort sett alle ungdommene opprinnelse fra land med relativt høy andel innvandrere i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2019). Dette gjør ikke dataene representative, men medfører etter min mening likevel en form for aktualitet. De som rekrutterte for meg, ga meg navn og nummer til ungdommene, og jeg tok selv kontakt med dem og laget en avtale.

Jeg gjennomførte åtte intervjuer med til sammen 14 ungdommer, hvorav fire intervjuer var enkeltintervjuer. Intervjuene tok mellom 45-60 minutter. Jeg fikk låne kontor på de to skolene som ungdommene gikk på, noe som medførte at det var enkelt for ungdommene å møte meg rett etter skoletid eller i en fritime. En av intervjuene ble gjennomført på et bibliotek i nærheten av ungdommens bosted. Dette var noe mer krevende, da det ble en del forstyrrelser av lyder og personer som kom og gikk i nærheten av der vi satt. Ungdommen fremsto likevel ikke som hemmet av dette. Alle intervjuer ble tatt opp på digitale lydfiler med mobiltelefon. Dette ga meg mulighet til å være mest mulig fokusert på selve samtalen, uten å måtte ta så mye notater underveis. Dette opplevde jeg som viktig for å få til en god kontaktetablering og en tillitsfull atmosfære. Ungdommene fremsto ikke som plaget over at det de sa, ble tatt opp. Jeg var nøye med å informere om at lydfilene ble oppbevart på en sikker måte, som ivaretok deres anonymitet.

Jeg brukte en semi-strukturert intervjuguide i intervjuene (se vedlegg). Dette ga ungdommene mulighet til å uttrykke seg relativt fritt, noe som er viktig når man ønsker å få frem andre menneskers opplevelse og beskrivelse av et fenomen (Johannesen m. fl., 2016). Jeg valgte å bruke noe tid på spørsmål rundt sosial kontroll, før jeg spurte om forhold knyttet til migrasjon. Et av mine innledende spørsmål handlet om hva ungdommene selv la i begrepet sosial kontroll og hva som kjennetegner sosial kontroll når den er negativ. Det var interessant å merke seg at de aller fleste ikke brukte begrepet sosial kontroll selv. De brukte heller beskrivelser som «strenge regler», «lite frihet» og «tradisjonelle regler». Dette var

dermed en fin inngang til å snakke om temaet mitt på en relativt ufarlig måte. Det var også en mulighet å fange opp hvilke begreper ungdommene selv brukte, for å kunne bruke dem i spørsmål lenger ut i intervjuet. Dette for å prøve å skape nærhet til tematikken, og bidra til felles forståelse. I stort sett alle intervjuer ble spørsmålet om sosial kontroll i tillegg en mulighet for meg å si noe om hva jeg la i begrepet. Dette kan ha låst ungdommene i forhold til hvordan de valgte å svare i intervjuene, og hva de anså som relevant å si og fortelle. Jeg valgte derfor å først la ungdommene fortelle hvordan de forsto det så fritt som mulig. Jeg prøvde også å være bevisst på hvordan jeg beskrev fenomenet, ikke legge for mange føringer og å være rask med å komme tilbake til spørsmål om ungdommenes tanker rundt det. Dette synes jeg fungerte godt. Jeg opplevde at ungdommene selv hadde gode og reflekterte beskrivelser av fenomenet, selv om de ikke brukte det samme begrepet som meg. At de ikke brukte begrepet sosial kontroll, er etter min mening et interessant funn i seg selv. Det er tankevekkende at et begrep som det er mye oppmerksomhet rundt i både fagmiljøer og media, ikke nødvendigvis er noe som ungdom relaterer til sitt eget liv. Det kan også være noe av grunnen til at de færreste av ungdommene jeg snakket med, hadde fått med seg oppmerksomheten rundt temaet i media. De var heller opptatt av den negative oppmerksomheten i samfunnet knyttet til mennesker med minoritetsbakgrunn, og hvordan foreldre med minoritetsetnisk bakgrunn ofte ble fremstilt som dårligere foreldre med en mer undertrykkende praksis enn norske foreldre.

Som minoritetsrådgiver har jeg mye erfaring med tematikken sosial kontroll/negativ sosial kontroll og en god del erfaring med hvordan migrasjon og transnasjonale forhold kan spille inn på kontrollen. Det å være godt kjent med det man ønsker å undersøke, kan være en utfordring da det kan medføre at man styrer intervjuene i alt for stor grad. Jeg prøvd derfor å være oppmerksom på å ikke gjøre dette, selv om jeg noen ganger stilte oppfølgende spørsmål basert på erfaring. Når jeg gjorde det, prøvde jeg å være nøye med å begynne med et åpent spørsmål, for så å bruke hypoteser og egne erfaringer for å beskrive hva det er jeg lurte på, hvis dette ikke var tydelig nok. Jeg anser derfor at jeg har prøvd å møte denne utfordringen på en så god måte som mulig. Samtidig opplevde jeg at min kjennskap til tematikken ga meg mange fordeler. I intervjuene, som i samtaler med ungdommer i jobben min, inngir det ofte tillit og en vilje til å fortelle når jeg viser at jeg har noe erfaring med

fenomenet den unge opplever. Flere av ungdommene jeg intervjuet ga uttrykk for dette. Jeg håper derfor at jeg har klart å bruke min erfaring på en god måte.

Etter at intervjuene var gjennomført, transkriberte jeg alle samtaler. Dokumentene ble oppbevart på en måte som ivaretok ungdommenes anonymitet og personvern. Jeg endte opp med mye datamateriale, noe som var positivt på mange måter, men samtidig gjorde jobben med å få oversikt relativt lang. I kvalitative studier med en semistrukturert intervjuguide er dataene gjerne mer eller mindre ustrukturerte, det vil si at de ikke umiddelbart kan fordeles inn i forhåndsbestemte kategorier (Hammersley & Atkinson, 1996, s. 236). Kategorisering og strukturering må skje i ettertid. Jeg begynte med å lese gjennom alle intervjuer flere ganger og skrev ned stikkord og refleksjoner. Etter at intervjuer og flere gjennomlesinger var gjennomført, satt jeg igjen med et inntrykk av ungdommer som på en åpen, ærlig og reflektert måte hadde delt tanker, erfaringer og opplevelser. Både fra eget liv og fra livet til venner og bekjente. Jeg er fortsatt både rørt og takknemlig over dette. I dette opplevde jeg også en etisk fordring om å ivareta essensen i det ungdommene fortalt meg på en god nok måte. Et ønske om at deres stemmer skal være tydelige, sammen med min. Både i systematisering, analyse og i den endelige, skriftlig fremstillingen. Å søke etter kategorier og nøkkelbegreper i materialet er en viktig del i begynnelsen av systematisering og analyse av kvalitative, og relativt ustrukturerte data (Everett & Furseth, 2012; Hammersley & Atkinson, 1996). Selv om problemstillingen ga meg noen viktige holdepunkter i dette arbeidet, prøvde jeg også å være bevisst på min egen førforståelse. Jeg ønsket å være åpen for at ungdommene kunne ha poenger og meninger som ikke stemte med det jeg tenkt på forhånd. Kategoriene og nøkkelbegrepene er ment som en hjelp til å systematisere og å forstå dataene, og de bør derfor så langt det er mulig preges av det som faktisk kom frem i intervjuene og ikke egen forutinntatthet (Everett & Furseth, 2012; Hammersley & Atkinson, 1996). I dette arbeidet opplevde jeg at jeg var nødt til å inngå i en form for dialog med materialet mitt, gjennomlesing ga kategorier, begreper og forståelse som i sin tur påvirket neste gjennomlesing og ga meg nye kategorier, begreper og forståelse. Hva materialet mitt beskrev, og hva oppgaven min skulle handle om, fremsto som en dynamisk prosess mer enn en komprimering, kategorisering og analyse en gang for alle. Den var preget av materialet mitt, og av min førforståelse i betydning av tidligere forskning på feltet, teoretiske perspektiver samt til dels av tidligere arbeidserfaring. Jeg er derfor relativt enig i at man ofte

kommer «langt inn i undersøkelsesprosessen før man oppdager hva forskningsprosjektet egentlig handler om» (Hammersley & Atkinson, 1996, s. 234). Omformulering og innsnevring av tema og problemstilling for å favne det jeg ønsket å vite mer om, og det materialet mitt ga meg, var en del av denne prosessen. Valg av teoretiske perspektiver har også til dels inngått i denne prosessen, hvor valg og avgrensning har endret seg noe i løpet av arbeidet med oppgaven. Dette selv om problemstilling og tema selvsagt ga meg en del avgrensninger og holdepunkter i arbeidet, både med kategorisering og valg av teoretisk ramme. Arbeidet med å fordele sitater og beskrivelser inn i de kategoriene og nøkkelbegrepene jeg fant i materialet, innebar også en komprimering av materialet mitt. En naturlig konsekvens av dette er at en del detaljer forsvinner (Everett & Furseth, 2012). For å unngå at viktig aspekter ved materialet ble borte, og så langt som mulig bevare ungdommenes stemmer, brukte jeg lang tid på dette arbeidet. Selv om det var tidkrevende, ble det tydelig for meg at dette var en viktig del av analyseprosessen. Det medførte at jeg ble godt kjent med sitater og beskrivelser, og at jeg nesten ubevisst hentet dem frem når jeg leste forskning og teori knyttet til temaet mitt. Når jeg så skulle begynne å skrive hovedkapittelet i studien min, måtte jeg på nytt velge ut sitater som på en god måte beskrev de poengene og temaene som ungdommene hadde tatt opp. Dette innebar en ytterligere komprimering av data. Jeg prøvde å være bevisst på å velge sitater som belyste poenger og temaer på en god måte. Når flere ungdommer snakket om det samme, har jeg forsøkt å velge ut de sitatene som på best mulig måte forklarer og beskriver det jeg opplever at ungdommene prøver å si. At noen ungdommer er sitert oftere enn andre handler derfor ofte om at de på en god måte belyser noe flere ungdommer beskrev. Det er dermed et bevisst valg fra min side. Hvem disse er, ser blant annet ut til å handle om alder og om at intervjuet og samtalen var god og tillitsfull. Dette gjelder blant annet Kinsi (21 år) og intervjuet med Ivan og Hamid (19 år). For å løfte ungdommenes stemme har jeg valgt å gi alle ungdommer fiktive navn. Alder og opprinnelsesland er det samme som i virkeligheten.

5 Opplevelse av sosial kontroll i en migrasjonskontekst

Alle ungdommene jeg intervjuet synes at grenser er en viktig del i oppdragelsen. Å utøve sosial kontroll er en nødvendig del av det å være forelder (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017; Ugelvik, 2019). Dette belyses av alle ungdommene i mitt materiale. Hvordan den sosial kontrollen utøves er nært knyttet til konteksten den utøves i (Ugelvik, 2019). I det følgende presenteres og drøftes ungdommenes tanker, refleksjoner og opplevelser knyttet til sosial kontroll i en migrasjonskontekst.

5.1 Møtet med Norge

Migrasjon til Norge betyr et møte med en ny kultur, og med nye forståelser av oppdragelse og barndom (Lidén, 2017). Flere av ungdommene beskriver at dette påvirker oppdragelse.

Når du kommer til et land hvor det er så åpent ... det er nesten sånn, hva skjer? Hvorfor er det så åpent? Hvorfor reagerer de ikke på det der? Hvorfor er det sånn der? De stiller mye spørsmål. Og tenker at i min kultur er dette greit, det jeg gjør er riktig og så viderefører man det til barnet sitt da. Man er veldig opphengt i egen fortid, føler jeg. (Sadiah, 17 år, pakistansk opprinnelse)

Alle ungdommene beskriver at det å flytte til Norge innebærer et møte med andre normer. Nadia, 17 år med russisk opprinnelse, sier foreldrene «blir litt sjokkert over miljøet, over samfunnet, over normene» og at de derfor kan få et behov for å bli strengere. Flere beskriver hvordan den sosiale kontrollen i oppdragelsen da kan bevege seg nærmere, eller over, grensen for det som ungdommene opplever som negativt. At sosial kontroll, begrensninger og foreldrerestriksjoner kan øke ved migrasjon støttes av mye forskning (Aarset et al., 2008; Baianstovu et al., 2018; Bråten & Elgvin, 2014; Fangen, 2008; Friberg & Bjørnset, 2019; Lidén & Bredal, 2017; Lynggaard, 2010). Hvordan møtet med et nytt samfunn med andre normer oppleves, kan blant annet ses i sammenheng med foreldrenes akkulturasjonsprosess, det vil si deres sosiale og psykologiske tilpasning i et nytt samfunn og

en ny kultur (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018). Denne påvirkes blant annet av hvor store kulturforskjeller det er mellom landet man kommer fra, og det man flytter til. Flertallet av ungdommene beskriver Norge som annerledes på både et generelt plan og mer liberalt enn landet de opprinnelig kommer fra knyttet til frihet, seksualitet, kjæresteforhold, muligheten for gutter og jenter å være sammen på fritiden. Alia, 17 år med pakistansk opprinnelse beskriver hvordan «norske er de som fester, drikker og har samleie», noe hun ser i kontrast til normer for adferd i Pakistan. Forskjellene mellom Norge og de land stort sett alle ungdommene har opprinnelse fra, bekreftes også av nyere forskning (Friberg & Bjørnset, 2019). I ett akkulturasjonsteoretisk perspektiv kan ungdommenes beskrivelser tyde på mangelfull sosiokulturell tilpasning i oppdragelsen i møte med en annerledes og kanskje mer liberal kultur. Mangelfull sosiokulturell tilpasning i oppdragelsen kan i sin tur settes i sammenheng med grenser som ikke kan anses å være rimelig i Norge, og øke risiko for alvorlige foreldrerestriksjoner og negativ sosial kontroll (Friberg & Bjørnset, 2019; Justis- og beredskapsdepartementet, 2017). Jeg kommer nærmere tilbake til hvordan ungdommene beskriver at dette varierer med botid i landet. Landbakgrunn, herunder kulturforskjeller, fremstår som noe som øker ungdommenes opplevelse av kontroll og begrensning ved migrasjon. Ungdommer med bakgrunn fra andre land, ville muligens svart annerledes. Likevel er det viktig å påpeke at flere av ungdommene har opprinnelse fra land med relativt stor innvandring til Norge, for eksempel Somalia, Irak, Pakistan, Russland og Afghanistan (Statistisk sentralbyrå, 2019). Landbakgrunnen til flesteparten av ungdommene jeg intervjuet, kan også se ut til å gi økt risiko for å oppleve negativ sosial kontroll beskrevet som alvorlige foreldrerestriksjoner (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 59-60). Perspektivet til ungdommene kan derfor anses å være relevant, og trolig være noe som deles av flere. Hamid, 19 år fra Afghanistan, nyanserer likevel bildet av hvor store forskjellene er når han understreker at holdninger og normer også varierer mellom mennesker innad i et land.

Selv i hjemlandet så er det ikke så ille. Det er jo mye frihet, men sånn som jeg sa på starten, så er det få tilfeller. Selv i hjemlandet mitt. Men det er noe som blir fokusert på. At for eksempel den der kulturen til utlendinger er så dårlig, og ja, det er noen tilfeller der det skjer [negativ sosial kontroll], men stort sett er det egentlig ikke det. (Hamid, 19 år, afghansk opprinnelse)

Dette synes jeg er et viktig poeng. For det første tydeliggjør det at det er forskjeller innad i et land, og at ethverts lands kultur også består av mange små subkulturer og mange ulike familier, hvor normene kan variere (Fangen, 2008; Ugelvik, 2019). For det andre gir det rom for å problematisere et for stort fokus på kultur på bekostning av andre forhold som påvirker mennesker i migrasjon og i utøvelse av foreldreskapet. For det tredje belyser han noe flere av ungdommene beskriver, nemlig opplevelsen av at kultur, normer og tradisjoner fra opprinnelseslandet deres ikke alltid blir vurdert positivt i Norge. Dette støttes også av et akkulturasjonsteoretisk perspektiv, hvor det er tydelig at det er mange andre faktorer enn møtet mellom opprinnelig og ny kultur som spiller inn på psykologisk og sosial tilpasning og oppdragelse (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018; Smette & Rosten, 2019). Dette kommer jeg tilbake til. Ungdommene er i stor grad enig i at migrasjon, migrasjonsprosesser og faktorer knyttet til dette påvirker grenser og frihet. I avsnittene under utdypes og drøftes dette nærmere.

5.1.1 Tilhørighet til, og orientering mot landet man kommer fra

Det store flertallet av ungdommene beskriver hvordan foreldrenes tilhørighet til, og orientering mot landet de kommer fra påvirker kontroll, grenser og friheter. For det første forteller flere at dette preger foreldrenes oppdragelse, selv om familien bor i Norge. «De [foreldrene] tenker at i min kultur er dette greit, det jeg gjør er riktig og så viderefører man det til barnet sitt da. Man er veldig opphengt i egen fortid, føler jeg» (Sadia, 17 år, pakistansk opprinnelse). Flere er enig med Kinsi, som beskriver at foreldrene «ikke klarer å gi slipp på kulturen og normene de hadde» (Kinsi, 21 år, somalisk opprinnelse). Felles er en beskrivelse av hvordan ungdommenes, og deres venners, foreldre bruker egen barndom og opprinnelig kultur som kilde til hvordan de skal oppdra barna sine. Å være påvirket av egen barndom og oppdragelse i foreldreskapet er noe som etter min mening kan anses som allmennmenneskelig. Det som likevel gjør det verdt å nevne er at hva som er god oppdragelse eller god barndom kan variere relativt mye mellom ulike land, kontekster og kulturer (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). Migrasjon betyr derfor ofte et møte med andre og nye forståelser av barndom og oppdragelse (Lidén, 2017). Noen ungdommer beskriver

hvordan kontroll og begrensning oppstår i skjæringspunktet mellom oppdragelse- og barndomsforståelse i hjemlandet, og Norge.

Ingen er strenge foreldre fordi de hater barna sine, de er strenge fordi de vil det beste for barna sine egentlig. Men de vet ikke hva det beste er. Fordi det beste for dem er noe som er et helt annet sted enn det landet de er i. (Ivan 19 år, irakisk opprinnelse)

Dette preger alle intervjuene mine, hvor foreldrenes oppdragelse beskrives som motivert av omsorg og barnets beste, selv om den av og til oppleves som begrensende eller kontrollerende. I denne sammenheng er det interessant at de fleste ungdommene jeg intervjuet beskriver familien sin som moderne og med tilhørighet og tilpasning til Norge på et generelt plan. Dette gjaldt ikke i like stor grad når det kom til oppdragelse og barndom. Her ga flertallet uttrykk for at foreldrene deres var preget av opprinnelig kultur i større grad. Det kan muligens forstås i lys av hvordan barndoms- og oppdragerforståelser anses som motstandsdyktige mot endring (Lidén, 2017). Tilpasning av oppdragelse til en norsk kontekst henger trolig blant annet sammen med hvorvidt foreldrene tenker at dette er til det beste for barna sine. Tidligere forskning har vist at foreldre med opprinnelse i noen av de samme land som mine ungdommer, aktivt tok avstand fra norsk oppdragelse fordi de opplevde den som liberal, på grensen til likegyldig (Bråten & Elgvin, 2014). Det ser ut til å gjelde flere av mine informanter, om enn i varierende grad. Bruk av egen oppvekst som kilde i foreldreskapet er vanlig. Likevel kan antageligvis opplevelsen av at norske normer til dels hindrer barna i å leve «det gode liv» medføre at man blir enda mer opptatt av å følge de normene man ønsker (Salole et al., 2018). Sosial kontroll i oppdragelse bunner som regel i omsorg (Ugelvik, 2019). Konsekvensen av omsorgen kan likevel bli negativ, slik Ivan nevner i sitatet over.

5.1.2 Kulturell orientering - videreføring av kulturelle normer og tilhørighet

For det andre beskriver noen ungdommer hvordan foreldre blir mer opptatt av kulturen fra opprinnelseslandet fordi de er redde for at barna ikke skal videreføre den.

Man er jo redd for, når man kommer til Norge, man er redd for å miste kulturen sin da, at barna ... Det er jo de som, det er de som er neste generasjonen. Da vil de bevare sin egen kultur og sitt eget rykte da. (Aylin, 17 år, tyrkisk opprinnelse).

Noen nevner at videreføring av kultur fordrer at man kjenner, og føler tilhørighet til den.

Mamma var sånn, når du kommer hjem må du snakke somalisk, ikke snakke norsk. Og veldig på at, dere er hvem dere er, dere har røtter i hjemlandet deres. Dere er fra Somalia liksom, og somaliske folk er deres folk, og dere må ta vare på kulturen og språket slik at det kan videreføres til deres barn og det kan videreføres til deres barn og det fortsetter sånn. Ikke glem hvem dere er. (Kinsi, 21 år, somalisk opprinnelse)

Videreføring av normer og skikker er noe av kjernen i både fenomenet kultur og sosial kontroll, uavhengig av om det skjer i en migrasjonskontekst eller ikke (Salole et al., 2018; Ugelvik, 2019). Likevel viser ungdommenes beretninger hvordan tilhørighet og videreføring kan bli viktigere for foreldrene i en migrasjonskontekst, når dette ikke kommer naturlig ved deltagelse i majoritetssamfunnet. Foreldrene kan da bli mer orientert mot opprinnelig kultur (Friberg & Bjørnset, 2019; Lidén & Bredal, 2017; Lynggaard, 2010).

5.1.3 Kulturell orientering i et liberalt og annerledes samfunn

For det tredje beskriver noen ungdommer hvordan tilhørighet og orientering mot opprinnelig kultur aktualiseres hos foreldrene på grunn av at Norge oppleves som et ukjent og altfor liberalt samfunn.

Det er mange kulturer som tenker, norske er de som fester, drikker, har samleie, og så når de har en datter eller sønn da, og som gjør en av de der tingene. Da, oi, du har tilpasset deg FOR mye, du må tilbake til hjemlandet. Ikke glem verdiene dine og kulturen din. Du må huske. (Alia, 17 år, pakistansk opprinnelse)

Beskrivelsen av hvordan liberale holdninger til rus, frihet og seksualitet kan medføre et behov for å bli strengere når det kommer til å følge normer fra opprinnelseslandet, noe som støttes i tidligere studier (Aarset et al., 2008; Friberg & Bjørnset, 2019; Lynggaard, 2010).

Uavhengig av om økt kulturell orientering forklares med egen barndoms- og oppdragelsesforståelse, kultursjokk, frykt for at barna ikke skal føle tilhørighet til, og videreføre opprinnelig kultur eller bekymring knyttet til et liberalt Norge har fortellingene det til felles at ungdommene i varierende grad opplever det som begrensende. Orientering mot opprinnelig kulturer er en faktor som ser ut til å øke risikoen for at foreldre setter grenser som kan defineres som alvorlige foreldrerestriksjoner eller negativ sosial kontroll, og som påvirker samfunnsdeltagelse og psykisk helse hos dem som er utsatt, i negativ retning (Friberg & Bjørnset, 2019; Følner, Johansen & Hansen, 2018). Sett i et akkulturasjonsteoretisk perspektiv kan orientering mot opprinnelig kultur ha en sammenheng med opplevelsen av forskjeller mellom opprinnelseslandet og Norge, som nevnt tidligere. Det kan dessuten henge sammen med holdninger og inkludering i det norske samfunnet, migrasjonsårsak og -motivasjon og sosial støtte (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018). Dette kommer jeg tilbake til. Det kan påvirkes av personlighet, alder og kjønn ved migrasjonstidspunkt, noe jeg har valgt å ikke gå nærmere inn på i denne oppgaven.

5.1.4 Innholdet i kulturell orientering

Sett fra et annet perspektiv er det interessant hvordan ungdommene beskriver innholdet i kulturell orientering. Ut fra intervjuene mine ser det i hovedsak ut å handle om to ting. For det første å videreføre og bevare kultur på et mer generelt plan, for eksempel språk og tradisjoner. Flere ungdommer sier noe om viktigheten av sosial og språklig kulturkompetanse. Dels for å bære og videreføre det og dels for å kunne fungere sammen med slekt og nettverk i familiens opprinnelsesland. Kontakt og relasjoner med familie og slekt er noe alle ungdommene fremhever som viktig, noe som er vanlig ved migrasjon (Fangen, 2008; Lidén, 2017; Lynggaard, 2010; Salole et al., 2018). For det andre handler innholdet i kulturell orientering også om mer spesifikke kulturelle normer. De er stort sett knyttet til frihet, særlig i forhold til seksualitet og rus. Her kommer også begrepet ære inn i ungdommenes fortellinger. De fleste beskriver dette som seksuell ærbarhet, jomfrunormer og sømmelig oppførsel. Dette gjelder først og fremst jenter, men også gutter, i en struktur som etter min mening bærer preg av patriarkalske og kollektivistiske trekk. Noen beskriver også hvordan ære handler om å være stolt av og hedre sin familie og sin kultur. Innholdet i

kulturell orientering har på den måten en kollektiv karakter. Det handler om å ivareta felleskapsnormer, en såkalt vi -kultur (Fandrem, 2011). Flesteparten av ungdommene beskriver eksplisitt hvordan familie og storfamilie er viktig og hvordan deres egne valg, adferd og anseelse preger det felleskapet de er en del av, om enn i noe varierende grad. Å bevare normer knyttet til felleskap og ære i et mer individualistisk norsk samfunn, ser også ut til å kunne henge sammen med foreldres behov for kontroll (Friberg & Bjørnset, 2019). Innholdet i foreldrenes kulturelle orientering er interessant av flere årsaker. For det første fordi ære, patriarkalske strukturer og felleskapsorientert familiestruktur kobles til økt risiko for å oppleve begrensinger i livet som kan defineres som negativ sosial kontroll (Baianstovu et al., 2018; Friberg & Bjørnset, 2019; Følner et al., 2018). For det andre fordi ungdommene beskriver ære og en mer kollektivistisk livsanskuelse som motstandsdyktige mot endring ved migrasjon. På spørsmål om innholdet i æresbegrepet endres når en familie flytter fra et land til et annet, svarer stort sett alle at det ikke gjør det. Seksualitetsnormer flytter i stor grad med familien til Norge (Fangen, 2008). Her bør også nevnes at migrasjon i seg selv kan forsterke kollektive forpliktelser og orienteringer (Baianstovu et al., 2018; Lidén, 2017). Felles for det mer spesifikke innholdet i kulturell orientering er at ungdommene beskriver at det står i mer eller mindre sterk kontrast til det norske majoritetssamfunnet.

5.1.5 Kulturell orientering og opplevelse av sosial kontroll

Objektivt sett kan ikke alt fokus på opprinnelig kultur som ungdommene nevner, defineres som strengt i seg selv, for eksempel å være opptatt av at et barn skal lære foreldrenes morsmål. Begrensninger oppstår her først og fremst fordi deltagelse i aktiviteter knyttet til opprinnelig kultur naturlig begrenser muligheten til deltagelse i andre, mer norske aktiviteter i en hverdag med begrenset tid, og dermed deltagelse på lik linje med andre ungdommer. Samtidig beskriver ungdommene også et økt fokus på mer konservative normer fra familiens opprinnelsesland i møte med liberale normer i Norge. Flere ungdommer beskriver hvordan de må forholde seg til det motsatte kjønn på en annen, og mer konservativ måte enn det de opplever som vanlig i det norske majoritetssamfunnet. Dette ser også ut til å kunne oppleves som økt begrensning og kontroll. Det tegner seg

dessuten et bilde av hvordan oppdragelse i Norge innebærer et møte mellom kollektivistisk og individualistisk orienterte barndoms- og oppvekstforståelser, et møte mellom sosialisering langs det som kan beskrives som ev avhengighets-sti og en selvstendighets-sti (Salole et al., 2018). Mange av ungdommene forteller for eksempel at de har strengere grenser enn det de opplever som vanlig for norske/norske ungdommer. Dette gjelder for eksempel innetider, hvordan man oppfører seg i offentlighet og på hvilken måte man kan omgås med det motsatte kjønn. Frihet og grenser er et område hvor kollektivistisk og individualistisk barndoms- og oppdragsforståelse skiller seg fra hverandre, ved at frihet og selvstendighet generelt sett øker med alder i en individualistisk, og minker i en mer kollektivistisk orientering (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). En kollektivistisk oppdragelse kan på den måten generelt sett kunne medføre økt kontroll i seg selv, men ser ut til å oppleves som mer begrensende i en kontekst hvor ungdomslivet innebærer økt frihet og autonomi. Felles for både det som bare er annerledes, og det som er mer konservative eller strengere normer, er at ungdommene gir uttrykk for at det står i veien for å leve livet slik de ønsker, noe som ser ut til å delvis henge sammen med å kunne leve livet på en måte som er vanlig for ungdom i Norge i dag. Sosial kontroll oppleves derfor som mer negativ, noe som støttes av beskrivelsen av fenomenet i annen litteratur (Baianstovu et al., 2018; Fangen, 2008; Justis- og beredskapsdepartementet, 2017). Det viser også et relativt aspekt i opplevelsen av sosial kontroll knyttet til konteksten den utøves i, noe jeg kommer tilbake til.

Sett i et annet perspektiv kan det nevnes at ungdom med krysskulturell bakgrunn kan ha en kulturell orientering mot opprinnelig kultur, selv om de ikke er født i familiens hjemland. Forskning fra Danmark viser hvordan en betydelig andel ungdommer med minoritetsetnisk bakgrunn, særlig gutter, deler holdninger som støtter negativ sosial kontroll (Als Research, 2011). Det kan ses i sammenheng med kulturell programmering og skripter, og hvordan dette påvirker hvordan vi tolker og forstår verden rundt oss (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). Flere ungdommer gir uttrykk for at de deler til dels motsetningsfulle verdier og normer fra både opprinnelseslandet og Norge. Verdier som peker mot at de er sosialisert inn i både en selvstendighets-sti og avhengighets-sti. Det kan ha en sammenheng med krysskulturell programmering (Salole et al., 2018). Samtidig kan det også forstås i lys av hvordan selvstendighet og avhengighet er ulike posisjoner personer inntar, påvirket av relasjonelle og situasjonelle forhold (Lidén, 2017). Uansett årsak, anser jeg at dette er viktige moment å

huske på ved arbeid for å avdekke og kartlegge negativ sosial kontroll, og for å forstå hva som kan påvirke opplevelse av kontroll og grenser. Det vil være spekulativt å fortolke materialet mitt dithen at ungdommene har normer som støtter negativ sosial kontroll. I tillegg opplever jeg at ungdommene i stor grad evner å forholde seg reflektert til blandingen av verdi- og normsett, egne kulturelle skripter og programmering. Det tegner seg et bilde av ungdommer som forholder seg til, og mestrer grenser og friheter i skjæringspunktet mellom det de er enig i, det de forstår begrunnelsen for på grunn av sin krysskulturelle kompetanse og det de er uenig i. I skjæringspunktet mellom verdi- og lojalitetskonflikter og krysskulturell kompetanse (Salole et al., 2018). Ivans utsagn over, hvor han beskriver hvordan oppdragelse bunner i et ønske om det beste for barnet, men at barnets beste er noe som er sterkt knyttet til konteksten oppdragelsen foregår i, er et eksempel på dette.

Kollektivistisk oppdragelse og sosialisering fører meg videre, fra sosial primærkontroll i familien til sekundærkontroll og oppdragelse som også påvirkes og utøves av andre.

5.2 Kollektivistisk oppdragelse, sosial støtte og press

Selv om mange ungdommer beskriver hvordan foreldrenes orientering mot opprinnelig kultur i oppdragelsen kan øke som følge av migrasjon nyanseres dette bildet av flere. De forteller at deres foreldre søker råd og veiledning i oppdragelsen i nettverket sitt, og at orientering mot opprinnelig kultur kan være en konsekvens av hvem man får støtte fra. I møte med et nytt samfunn kan mange foreldre oppleve å stå alene med ansvaret for oppdragelsen og oppleve et savn etter kollektivets støtte (Friberg & Bjørnset, 2019). Ut fra materialet mitt ser dette ut til å være en medvirkende årsak til at foreldre søker støtte hos familie og venner i utlandet. Å søke støtte i nettverket sitt i oppdragelsen er i seg ikke noe unikt ved foreldre med migrasjonserfaring, men noe de fleste av oss gjør. Det som utpeker seg i intervjuene, er hvordan råd og veiledning som bunner i andre kulturelle normer enn de majoritetsnorske, påvirker regler, grenser og friheter. De aller fleste som migrerer, opprettholder relasjoner og sosialt nettverk på tvers av landegrenser, og migrasjon kan forsterke relasjonelle bånd slik at de får en mer kollektivistisk karakter (Lidén, 2017;

Lynggaard, 2010; Salole et al., 2018). Nettverk i utlandet, særlig familie og slekt, er viktig for alle ungdommene jeg intervjuet.

De fleste ungdommene nevner også hvordan det er familiemedlemmer, primært besteforeldre, som gir råd til foreldrene, enten på eget initiativ eller fordi foreldrene spør dem. Flere ungdommer tegner et bilde av såkalt transnasjonalitet og fjernoppdragelse (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). Fatima, 17 år med marokkansk opprinnelse forteller at «foreldrene bruker liksom den eldre generasjonen som sin kilde», og henviser da til besteforeldre og andre slektninger i Marokko. Påvirkning fra familien i utlandet er ikke alltid initiert av foreldrene, slik Hamid, 19 år med afghansk opprinnelse forteller, «det som påvirker dem [foreldrene] er jo selve hjemlandet. De ringer og spør hele tiden og det kan være med på å påvirke». I intervjuet med ham og Ivan beskriver begge hvordan foreldreskap og omsorg utøves i et komplekst samspill med familie i utland/opprinnelsesland. "Selv om du er her i vesten så langt unna dem [familie i utlandet], så har de så mye å si fordi for liksom hvordan du skal oppføre deg» (Ivan, 19 år, irakisk opprinnelse). Andre beskriver hvordan foreldrenes oppdragelse blir vurdert og påvirket av slekt i opprinnelseslandet.

Det er sånn der, når du kommer hjem til hjemlandet ditt, og så ser de, besteforeldrene dine for eksempel som bor der, kanskje ser på deg og hva du gjør feil og hva du gjør riktig og hvordan de har oppdratt barnebarnet liksom, hvordan foreldrene har oppdratt barnebarnet. Og så sier de; har du oppdratt barnet ditt sånn? Hvis det er negativt liksom. Det er ikke sånn du skulle gjøre det da. De vil jo også at man skal bevare kulturen da. (Nora, 17 år, pakistansk opprinnelse)

Ivan beskriver foreldre som egentlig er relativt enig med ham når det gjelder regler og grenser, men de balanserer mellom ulike hensyn, forpliktelser og forventninger i møte med familiens transnasjonale nettverk.

Likevel så føler man at foreldrene er litt enig med dem [slekt og nettverk i utlandet] også, fordi at man skal oppføre seg på en sånn der, for å tilfredsstille dem og ikke deg selv. Ingen spør deg liksom, «hvordan er det du føler deg» «Hva er det du går gjennom» alle er sånn der «det er det du må følge» «det er sånn du skal være», så

det er altså en fasit på hvordan du skal være. Mange opplever at det er sånn. Det er på grunn av utlandet. (Ivan, 19 år, irakisk opprinnelse)

De tegner et bilde av hvordan valg i oppdragelsen preges av påvirkning, forventning og press fra mange hold, det norske samfunnet, egne ønsker om å opprettholde normer fra opprinnelseslandet, egen oppvekst samt slekt og familie i Norge og utlandet. Dette bildet belyses også i forskning (Bråten & Elgvin, 2014; Friberg & Bjørnset, 2019; Smette & Rosten, 2019). Her bør tydeliggjøres at eget etnisk nettverk kan være en betydelig ressurs i oppdragelsen (Smette & Rosten, 2019). Alle råd, og all støtte fra nettverk med tilknytning til opprinnelseslandet bør derfor ikke forstås som negativ, det kan trolig bidra til sosial og psykologisk tilpasning. Ivan og Hamid, 19 år med bakgrunn fra Irak og Afghanistan, forteller hvordan foreldrene deres ikke alltid er enige i råd de får. Likevel beskriver de at foreldrene har vanskelig å stå imot det. Dette er noe flere ungdommer belyser. Ivan beskriver hvordan det gir en opplevelse av mindre frihet til å være den han ønsker å være. Samtidig belyser Ivan hvordan det gir ham en opplevelse av å ikke bli anerkjent for den han er og hvordan han har det. Slike opplevelser deles helt eller delvis av andre ungdommer i min studie. Å oppleve hvordan foreldrene balanserer mellom ulike hensyn, og at de velger andre enn ham selv, ser ut til å oppleves negativt. Balansegangen, eller krysspisset, som foreldrene står i, kan ha mange årsaker. Som nevnt tidligere kan dette være press, forventninger og påvirkning fra arenaer tilknyttet Norge og opprinnelseslandet. I forhold til kulturell orientering, press og forventninger fra arenaer tilknyttet opprinnelseslandet, er det interessant hvordan migrasjon medfører transnasjonale nettverk og relasjoner som kan være preget av ulike typer forpliktelser (Fangen, 2008; Lidén, 2017; Lidén & Bredal, 2017; Lynggaard, 2010; Salole et al., 2018). Noen flytter, andre blir værende. Forhold og beslutninger før, under og etter migrasjonen kan på ulik måte påvirke forpliktelser, savn og samvittighet (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). De fleste ungdommene jeg intervjuet, gir tydelig uttrykk for at familien deres var mer kollektivt orientert enn norsketniske familier, noe som også øker graden av forpliktelse. Her bør også tillegges hvordan også nettverk i Norge påvirker foreldrene i oppdragelsen, noe jeg kommer tilbake til. Flesteparten av ungdommene i tillegg hvordan rykter spiller inn på press og påvirkning fra utlandet.

5.2.1 Transnasjonal påvirkning og rykter

Flere ungdommer beskriver hvordan rykter, og frykten for dem, påvirker foreldrene i oppdragelsen. Denne påvirkningen ser også ut til å kunne medføre økt kulturell orientering, og strengere regler. Derya og Maya, 17 år med tyrkisk henholdsvis marokkansk opprinnelse, beskriver hvordan kontroll i oppdragelsen kan brukes for å unngå rykter «fordi det ødelegger for alle», også familie i utlandet. Anseelse, som noen beskriver med begrepet ære, er et kollektivt anliggende for de fleste av ungdommene.

Jeg kjenner en som hadde tatt bilde av seg selv og dama, ikke sant. Og å ha en kjæreste for mange utlendinger er sånn der «wow, hva er det du driver med?» ikke sant. Når noen personer i utlandet så det bildet, valgte alle å ta flyet til Norge, ikke sant. Og når de kom til Norge. Du har familie, du har søstre, tenk om noen gjør sånn med søsteren din, så var det så skikkelig lang prat, skikkelig slitsomt. På slutten var det, liksom hvorfor bryr de seg egentlig? Det er ikke deres rykte som blir ødelagt. Det er bare såkalt ryktet mitt, det er mitt rykte, ikke deres. Men det er det, fordi her i Norge så, i Vesten hvert fall så føler jeg at hvis noen gjør noe gærent, så blir ikke foreldrene dårlig. Men hos utlendinger er det sånn: er sønnen din dårlig, er du dårlig fordi du har lært ham disse tingene. Det er akkurat her det ligger da. (Ivan, 19 år, irakisk opprinnelse)

Aylin beskriver hvordan ryktet påvirker familien i generasjoner.

Hvis du har et dårlig rykte på deg, så snakker alle om deg, og det går jo videre i generasjoner liksom. Og man vil jo ha et så bra rykte som mulig. Og hvis man skal gifte bort barna sine, så vil man jo liksom ha godt rykte. (Aylin, 17 år, tyrkisk opprinnelse)

Både Ivan og Aylin setter ord på hvordan seksualitet og ekteskap henger sammen med rykter, og beveger seg nærmere innholdet i æresbegrepet (Baianstovu et al., 2018; Wikan, 2008). Dette belyses av flere av ungdommene. Her er interessant at nyere forskning viser at opprettholdelse av fellesskapsnormer og ekteskapstradisjoner er noe som kan medvirke til økt sosial kontroll hos foreldre med etnisk minoritetsbakgrunn (Friberg & Bjørnset, 2019). Mange av ungdommene nevner dessuten hvordan ryktet henger sammen med om de

oppfører seg i tråd med opprinnelig kultur, og ikke blir for norske, noe som i sin tur kan øke foreldrenes kulturelle orientering. Å unngå rykter strekker seg lenger enn til å bare unngå uønsket oppførsel. Som Fahime, 17 år med somalisk opprinnelse, belyser, handler det også om hva andre tror at man har gjort, fordi «man tror mer på rykter enn det man tror på personen selv, fordi det er ryktet, det er flere som vet om». Ryktet kan altså ha kraft i seg selv, uten et reelt normbrudd. Frykten for rykter fremstår som et viktig aspekt når ungdommene beskriver hva som påvirker foreldrenes kulturelle orientering, både generell opprettholdelse av språk og skikker og mer konservative normer. Kinsi, 21 år, belyser hvordan en større grad av kollektivistisk orientering påvirker rykter, og i hvilken grad andre legger seg oppi foreldrenes oppdragelse.

Ja, men hvert fall, min mor sa at da hun var rundt min alder og mindre da, og bodde da i Somalia, så var det da en, kulturen deres var at selv om familien oppdrar barna så var naboen også med på å passe på barna deres på en måte. Det kanskje er en ting tidligere generasjoner har tatt med seg da. At deres naboer har vært med på å oppdra dem, og formet dem som person, så tenker de at det er fortsatt greit at vi gjør det. Men ting forandrer seg, så ... (ler litt). (Kinsi, 21 år, somalisk opprinnelse)

I en mer kollektivistisk familieorganisering er det naturlig at oppdragelsen utføres av flere enn bare foreldrene, noe som trolig kan påvirke hvordan press og kontakt med familie og nettverk i utlandet virker inn på foreldrenes valg i oppdragelsen i Norge. Uavhengig av årsak tegner mange av ungdommene et bilde av oppdragelse og kontroll som delvis preges av krysspress og som utspiller seg i komplekse nettverk, som nevnt i andre studier (Baianstovu et al., 2018; Friberg & Bjørnset, 2019; Smette & Rosten, 2019; Sosialstyrelsen, 2019). Sett i forhold til Kinsis utsagn over, og til hvordan oppdragelse som regel bunner i omsorg som nevnt tidligere, kan råd, påvirkning og press fra familie og nettverk i utlandet være motivert av barnets beste. For flere av ungdommene jeg intervjuet, oppleves det likevel delvis begrensende, i kraft av å forminske handlingsrom og valgfrihet. En form for proaktiv kontroll som tangerer eller overskrider grensen til negativ. Samtidig forteller flere ungdommer om andre som har opplevd kraftige sanksjoner på normbrudd (reaktiv sosial kontroll), utført i samråd med, eller under påvirkning fra familie i utlandet. Ivans beskrivelse av kameraten som plutselig fikk besøk og tilsnakk av storfamilien er et eksempel. Stort sett alle

ungdommer kjenner, eller vet om, noen som har vært sendt til utlandet og blitt forlatt der mot sin vilje for å øke kulturforankring eller som disiplinering (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017; Lidén et al., 2014; Munch et al., 2011; Salole et al., 2018) . Sadia, 17 år med pakistansk opprinnelse, beskriver hvordan en venninne ble giftet bort i Pakistan, og Kinsi forteller om en kusine som ble etterlatt i Somalia. Flere beskriver begrunnelsen for utenlandsopphold med at ungdommen blitt for norsk, tilhørte et miljø preget av rus eller de hadde fått kjæreste mot familiens vilje. Dette belyser at bekymring knyttet til ungdommer ikke alltid er motivert kulturelle eller seksuelle normer, men også knyttes til nabolag, bomiljøer og sosioøkonomiske forhold (Smette & Rosten, 2019). Alia, 17 år med pakistansk opprinnelse, forteller hvordan for stor grad av tilpasning til Norge kan medføre at ungdommen «må tilbake til hjemlandet». Dette er eksempel på hvordan transnasjonalitet også kan medføre transnasjonale løsninger og sanksjoner (Lidén et al., 2014). Noen ungdommer beskriver hvordan det kan være slekt og familie i utlandet som ønsker oppholdet, ikke alltid foreldrene selv. Selv om ingen av ungdommene jeg snakket med, har vært utsatt for slike sanksjoner, spør jeg meg likevel hva det gjør med ungdommer og deres foreldre, og deres opplevelse av handlingsrom, at disse fortellingene beveger seg i miljøet de er en del av. Særlig med tanke på hvordan negativ sosial kontroll og begrensninger gjerne foregår i et kontinuum hvor normbrudd med påfølgende sanksjoner i fortid er en del av kontrollen i nåtid (Baianstovu et al., 2018).

5.3 Sosial kontroll i ulik kontekst

Flere ungdommer beskriver hvordan foreldres fokus på opprinnelig kultur kan oppleves som negativ kontroll fordi oppdragelse og regler fra hjemlandet fremstår som begrensende i en norsk kontekst.

A: En venninne av meg som har kommet nylig, hun må jo, foreldrene er veldig strenge med henne liksom ... Jeg tror det er mer det at samfunnet her er annerledes, at liksom der så var det på en måte normalt at det var strengt, det var en del av samfunnet. Men her er samfunnet annerledes, så det passer ikke helt inn, så derfor virker det strengere for henne. (Aylin, 17 år, tyrkisk opprinnelse)

Alia, 17 år med pakistansk opprinnelse, opplever pakistanske normer og regler som strengere enn norske. Samtidig opplever hun å ha mer frihet når hun er på besøk i Pakistan. Hun begrunner det med at «det er lettere å godta reglene fordi man er der». Nora og Fahime setter ord på noe av det samme.

N: Hvis alle sammen er friere enn deg, da blir man jo sånn der, alle har det, men ikke jeg. Hvorfor er jeg sånn? Hva har jeg gjort? Hvorfor er familien min sånn? Men hvis alle sammen har det samme.

F: Da hadde du ikke følt deg [så kontrollert], det er mindre ...

N: Da er det noe med kulturen, at alle skal ha det sånn [strengere]. (Nora, 17 år, pakistansk opprinnelse og Fahime, 17 år, somalisk opprinnelse)

Noen ungdommer forteller at den relative opplevelsen av grenser og regler også gjelder i mindre kontekster, for eksempel i vennegjengen eller på skolen.

Hvis jeg hadde gått på en norsk skole og jeg var den eneste utlendingen, da hadde jeg følt at de ikke opplever det samme. Og jeg hadde gått rundt og tenkt at, oi, jeg kanskje er interessert i den norske gutten, men jeg vet at jeg ikke kan få ham fordi foreldrene mine ikke godkjenner ham liksom. Mens deres [elever med norsk bakgrunn] foreldre er mer åpne for det. (Maya, 17 år, etiopisk opprinnelse)

Den primære kontrollen ungdommene opplever i familien, bærer preg av sosialisering inn i en avhengighets-sti. Den sekundære kontrollen de møter på skolen, og på andre majoritetsnorske arenaer, bærer preg av individualisme og sosialisering mot selvstendighet (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). Oppdragelse mot økt avhengighet i et samfunn preget av ungdomsliv med økt selvstendighet kan medføre opplevelser av begrensning som nærmer seg definisjonen av negativ sosial kontroll som noe som begrenser ungdommene i å leve ungdomsliv innenfor det som anses som rimelig i Norge i dag (Baianstovu et al., 2018; Friberg & Bjørnset, 2019; Justis- og beredskapsdepartementet, 2017; Sosialstyrelsen, 2019).

Det relative aspektet understreker hvordan grensen mellom konstruktiv og destruktiv kontroll er vanskelig å definere (Bredal & Melby, 2018; Ugelvik, 2019). Opplevelsen kan dessuten være preget av at ungdommene, som følge av dobbeltsosialisering, er

krysskulturelt programmerte (Salole et al., 2018). Hvordan de forstår og fortolker grenser og friheter, påvirkes trolig av flere mer eller mindre motstridende verdi- og normsystemer, noe som ytterligere belyser det relative i opplevelsen av sosial kontroll. Her bør også understrekes at selv om ungdommenes beskrivelser bærer preg av at de forstår verden gjennom flere kulturelle skripter samtidig, kan dette også ha sin årsak i at de aktivt tar ulike perspektiver og ser på situasjoner fra ulike synsvinkler. Dette viser materialet mitt. Det understreker likevel et relativt aspekt ved opplevelser av sosial kontroll og oppdragelse.

5.3.1 Fortolkning, identitet og tilhørighet

Det relative aspektet ved sosial kontroll nyanseres dessuten av at en betydelig andel av ungdommene beskriver at frihetene de har i Norge, anses som positive i det norske majoritetssamfunnet. Samtidig definerer de dem som «norske» og/eller normbrytere i opprinnelseslandet. Motsatt opplever mange at det å følge normer fra opprinnelseslandet, definerer dem som utlendinger, og til og med som utsatt for negativ sosial kontroll her i Norge. Uavhengig om ungdommene opplever dem som negative eller ikke. Man kan stille spørsmål om opplevelsen av kryss- og konformitetspress er et eksempel på opplevelse av negativ sosial kontroll i en migrasjonskontekst, som nevnt i nyere studier (Smette & Rosten, 2019). Her kan trekkes paralleller til hvordan sosial kontroll påvirker selvbilde og selvforståelse, og hvordan det er gunstig for ungdom med krysskulturell bakgrunn å ha en både-og-identitet (Salole et al., 2018; Ugelvik, 2019). Flertallet av ungdommene beskriver at de er «både-og». Samtidig møter de ofte manglende anerkjennelse for dette, noe flere beskriver som negativt. Kinsi beskriver hvordan det å bli møtt som «somalisk» i Norge, og som «norsk» i Somalia, medførte det hun kaller «identitetskrise». Flere uttrykker grader av erfaringer av såkalt tilhørighetsparadoks og utenfor-tilhørighet (Salole et al., 2018). Ungdommene belyser med dette negative konsekvenser av sosial kontroll som oppstår i skjæringspunktet mellom kulturer, normsett, sekundær- og primærkontroll.

Det relative aspektet anser jeg er et interessant og viktig perspektiv når man skal forstå og utforske krysskulturelle ungdommers opplevelser av kontroll, og når man skal prøve å kartlegge negativ sosial kontroll i praksis. Eget ståsted, hva som er objektivt skadelig og

negativt, hva som er negativt fordi man lever i en spesifikk kontekst, og hva som bare er annerledes, ser ut til å være nyttige perspektiver knyttet til hva ungdommene gir uttrykk for i intervjuene. Det viser også hvordan ungdommene forhandler mellom roller og forventninger og på en slik måte forholder seg til grenser og friheter i livene sine, mestringsstrategier nevnt av Friberg og Bjørnset (2019).

5.3.2 Sosial kontroll, sosial støtte og tillit i en ny og annerledes kontekst

Som beskrevet tidligere, knytter flesteparten av ungdommene foreldrenes oppdragelse og kontroll til kontekst, for eksempel at det blir strengere når man flytter til et nytt land. Noen ungdommer belyser dette mer eksplisitt.

Noen familier, la oss si at man bor i et annet land i en annen kultur, kanskje foreldrene ikke har behov for å være strenge fordi alle rundt er strenge, da trenger man ikke å ha så mye kontroll. Men så når man reiser til et annet land så ser man alt som er så fritt, så mye frihet, og så tenker man oi, da må man bli hardere liksom. (Maya, 17 år, etiopisk opprinnelse)

En betydelig andel av ungdommene beskriver hvordan foreldrenes behov for å ivareta spesifikke normer blir større når de ikke har et sosialt nettverk og samfunn rundt seg som støtter disse i samme grad som i opprinnelseslandet. Kinsi, 21 år med somalisk opprinnelse, beskriver hvordan manglende tillit til at barnet skal klare seg i et ukjent samfunn, er en årsak til strengere grenser. Noen normer fra opprinnelseslandet fremstilles også å stå i sterk kontrast til det som kan anses som vanlig i Norge, som nevnt tidligere. Ut fra materialet mitt ser denne kontrasten ut til å kunne medføre at foreldrene opplever at de trenger å ivareta kulturelle normer i større grad. Det henger på den måten sammen med kulturell orientering. Dette ser ut til å kunne medføre en økt opplevelse av begrensning, enten ved at foreldre kan bli enda mer opptatt av å opprettholde normer fra opprinnelseslandet eller ved at de opplever et behov for å bli enda strengere i møte med nye og uønskede normer og holdninger. Dette perspektiv eksemplifiseres også i litteratur og forskning (Aarset et al., 2008; Friberg & Bjørnset, 2019; Lynggaard, 2010; Salole et al., 2018). Alia, 17 år med pakistansk opprinnelse, utdyper det kontekstuelle aspektet ved oppdragelse. Hun beskriver

hvordan foreldrene hennes gir henne mer frihet når de er på besøk i Pakistan. Et land som hun i øvrig beskriver som strengere enn Norge.

A: Jeg føler det er mer frihet der, fordi liksom, du kan gjøre mer der enn her. Jeg vet ikke. Du kan kjøre bil, du kan til og med være med gutter liksom. Og det kan man liksom ikke her.

C: Hva tror du er grunnen til at du har større frihet der?

A: Fordi du ser på alle som brødre og søstre der, tror jeg, og fordi de er mere kjent med stedet, de har bodd der lenge, det er kulturen deres, de stoler veldig mye på folk der, det er tradisjonen deres. De tenker, ingen skal gjøre sånn mot datteren min eller sønnen min, og hvis de gjør det, så er det stor skam for den som gjør det. (Alia, 17 år, pakistansk opprinnelse)

Opplevelsen av sosial støtte i forhold til ønskede holdninger og normer, både i nettverk og samfunnet generelt, kan etter min mening ses i et akkulturasjonsteoretisk perspektiv hvor sosial støtte er viktig for psykisk og sosiokulturell tilpasning. Migrasjon innebærer ofte tap av viktig sosial støtte i oppdragelsen, og møtet med norske normer kan delvis oppleves å begrense valg og muligheter i oppdragelsen i henhold til det man er vant til og ønsker (Bråten & Elgvin, 2014; Friberg & Bjørnset, 2019; Lidén, 2017; Salole et al., 2018; Smette & Rosten, 2019). Dette er beskrivelser som i stor grad preger mine intervjuer. Når man ikke deler storsamfunnets normer for oppdragelse, blir trolig opplevelsen av sosial støtte mindre. Behovet for sosial støtte i eget norsk og utenlandsk nettverk kan trolig bli større.

5.3.3 Kollektiv oppdragelse i en ny kontekst

I forhold til behovet for sosial støtte i en ny kontekst, belyser Kinsi et interessant moment.

Min mor sa at da hun var rundt min alder og mindre, og bodde i Somalia, så var det en, kulturen deres var at selv om familien oppdrar barna, så var naboen også med på å passe på barna deres på en måte. (Kinsi, 21 år, somalisk opprinnelse)

Savnet etter, og behovet av, sosial støtte i oppdragelsen kan trolig oppleves større hvis man er vant til at den er et kollektivt ansvar. Flertallet av ungdommene beskriver oppdragelsen sin og forholdet til sin familie og storfamilie i retning av en kollektivistisk orientering. Migrasjon synes å påvirke familieorganisering og kan forsterke relasjonelle bånd og forpliktelser slik at de får en mer kollektivistisk karakter (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). Det kan ses i sammenheng med foreldre som søker og får råd og veiledning fra eget nettverk, som nevnt tidligere, hvor kollektive forpliktelser og behov for støtte muligens kan øke påvirkning og opplevelse av press. Tap av nettverk og sosial støtte bør dessuten ses i sammenheng med hvordan marginalisering i både samfunnet og eget nettverk ser ut til å fremme negativ sosial kontroll (Aarset et al., 2008). Samtidig trenger ikke tap av nettverk i hjemlandet å bety at foreldre står uten nettverk i Norge. Her spiller bosetting, bomiljø og muligheter på boligmarkedet inn, noe jeg kommer tilbake til. I forhold til sosial støtte er det dessuten interessant at nære sosiale relasjoner utenfor eget nettverk fra samme opprinnelsesland er en viktig faktor for at negativ sosial kontroll eller «hedersrelaterat förtryck» skal minke (Baianstovu et al., 2018). Migrasjon kan dessuten medføre at påvirkning fra eget sosialt nettverk i både Norge og utlandet kan forsterkes.

5.3.4 Norsk skole – en ny kontekst

Selv om flertallet av ungdommene beskriver hvordan det er et sjokk for foreldre å flytte til Norge, er det samtidig noen som forteller at et nytt sjokk kan komme når foreldrene møter norsk skole. Fatima, født i Norge av marokkanske foreldre, forteller:

Det er liksom et kultursjokk for foreldrene, liksom, når jeg har snakket med mine foreldre om hvordan de har hatt det på skolen og hva de har lært, så har de sagt ting som er veldig rart for meg, så da må jeg tenke på hvordan det faktisk er for dem, siden jeg er jo født her, men jeg tenker noen ganger på hvordan det er for dem å se at jeg gjør visse ting de ikke hadde gjort på sin skole, og hvordan de faktisk hadde reagert. Noen foreldre kan reagere veldig mye ved å se på det som viktig at, ok vi gjorde det sånn her i hjemlandet, det skal være her også, fordi de er komfortable med det, de har ikke opplevd å gå på skole her på samme måte, så de har fortsatt

mentaliteten fra hjemlandet, siden de ikke har opplevd noe annet. (Fatima, 17 år, marokkansk opprinnelse)

Møtet med Norge er et møte med norske barndomsinstitusjoner, hvor skolen kan oppleves å lære barna normer som til dels går på tvers av dem foreldrene ønsker å bevare og videreføre til sine barn (Friberg & Bjørnset, 2019; Lidén, 2017). Flesteparten av ungdommene jeg intervjuet, har foreldre som har kommet til Norge som voksne, og over halvparten av ungdommene er født her. Innvandringstidspunkt ser ut til å påvirke hvor strenge grenser foreldre setter for barna sine (Friberg & Bjørnset, 2019). Foreldre som flyttet til Norge i relativt voksen alder og har født sine barn her, ser ut til å øke restriksjoner først når de møter norske barndomsinstitusjoner. Møtet med denne konteksten aktualiserer andre forskjeller knyttet til oppdragelse enn det de kanskje har møtt tidligere, og orientering mot opprinnelig kultur og foreldrerestriksjoner kan øke (Friberg & Bjørnset, 2019; Smette & Rosten, 2019). Samtidig kan økt utdanningsnivå hos ungdommer endre forhold mellom barn og foreldre (Friberg & Bjørnset, 2019). Dette ser ut til å samsvare med flere ungdommers beskrivelser, og understreker hvordan migrasjon og migrasjonsprosesser er noe som skjer over tid. Det er dynamiske prosesser som preges av endringer i konteksten rundt enkeltmennesker og familier (Fandrem, 2011). Møtet med skolen beskrives som en endring, og et møte med en ny kontekst, som gir noen av ungdommene en opplevelse av strengere grenser som i større grad er preget av opprinnelseslandets kultur. Dette selv om foreldrene og familien har bodd i Norge i flere år før skolestart. Ved migrasjon til Norge sosialiseres gjerne barna raskt inn i norske barndomsinstitusjoner, noe som kan medføre at deres akkulturasjonsprosess går i et raskere tempo enn foreldrenes og bidra til dissonant akkulturasjon (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). Studier viser dessuten hvordan barn og unge som regel opplever migrasjon som mindre problematisk enn voksne (Fangen, 2008). Dette kan være grobunn for økt kontroll, noe jeg kommer tilbake til. Møtet med norske barndomsinstitusjoner bidrar dessuten til nyansering ved å vise at kontroll som øker med alder, ikke alltid er motivert av kulturelle skikker eller kollektivistisk oppdragelse, men kan være utslag av endringer livssituasjon i Norge. Her bør tillegges hvordan foreldre med minoritetsbakgrunn kan oppleve at verdier, kultur og religion er under press fra det norske majoritetssamfunnet og den norske skolen, og hvordan ønsker fra storsamfunnet og foreldrene selv står i konflikt til hverandre (Fandrem, 2011; Friberg & Bjørnset, 2019). Dette

kan trolig påvirke hvordan foreldre forholder seg til skolen, og preger deres utøvelse av oppdragelse. Ingen av mine ungdommer beskriver slike opplevelser eksplisitt. Når de likevel understreker hvordan de erfarer at oppdragelse i minoritetsfamilier fortolkes som streng og undertrykkende av majoritetssamfunnet i alt for stor grad, kan dette muligens peke i retning slike opplevelser.

5.3.5 Relativ, og negativ sosial kontroll

Det fremstår som at opplevelsen, utøvelsen og fortolkningen av sosial kontroll preges av konteksten den forekommer i. Konteksten ser dessuten ut til å kunne påvirke nettverkets betydning for oppdragelse og normer. Det relative i opplevelsen av sosial kontroll i en migrasjonskontekst bør imidlertid ikke misforstås som total relativisme og noe som bagatelliserer undertrykkende og skadelige skikker og påfølgende konsekvenser. Det fremstår likevel som et viktig perspektiv, særlig på grunn av at ungdommene la vekt på det, og for å nyansere bildet av ungdom og foreldre med minoritetsbakgrunn. Det kan også gi en utvidet forståelse for hvorfor mennesker orienterer seg mot opprinnelig kultur ved migrasjon. Som beskrevet tidligere, viser både mitt materiale, forskning og teori hvordan dette kan medføre sosial kontroll som overskrider grensen til negativ. Det relative aspektet understreker hvordan grensen mellom positiv og negativ sosial kontroll er vanskelig å definere (Bredal & Melby, 2018). Sett i forhold til dette er det interessant at noen ungdommer forteller at det de selv opplever som ønsket opprettholdelse av tradisjoner og kultur fra familiens opprinnelsesland, blir fortolket som negativ sosial kontroll i Norge. Flere har opplevelser av det som etter min mening bærer preg av diskriminering og rasisme. Noen ungdommer understreker i den forbindelse hvordan de opplever dette som konformitetspress og en form for negativ sosial kontroll fra majoritetssamfunnet. Det kan blant annet forstås i lys av hvordan sosial kontroll kan ha både ekskluderende og inkluderende mekanismer (Ugelvik, 2019). Å ha en både-og-identitet, og følge normer fra både Norge og opprinnelseslandet, beskrives som noe som definerer ungdommene som både «for norske» og «for utenlandske», avhengig av kontekst. Begge ser ut til å være en negativ opplevelse av manglende tilhørighet og inkludering. Dette understreker viktigheten

av at ikke all kulturell orientering fortolkes som negativ og begrensende. Den kan være ønsket og et uttrykk for, og mulighet til, en både-og-identitet.

Utfordringene knyttet til press på identitet og en opplevelse av manglende anerkjennelse og tilhørighet på ulike, eller flere, arenaer, støttes av andre studier (Fangen, 2008; Salole et al., 2018). Noen ungdommer har beskrivelser som kan tyde på erfaringer av såkalt tilhørighetsparadoks og utenfor-tilhørighet (Salole et al., 2018). Det fremstår som et viktig perspektiv på negative opplevelser av sosial kontroll i en migrasjonskontekst. Selv om ungdommene i stor grad forklarer negativ sosial kontroll som det å ha en orientering mot opprinnelig kultur, kan det nok delvis være påvirket av den offentlige debatten om fenomenet. Etter min mening fremstilles negativ sosial kontroll relativt ofte som et fenomen som oppstår i etniske minoritetsmiljøer, knyttet til dårlig integrering og opprettholdelse av ukultur fra hjemlandet. Det er for eksempel først i den siste handlingsplanen at «lukkede religiøse miljøer» er inkludert som målgruppe, det vil si at etnisk norske miljøer ble inkludert først i 2017 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017). Hovedfokus i handlingsplanen er imidlertid fortsatt rettet mot etniske minoritetsgrupper og innvandremiljøer.

5.4 Migrasjonsstrategier

Flere ungdommer beskriver hvordan familier og foreldre tilpasser seg Norge over tid, om enn på ulik måte og i ulik grad, og at dette er noe som påvirker foreldrerestriksjoner og kontroll. Ulike måter å tilpasse seg et nytt samfunn på kan forstås som migrasjonsstrategier, og påvirkes av forhold i akkulturasjonsprosessen (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018). Ulike strategier ser ut til å påvirke graden av negativ sosial kontroll og begrensninger (Baianstovu et al., 2018; Fandrem, 2011; Friberg & Bjørnset, 2019; Lidén & Bredal, 2017; Salole et al., 2018). Nadia knytter frihet til tilpasning, og viser i utsagnet hvordan tilpasningen kan variere. «Jeg tror det er helt opp til den familien, og enkeltpersoner i familien, å tilpasse seg, på en måte, hvor mye de ønsker å liksom bli frie da» (Nadia, 17 år, russisk opprinnelse). Mange ungdommer nevner hvordan foreldre og barn tilpasser seg Norge over tid, og at dette medfører at kontrollen minker. Aylin beskriver at hun «føler det er bare i starten man er strenge, men etterpå tilpasser man seg mer, for eksempel har jeg sett at de som kommer,

altså de bruker mye tradisjonelle klær» (Aylin, 17 år, tyrkisk opprinnelse). Mona nyanserer bildet noe.

Mange av de reglene [fra opprinnelseslandet] har blitt kansellert og bare de aller viktigste er der. Og de har blitt dempet ned. Da er det helt greit liksom, fordi man lever alltid med regler liksom. Hvordan man skal være, og det er mye av det som er igjen av de reglene er logiske regler som man burde gjøre det, for å være et riktig mennesker. (Mona, 16 år, somalisk opprinnelse)

Mange ungdommer knytter økt frihet og mindre grenser til tilpasning over tid. «Fordi noen liksom har tilpasset seg Norge, og skjønner liksom at noen ting er greit da. Og noen ting er ikke greit» (Aylin, 17 år, tyrkisk opprinnelse). I et akkulturasjonsteoretisk perspektiv kan dette blant annet forstås som sosial og psykologisk tilpasning og opparbeidelse av sosial kompetanse i en ny kontekst (Fandrem, 2011). Økt botid i Norge, og med dette læring og tilpasning medfører mindre begrensninger av frihet, mer liberale regler ved blant annet endret familieforståelse, oppdragerstil, referansepunkt og at frykten for et dårlig rykte avtar (Friberg & Bjørnset, 2019). Det er beskrivelser som i stor grad støttes av mitt materiale.

Det er interessant hvordan ungdommene beskriver innholdet i æresbegrepet som motstandsdyktig mot endring. Her kan en muligens trekke paralleller til hvordan foreldre kan formidle konservative holdninger, men samtidig tillate en pragmatisk tilpasning til det norske samfunnet i praksis (Smette & Rosten, 2019). Flere ungdommer forteller om noe lignende. De beskriver konservative og mer æresrelaterte regler hjemme og samtidig hvordan de i praksis får lov til mer enn de reglene egentlig tilsier. Muligens er paradokset mellom å formidle konservative og mer æresrelaterte holdninger på den ene siden, og å tillate en mer liberal praksis i det norske samfunnet på den andre, eksempel på hvordan mennesker kan innta ulike orienteringer avhengig av relasjonelle og situasjonelle forhold (Lidén, 2017). Likevel går det å spørre seg om ære legger føringer som begrenser ved å fungere som «internalisert kontroll» eller «selvkontroll» (Ugelvik, 2019).

I et akkulturasjonsteoretisk perspektiv kan tilpasningen beskrives som migrasjonsstrategier hvor man orienterer seg mot den nye kulturen, mot Norge, det vil si «integrering» eller «assimilering» (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018). Flere ungdommer beskriver hvordan

både deres og andres foreldre har et ønske om at barna både skal tilpasse seg Norge og beholde kultur og tradisjon fra familiens opprinnelsesland.

F: Foreldrene vil jo at barna skal tilpasse seg i det nye landet som de har, og de vil at de skal omgås med andre. De hadde ikke vært mot det, de vil liksom, de vil helst at de skal delta med andre barn og ja, bli litt mer som for eksempel norske Og hjemlandet kommer alltid til å være en del av deg, uansett hva du går gjennom. Eller hva du opplever, så kommer det alltid til å være en del av deg.

N: Det er en del av deg, men samtidig skal du prøve å være her liksom. (Fahime, 17 år, somalisk opprinnelse og Nora, 17 år, pakistansk opprinnelse).

Kinsi, 21 år med somalisk opprinnelse, beskriver at moren hennes er opptatt både av at hun ikke skal glemme «røttene» er og at hun skal «klare å integrere seg». Hun benytter selv begrepet integrering, noe som stemmer godt med beskrivelser i faglitteraturen (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018). Flere ungdommer gir uttrykk for at dette er en positiv tilpasning, fordi foreldreskap og oppdragelse tilpasses et liv i Norge samtidig som det tar høyde for at «hjemlandet er en del av deg» som Fahime sier. Noen ungdommer trekker frem forhold som påvirker tilpasning, blant annet om man opplever seg velkommen i det nye samfunnet og hvem man blir kjent med. De belyser hvordan akkulturasjon er en toveis-prosess som inkluderer forhold ved mottakersamfunnet (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018).

5.4.1 Forhold som påvirker tilpasning og migrasjonsstrategier

Noen ungdommer nevner hvordan foreldrenes tilpasning, oppdragelse og grenser påvirkes av både uformelle og formelle normer i Norge. Hamid, 19 år fra Afghanistan, trekker frem hvordan kunnskap om rettigheter og lovverk knyttet til bruk av vold og trusler er viktig for endring av praksis og for at ungdom skal forstå om de er utsatt for noe ulovlig eller skadelig. Lovverk og rettigheter påvirker oppdragelse blant annet ved at de endrer makt og muligheter slik at konflikter kan få et annet utfall enn i opprinnelseslandet, at de kan brukes for å stå imot press fra slekt i utlandet samt at de kan forhindre bruk av ulovlig praksis (Friberg & Bjørnset, 2019). Denne type tilpasning preges etter min mening av assimilering, mer eller mindre påtvunget. Selv om assimilering gjerne forstås som noe negativt, vil det i

denne sammenheng være noe som påvirker grenser og friheter for ungdom i migrasjonskontekst i en positiv retning. Både integrerende og assimilierende strategier kan derfor bidra til tilpasning i positiv retning, og medføre at opplevelsen av begrensning og kontroll avtar, og at ungdommer har muligheter og rettigheter på lik linje med sine norske/norsketniske venner.

Likevel beskriver et betydelig antall ungdommer også hvordan orientering mot opprinnelig kultur kan vedvare. Vedvarende orientering mot opprinnelig kultur kan kobles mot mer segregerende migrasjonsstrategier (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018). Noen ungdommer setter ord på hvordan manglende opplevelse av tilhørighet, av å være velkommen, vil kunne medføre økt opplevelse av grenser og kontroll.

A: Jeg tror liksom det har noe med å gjøre hvor mye du kan tilpasse deg da, at du aldri vil føle deg helt velkommen på en måte.

C: Mm Hvordan tror du det påvirker hvordan man, du sa for eksempel når du beskriver at du har beholdt klærne og tatt friheten, hvordan tror du det påvirkes av om man opplever seg som velkommen eller ikke?

A: Jeg tror liksom at Norge har mange muligheter, innenfor utdanning og helsevesen og sånn, det er mange muligheter, men det er også vanskelig å tilpasse seg miljøet. (Aylin, 17 år, tyrkisk opprinnelse)

I forlengelsen av dette diskuterer Aylin og venninnen hennes Nadia, 17 år med russisk opprinnelse, hvordan opplevelsen av å være en del av Norge, men likevel ikke helt høre til, kan prege foreldrene. De beskriver hvordan dette kan øke foreldrenes orientering mot kultur og normer fra hjemlandet og med dette øke opplevelsen av strenge grenser hos ungdommen. Dette kan ses i sammenheng med hvordan migrasjonsstrategier påvirkes av forhold i mottakersamfunnet (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018). Som nevnt tidligere, belyser noen ungdommer også at tilpasning påvirkes av sosialt nettverk og støtte. Opplevelsen av å ikke være velkommen og manglende støtte, kan etter min mening forstås som segregerende og/eller marginaliserende mekanismer i møte med et nytt samfunn. Segregering og marginalisering kan videre knyttes til økt kontroll og begrensning av frihet (Aarset et al., 2008; Baianstovu et al., 2018; Fandrem, 2011; Salole et al., 2018). Segregering

knyttet til økt risiko for undertrykkende kontroll både som en individuell strategi, blant annet gjennom økt kulturell orientering. Det har imidlertid også en sammenheng med hvor familier bosetter seg, hvem som er i deres sosiale nettverk og hva som preger nærmiljøet (Baianstovu et al., 2018; Smette & Rosten, 2019). Noen ungdommer belyser hvordan nærmiljø og sosialt nettverk har mye å si for tilpasning til Norge, og for opplevelsen av grenser og friheter.

M: Jeg tenker at et vil starte med at det vil være like strengt. At det vil være like strengt. Men jeg tror at familien da blir mer åpen om ting, fordi de ser hvordan det faktisk er, om at det er sånn det er liksom her i Norge. Så det er bare å tilpasse seg. Men ikke så veldig ekstremt. Ja.

C: Du sier noe om at det blir litt mindre strengt, hva tror du det påvirkes av?

M: De vennene man blir kjent med, de foreldrene blir kjent med. Hvis de allerede er åpne, så blir familien mer åpen. Men hvis de er allerede strenge de også, da blir familien også streng. Ja. Så det har noe å si om, hvor man faktisk, hvor i landet man bor også. Og hvem man blir venn med. (Mona, 16 år, somalisk opprinnelse)

I den sammenheng er det igjen verdt å merke seg hvordan nære relasjoner utenfor primærgruppen ser ut til å medføre mer liberale grenser og mindre undertrykkende praksis hos foreldre (Baianstovu et al., 2018). Muligheten for å inngå i slike relasjoner påvirkes trolig av hvor man bor, noe som støttes av ungdommenes fortellinger. Segregering kan dessuten fremme undertrykkende og frihetsbegrensende praksis ved å forsterke normer i den minoritetsetniske gruppen (Baianstovu et al., 2018). Dette perspektivet nevnes av Kinsi.

Du vil da finne familier som ikke har så sterk tilknytning, i forhold til hvordan barna skal opptre, til hjemlandet da. Og mer sterkere tilknytning til hvordan venner eller naboer som er fra samme land, hvordan de oppfatter deg. For jeg tenker for dem så er det lett å ringe hjem og si, «oi, min datter er kjempeflink, hun gjør ditt og datt og ditt og datt» men det er vanskeligere å lyve til naboen. (Kinsi, 21 år, somalisk opprinnelse)

Kinsi beskriver hvordan nettverket hvor du bor, har mye å si for oppdragelse og grenser, og hvordan en kollektiv orientering og ryktespredning i nettverk fra opprinnelseslandet påvirker oppdragelse i Norge.

... det kanskje er en ting tidligere generasjoner har tatt med seg da. At deres naboer har vært med på å oppdra dem, og formet dem som person, så tenker de at det er fortsatt greit at vi gjør det [sprekker rykter]. Men ting forandrer seg, så ... [ler litt]. (Kinsi, 21 år, somalisk opprinnelse)

Det er verdt å merke seg at Kinsi og Mona har somalisk opprinnelse og at oppdragelse i Somalia er gjerne sterkt preget av kollektivistisk orientering (Fangen, 2008; Friberg & Bjørnset, 2019). Dette kan trolig prege deres opplevelser. For meg kan det se ut som at en kollektiv orientering i oppdragelse og ryktespredning som kontrollmekanisme er noe som henger sammen med hvordan segregering kan medføre økt kontroll. Dette støttes i forskning som viser at ungdom født i Danmark av innvandrede foreldre opplevde mer negativ sosial kontroll enn ungdom som selv innvandret (Als Research, 2011). Dette knyttes blant annet til sosial kontroll og normer i sosiale nettverk preget av ære, ryktespredning og kollektivistisk orientering, og at muligheten for å inngå i slike nettverk øker med generasjoner.

Ut fra materialet mitt ser det ut som at migrasjonsstrategier, herunder grad av tilpasning av kulturell praksis og oppdragerstil, påvirker ungdommers opplevelse av sosial kontroll. Strategiene er påvirket flere forhold, blant annet migrasjonsårsak (Fandrem, 2011). Dette beskrives av noen ungdommer, og utdypes i neste avsnitt.

5.5 Migrasjonsmotivasjon

Årsakene til at mennesker og familier flytter fra et land til et annet er mange og beskrives gjerne gjennom motivasjon og grad av frivillighet/tvang (Eriksen, 2008; Fandrem, 2011). Noen ungdommer beskriver hvordan motivasjonen bak at familien flytter, påvirker foreldrenes oppdragelse, og dermed opplevelsen av grenser og friheter.

Foreldrene mine var i Saddam sin regime. Og mange av deres venner kom fra samme sted. De menneskene er strenge med barna sine, på grunn av at de føler at barna deres kommer til å bli tatt fra dem. De har blitt tvunget til å følge en viss fasit på at sånn skal de oppføre seg, hvis ikke så mister du familien din. Det er det alle føler, alle de dere strenge foreldrene ... Det spørres om det er krig, hvor de kommer fra, kulturen der de kommer fra, religion, så det er fra person til person. (Ivan, 19 år, irakisk opprinnelse)

Migrasjonsårsak og -motivasjon beskrives også av Mona.

Hvis du blir på en måte tvunget til å gå ut av landet ditt på grunn av krig, da vil du alltid føle den der følelsen at, jeg vil oppdra barna mine som at vi var der. Men hvis du drar ut med din vilje, så er det sånn at du oftest vil åpne deg litt mer. Vil forandre på de grensene, vil forandre på hvordan det er. Fordi, jeg kjenner også, det er faktisk en veldig nær venninne av meg, som flyttet fra hjemlandet sitt til Norge, fordi familien generelt ville bort fra det kulturelle hjemlandet. De ville, de var hele familien sammen, de ville åpne seg for hva det var, hva livet virkelig er, og at man trenger ikke å holde seg til kultur og tradisjon i den graden der. (Mona, 16 år, somalisk opprinnelse)

Krig nevnes av både Mona og Ivan, noe som kan forstås som en «skyve-faktor» og tvunget migrasjon (Eriksen, 2008; Fandrem, 2011). For det første beskriver de hvordan krig rammer inn handlingsvalg i oppdragelsen. Ivan uttrykker hvordan strenge grenser var nødvendig, det beste for barna, for å forhindre at de skulle «miste familien sin» eller at barna skulle bli «tatt fra» foreldrene. Han ser ut å beskrive nødvendig oppdragerpraksis tilpasset kontekst, og motivert av omsorg (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017; Ugelvik, 2019). Videre beskriver han hvordan foreldrene bringer oppdragerpraksisen med seg inn i et nytt land, selv om det kanskje ikke er til det beste for barna lenger. Krig påvirker familieorganisering og kan forsterke kontroll (Baianstovu et al., 2018; Lidén, 2017). Her kan også nevnes at krig ser ut til å forsterke æresnormer i familier og samfunn, noe som er knyttet til risikoen for å være utsatt for negativ sosial kontroll (Baianstovu et al., 2018; Følner et al., 2018).

For det andre beskriver Mona og Ivan hvordan krig medfører en økt orientering mot opprinnelig praksis og kultur, noe som kan henge sammen med opplevelsen av begrensning og kontroll som beskrevet tidligere. Mona begrunner dette med at man ikke flytter frivillig, og at man derfor er mindre åpen for det nye samfunnet. Dette ser hun i kontrast til en venninne, hvor familien flyttet frivillig fordi de ville «bort fra det kulturelle hjemlandet», noe som medfører mer frihet for barna. Migrasjon til Norge kan være motivert av muligheten til, og gi en opplevelse av større frihet (Fangen, 2008). Her fremstår Norge og norske normer og kultur som en «dra-faktor» (Eriksen, 2008; Fandrem, 2011). Fatima utdyper hvordan migrasjonsårsak og -motivasjon påvirker tilpasning og deltagelse i Norge.

En av de største grunnene til hvorfor man flytter fra hjemlandet til Norge, er fordi man vet at der er det mer muligheter. Utdanning er gratis, og det er for alle. Uansett hvilken alder. Og det er det de vil for barna sine. De vil at de skal ha en bra fremtid. Ikke bli en av de som ikke har høy utdanning. Og da, selvfølgelig, da må barnet tilpasse seg for å kunne gjøre det. Få seg en bra jobb og sånn. (Fatima, 17 år, marokkansk opprinnelse)

Fatima belyser hvordan foreldrenes ønsker for barnas fremtid påvirker kulturell orientering med tanke på å gi barna frihet til å tilpasse seg Norge. Fremtidsperspektivet belyses også av Kinsi.

Mens andre familier kan være mere strenge på deres tilknytning til hjemlandet, enn Norge. Norge er et fritt land, du kan gjøre hva du vil. Men samtidig må dine barn ha visse grenser så de fort kan venne seg til hjemlandet deres fordi de skal ikke være her lenge, de skal tilbake. (Kinsi, 21 år, somalisk opprinnelse)

Planer og ønsker om å flytte tilbake til opprinnelseslandet nevnes også av Salole m.fl. som en årsak til at foreldre kan svekke og kanskje forhindre barnas tilpasning og deltagelse i et nytt samfunn (2018). Som flere av ungdommene understreker, bunner dette i omsorg og et ønske om det beste for barna. Det kan likevel medføre at foreldrene utsetter barna for negativ sosial kontroll (Salole et al., 2018). Et annet aspekt ved migrasjon og forholdet mellom barn og foreldre som ungdommene beskriver, er hvordan migrasjon kan endre roller, makt og tillit innad i familien og hvordan dette kan påvirke grenser og friheter.

5.6 Familieliv i et nytt samfunn - Roller, makt og tillit

Noen ungdommer belyser endringer i relasjonen mellom foreldre og barn ved migrasjon, og hvordan dette påvirker oppdragelsen.

K: Jeg tror det hadde vært strengere

C: Hvor da?

K: I Norge liksom, enn i Somalia. Fordi de har blitt vant til at jentene skal være lydige og ikke snakke tilbake når de får en beskjed. Så kommer de hit hvor jenta di prøver å få mer frihet, få lov til å være ute seinere, ikke komme rett hjem etter skolen. Da tenker jeg det vil vekke en viss bekymring hos foreldrene. Hvor de blir strengere. Og setter grenser. For å vise henne, ok det er vi som er autoritetsrollen her, det er vi som bestemmer, du har ingenting å si, eller mene, vi er ikke som dem, vi er sånn og sånn og sånn. Så tenker jeg da.

C: Hva tror du ligger bak at de blir strengere?

K: At de ikke klarer å gi slipp på kulturen og normene de hadde, eller er oppvokst i, og integrere seg i et nytt samfunn. Og ikke klarer å ha tillit til at jenta deres kan være ute i et samfunn som er ukjent for dem. (Kinsi, 21 år, somalisk opprinnelse)

Kinsi beskriver hvordan normer knyttet til forholdet mellom foreldre og barn er annerledes i Norge enn i Somalia. I intervjuet med Noora og Fahime, begge 17 år, med henholdsvis pakistansk og somalisk opprinnelse, beskriver de begge hvordan Norge er «stedet der barna bestemmer mest» og hjemlandet er «stedet til foreldrene». De setter ord på noe som kan lignes ved sosialisering langs en selvstendighets-sti og en avhengighets-sti (Salole et al., 2018). Dette kan dessuten forstås som en endring i maktbalanse og rolleforventninger i familien, som gjerne er en konsekvens ved migrasjon (Lidén, 2017). Kinsis beskrivelse tegner et bilde av foreldre som strammer inn på grenser for å prøve å gjenvinne makt og kontroll. Ubalanse i maktforholdet mellom barn og foreldre knyttes til negativ sosial kontroll (Aarset

et al., 2008; Lynggaard, 2010). Konflikter mellom generasjoner nevnes av noen ungdommer som årsak til økt kontroll og press i forbindelse med migrasjon.

Vi lever på en måte i forskjellige generasjoner på en måte. Foreldrene våre skjønner ikke vår generasjon og vi skjønner ikke deres 100%. Deres generasjon er kanskje avhengig av at, ok du skal gifte deg med en fra ditt hjemland, eller liksom vårt hjemland, bare fordi det er enklere og det har alltid vært sånn, skjønner du. De vil på en måte videreføre det de er vant til, fordi de er ikke vant til noe ukjent. Det kan liksom danne et press på, ja det kan føre til konflikter med ungdommen. (Maya, 17 år, etiopisk opprinnelse)

Familedynamikk, relasjoner og forutsetningene for dialog på tvers av generasjoner påvirkes av migrasjon, noe som kan medføre generasjonskonflikter samt at foreldrene opplever å miste kontroll over barna sine og med dette føre til økte restriksjoner og kontroll (Lidén, 2017; Lidén & Bredal, 2017; Lynggaard, 2010; Salole et al., 2018; Smette & Rosten, 2019). Dette støttes delvis av mine intervjuer.

Sett i et annet perspektiv beskriver Kinsi hvordan ikke bare makt og roller endres ved migrasjon, men også tilliten til ungdommen. Tillit nevnes også av Alia, 17 år med pakistansk opprinnelse, som forteller hvordan tillit til ungdommen i et nytt samfunn og tillit til samfunnet generelt er viktig for at kontroll og grenser skal bli mildere i forbindelse med migrasjon til et nytt land. Andre ungdommer ser ut til å beskrive dette mer indirekte når de beskriver hvordan foreldrene stadig minner dem på hvordan de skal oppføre seg og hva de ikke skal gjøre når de er ute. Tillit til ungdommene i et nytt, ukjent og mer liberalt samfunn knyttes til rykter i både inn- og utland av flere ungdommer, noe jeg beskrevet tidligere og kommer nærmere tilbake til. Disse formaningene ser også ut til å gi ungdommene en opplevelse av å være mer begrenset i hverdagen enn de i utgangspunktet ønsker. Seksualitet, kontakt med det motsatte kjønn på fritiden samt rus og kriminalitet nevnes som foreldrenes bekymringer, noe som deles av annen forskning (Aarset et al., 2008; Lynggaard, 2010; Smette & Rosten, 2019).

Felles er at ungdommene beskriver at foreldrene føler økt behov for grenser og kontroll. Bekymring for ungdom ser ut til å øke når man bor i områder preget av sosiale vansker

(Smette & Rosten, 2019). Bekymring og tillit til ungdom i et nytt samfunn bør derfor etter min mening også kobles mot sosioøkonomiske forhold som for eksempel bo- og nærmiljø og de muligheter og begrensninger ulike mennesker kan oppleve i forhold til å fritt velge hvor man skal bo. Dette har jeg dessverre ikke hatt mulighet til å se nærmere på innenfor rammen av denne oppgaven.

Kinsis beskrivelse av foreldre som har mindre tillit til datteren sin, er også en beskrivelse av en jente som har tilpasset seg nye normer, delvis mot foreldrenes ønsker. Forholdet mellom foreldres og barns tilpasning til en ny kultur med nye normer behandles nærmere i neste avsnitt.

5.7 Ungdommenes tilhørighet, tilpasning og akkulturasjon

Alle ungdommene er enig i at det er viktig at foreldrene setter grenser, og at det er viktig og ønskelig å lære om kultur og tradisjoner fra opprinnelseslandet. Som nevnt tidligere, beskriver mange av ungdommene hvordan både egne og andres foreldre blir mer åpne for tilpasning til Norge med tiden. For familier som migrerer sammen, gjelder dette både barn og foreldre.

F: Foreldrene vil jo at barna skal tilpasse seg i det nye landet som de har, og de vil at de skal omgås med andre. De hadde ikke vært mot det, de vil liksom, de vil helst at de skal delta med andre barn og ja, bli litt mer som for eksempel norske Og hjemlandet kommer alltid til å være en del av deg, uansett hva du går gjennom. Eller hva du opplever, så kommer det alltid til å være en del av deg.

N: Det er en del av deg, men samtidig skal du prøve å være her liksom. (Fahime, 17 år, somalisk opprinnelse og Nora, 17 år, pakistansk opprinnelse)

Også ungdom som er født i Norge, påvirkes av kulturen til opprinnelseslandet, og av familiens akkulturasjonsprosess, og oppveksten preges som regel av tilpasning som kan lignes ved den som skjer hvis man selv har flyttet (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018). Alle ungdommene jeg intervjuet, ga uttrykk for at de har tilhørighet til både Norge og familiens

opprinnelsesland. De viser stolthet over både deres norske, og deres utenlandske arv. Flere beskriver dette som en form for tilpasningsprosess, og opparbeidelse av en både-og identitet, som kan lignes ved identitetsarbeid for krysskulturelle barn og unge (Salole et al., 2018). Dette henger tett sammen med balansegangen mellom tilpasning til Norge og opprettholdelse av opprinnelseslandets kultur, og kan beskrives som ungdommenes akkulturasjonsprosess (Fandrem, 2011; Fangen, 2008; Salole et al., 2018).

Du vet jeg savner jo kulturen min, jeg er ikke så ofte i hjemlandet, jeg er her. Jeg er født og oppvokst her, men jeg har nær tilknytning til hjemlandet mitt. Det er liksom en del av meg da. Det er en del av personligheten, ikke noe jeg ble påtvunget ... Jeg har på en måte beholdt [de tradisjonelle] klærne, og tatt friheten [ler litt]. (Aylin, 17 år, tyrkisk opprinnelse)

Som Aylin, gir Hamid uttrykk for at blandingen av kulturer og normsystemer bærer preg av aktive valg og mestringsstrategier i en krysskulturell oppvekst.

Det vi kan gjøre da, det er å, liksom siden vi er den nye generasjonen, så kan vi på en måte ta det beste av begge kulturer og liksom normene og liksom sette sammen noe veldig bra da, få det til enda bedre. Men liksom, og som når en spurte meg, han bare; Føler du deg liksom afghaner eller norsk? Og så er det sånn, jeg er ikke noen av delene. Jeg har på en måte prøvd å gjøre det beste ut av begge to og prøve å sette det sammen.

(Hamid 19 år, afghansk opprinnelse)

Det er vanlig at ungdom som vokser opp med flere kulturer, som følge av migrasjon, lager en egen blanding av kulturer (Salole et al., 2018). Dette kan ses i sammenheng med at de sosialiseres inn i flere kulturer samtidig, også kalt dobbeltsosialisering (Salole et al., 2018). Mine informanter tegner et bilde av hvordan de blander og formes av til dels motstridende verdier, holdninger og normsett. For meg fremstår det som en prosess hvor ungdommene selv er aktive, og forholder seg mer eller mindre reflektert til sin egen krysskulturalitet. Evnen til å reflektere over ulike verdisystemer og kulturer som påvirker dem, ser ut til å bidra til at ungdommene i det minste delvis er klar over sine krysskulturelle skripter og programmering. Et eksempel er hvordan flere uttrykker å være opptatt av å ha individuelle

rettigheter og friheter når de beskriver hvordan de vil leve livene sine. Samtidig ønsker de å følge familiens og storfamiliens ønsker og ikke påføre familien dårlig rykte. Dette kan være en konsekvens av opplevd kontroll fra familie og nettverk. Ut i fra mitt materiale ser det likevel mer ut å være en konsekvens av sosialisering langs både en selvstendighets-sti og en avhengighets-sti, det vil si en dobbeltsosialisering og en aktiv posisjonering som følge av delvis divergerende normer mellom familien og majoritetssamfunnet (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). I praksis beskriver flere ungdommer hvordan dobbeltsosialisering og ønsket om å være både-og, innebærer å balansere mellom de ulike normverdenene som preger ungdommenes liv. Det handler både om å finne egen balanse, og om hvilken balanse som godtas av andre.

Jeg tenker det at i dagens samfunn så blir man uansett ikke akseptert enten om du følger dine normer [fra opprinnelseslandet] fordi du vil følge dem, så blir du tvunget å ikke følge dem av det norske, av vesten. Men hvis du følger vesten, så blir du tvunget til å ikke følge vesten av dine foreldre og dine familiemedlemmer i utlandet. Så man er uansett aldri fri, og man kommer aldri til en enighet. (Hamid, 19 år, afghansk opprinnelse)

Hamid beskriver her hvordan han balanserer mellom det norske og det afghanske, og hvordan han opplever at han aldri får til den balansen fullt ut. Dette opplever han som ufrihet. Muligens kan det være et eksempel på en opplevelse av negativ sosial kontroll, og begrenset mulighet til å bestemme over eget liv. Flere ungdommer gir uttrykk for negative opplevelser knyttet til å følge normer og kultur fra familiens opprinnelsesland. Dette kommer jeg tilbake til. Å tilpasse seg Norge er imidlertid ikke alltid problemfritt.

5.7.1 Dissonant akkulturasjon og sosial kontroll

Flere beskriver at det er viktig for familie i både Norge og i opprinnelseslandet at de ikke blir "for norske", og at dette er noe som kan utløse sanksjoner i varierende grad. Materialet mitt viser dessuten at ungdommene til dels er uenige i foreldrenes normer. Spesielt gjelder dette områder som seksualitet, kjæresten, forventninger til gutter og jenters oppførsel og graden

av frihet. Det tegner seg et bilde av ungdommer og foreldre som har tilpasset seg Norge, men i ulik grad og på ulik måte.

Jeg tror kanskje de [foreldrene] bevarer sine grenser fra hjemlandet, og regler, så når man kommer hit, så kanskje forventer man at barnet skal følge de reglene man hadde da. Men jeg tror for barnet så er det mer sånn at man tenker, man prøver kanskje å følge andre regler som blir fulgt her, prøver å tilpasse seg mer, og jeg tror kanskje foreldrene ofte ikke forstår hvorfor barnet ikke hører. Men så er det egentlig bare for å tilpasse seg. (Derya, 17 år, tyrkisk opprinnelse)

Ved migrasjon er det ikke uvanlig at foreldre og barn tilpasser seg den nye kulturen i ulikt tempo og i ulik grad, også kalt dissonant akkulturasjon (Friberg & Bjørnset, 2019; Salole et al., 2018). Som nevnt tidligere kan barns sosialisering i norsk barnehage og skole være noe som kan medvirke dissonans, og gi foreldre en opplevelse av å miste kontroll over barna (Bråten & Elgvin, 2014; Friberg & Bjørnset, 2019; Lidén, 2017). Dette kan medføre at foreldre prøver å begrense barnas tilpasning og deltagelse i det nye samfunnet, begrensninger som kan overskride grensen til negativ sosial (Salole et al., 2018). I skjæringspunktet mellom foreldrenes og ungdommenes normer og holdninger tegner det seg et bilde av ungdommer som opplever begrensninger i å leve krysskulturelle liv med en egen blanding av normsett og verdier, selv om graden av det varierer mellom ulike ungdommer. Opplevelsen av begrensning ser blant annet ut til å handle om divergerende normsett hvor ungdom og foreldre har ulik oppfatning av hva som er rimelige grenser og friheter, og hvor foreldrenes grenser derfor oppleves som for strenge. Det er viktig å påpeke at det å «bli for norsk» kan være svært ulike ting i ulike familier, og at mange ungdommer beskriver at foreldrene både er opptatt av at de ikke skulle bli «for norske» og av at de skal tilpasse seg Norge. Likevel fremstår det som at opplevelsen av negativ sosial kontroll kan oppstå i det man krysser denne grensen. Felles for mange av de ungdommene som setter ord på dette, er at adferden som de opplever at foreldrene anser som normbrytende ikke kan anses som normbrytende sett fra et norsk ståsted. Det handler for eksempel om å ha kjæreste, være sammen med og bli sett med det motsatte kjønn på fritiden, snakke eller le for høyt i offentlighet.

5.7.2 Sanksjoner og formaninger - reaktiv og proaktiv kontroll

Et fåtall av ungdommene beskriver konkrete sanksjoner ved normbrudd, såkalt reaktiv kontroll (Ugelvik, 2019). Sadia (17 år, pakistansk opprinnelse) forteller eksempelvis om hvordan faren hennes ignorerte henne i flere måneder etter at hun hadde fortalt at hun hadde kjæreste. Hun beskriver at dette handler om «pakistanske greier», det vil si om normer knyttet til familiens opprinnelsesland. Flertallet av ungdommene forteller om venner som har møtt kraftige sanksjoner, blant annet er det interessant å merke seg at det store flertallet har familiemedlemmer, venner eller bekjente som er blitt sendt til utlandet mot sin vilje. Noen på grunn av at de har tilpasset seg Norge for mye, som Alia beskriver i sitatet over «du har tilpasset deg FOR mye, du må tilbake til hjemlandet». Andre igjen på grunn av mistanke og/eller bekymring knyttet til rus og begynnende kriminalitet. Det sistnevnte fremstår som en mer akseptert årsak av de ungdommene som nevner det, enn å bli sendt tilbake på grunn av tilpasning til Norge. Uavhengig av årsak gir alle ungdommene uttrykk for at dette er negativt, og noe de selv ikke ville akseptert. Selv om stort sett alle liker å være på ferie i familiens opprinnelsesland, sier de at det er stor forskjell på å være der på ubestemt tid. Selv om ingen av ungdommene sier at de er bekymret for at dette ville skje dem selv, spør jeg meg likevel hva det gjør med opplevelsen av frihet og grenser. Særlig med tanke på hvordan kontroll i nåtid ofte veves sammen med fortellinger om sanksjoner i fortid, som nevnt tidligere (Baianstovu et al., 2018). Selv om de færreste forteller om egenopplevde sanksjoner, er det likevel relativt mange som forteller om formaninger og tilsnakk som handler om å balansere mellom ulike normer for adferd.

Mamma har alltid sagt til meg, ta det, når du er ute og sånn, pass på. Ikke gjør såkalte gærne ting, hold deg utenfor byen når du drar ut med venner. Vær litt ordentlig, ikke skrik, ikke le så høyt, ikke det. Fordi det som er, de [familiens afghanske nettverk] lager en stor sak ut av ingenting. Det er sånn, når de ser deg flire og sånn, da er det sånn, du skal være en mann, en dag skal du tilfredsstille familiens behov, sånn kan du ikke oppføre deg. Da er det sånn, wow, hvem er du liksom, hvorfor skal du bry deg? Hvem er du til å fortelle at jeg ikke kommer til å tilfredsstille min familie? Man føler seg kontrollert hele tiden. (Hamid, 19 år, afghansk opprinnelse)

Dette kan etter min mening forstås som proaktiv kontroll, det vil si noe som skal fremme eller forebygge adferd (Ugelvik, 2019). Divergerende normer for adferd mellom moren og Hamid ser ut til å gi ham en opplevelse av negativ begrensning i hverdagen. Likevel viser sitatet hvordan moren henviser til hva andre vil snakke om. Dette kan tolkes som et eksempel på hvordan krysspress og kontroll i komplekse, transnasjonale og kollektivistisk orienterte nettverk, påvirket av rykter i inn- og utland, kan påvirke foreldres handlingsrom (Baianstovu et al., 2018; Friberg & Bjørnset, 2019; Smette & Rosten, 2019).

5.7.3 Indre sosial kontroll

For de fleste ungdommer jeg intervjuet, fremstår det imidlertid i hovedsak som at divergerende normsett kan medføre en opplevelse av indre kontroll, en visshet om hva mamma og pappa mener og at det er andre regler som gjelder for dem enn for deres norske venner. Det kan forstås som en form for selvkontroll eller indre kontroll, hvor ungdommer kan føle på skam fordi de ofte handler i strid med noen av alle de normsystemene de har internalisert (Salole et al., 2018; Ugelvik, 2019). Mange av ungdommene gir uttrykk for at dette oppleves som begrensende, selv om få eksplisitt uttrykker skamfølelser. Etter min mening beskriver noen av ungdommene begrensninger som beveger seg nært, og kanskje over, grensen til hva som kan være sosial kontroll med negative eller destruktive konsekvenser. Det viser på den måten et aspekt ved sosial kontroll i en migrasjonskontekst som etter mitt inntrykk er relativt lite belyst i tidligere forskning og politiske dokumenter. Negativ og begrensende selvkontroll kan muligens være en bidragende årsak til hvorfor negativ sosial kontroll ser ut til å påvirke selvbilde og psykisk helse på en skadelig måte, som nevnt i nyere forskning (Friberg & Bjørnset, 2019; Følner et al., 2018). Dobbeltsoialisering innebærer at man ofte er enig i flere normsett samtidig og fortolker verden ut i fra flere kulturelle skripter samtidig, såkalt krysskulturell programmering (Salole et al., 2018). Dette kan trolig medvirke til ambivalens. Det kan kaste lys over mitt materiale hvor ungdommene noen ganger gir uttrykk for delvis motstridende normer og holdninger, for eksempel knyttet til frihet og tradisjoner. Det kan her legges til at negativ sosial kontroll er et relativt nytt begrep konstruert i vesten, noe som også kan påvirke hvordan det forstås og hva det rommer. Når ungdommene beskriver diskriminering og konformitetspress som negativ sosial

kontroll, noe jeg kommer tilbake til, kan dette være et eksempel på hvordan de forstår innholdet i begrepet preget av sosialisering og egne erfaringer, krysskulturell programmering og kanskje også aktiv posisjonering i forhold til hvem de snakker med og hvor.

Å leve liv på flere arenaer med ulike normer krever også evne til tilpasning, noe som er tema for neste avsnitt.

5.8 Dobbeltsosialisering og kulturpendling

Dobbeltsosialiseringen som stort sett alle ungdommene jeg intervjuet, setter ord på, er en konsekvens av å leve livet sitt på ulike arenaer med ulike normsett. Arenaene som ungdommene beskriver, fremstår i all hovedsak å enten være preget av Norge eller av familiens opprinnelsesland, både storsamfunn og mindre grupper; familie, familiens opprinnelsesland, skolen, vennegjengen og det norske majoritetssamfunnet for å nevne noen. Bevegelsen mellom disse innebærer tilpasning til delvis divergerende normsett for ungdommene det gjelder, noe som kan beskrives som kulturpendling og som er vanlig for ungdom med krysskulturell bakgrunn (Salole et al., 2018). Denne kulturpendlingen ser ut til å kunne medføre en opplevelse av press og begrensning.

N: Ungdommer får press både fra familien og samfunnet

A: Utenfor ja

N: For at ungdommen føler at de på en måte må tilpasse seg både miljøet, men kanskje også bevare sine tradisjoner

C: Mm, sine egne tradisjoner og miljøet. Det miljøet du tenker på da, hva slags miljø er det?

N: Liksom at du vil også være moderne, være ute, dra på fester og sånt, men samtidig vil du følge dine tradisjoner og liksom være med familien. (Nadia, 17 år, russisk opprinnelse og Aylin, 17 år, tyrkisk opprinnelse)

Hamdi beskriver noe av det samme, og understreker hvordan han aldri kan bli fullt ut akseptert, eller fullt ut kan bestemme selv.

Jeg tenker det at i dagens samfunn så blir man uansett ikke akseptert enten om du følger dine normer [fra opprinnelseslandet] fordi du vil følge dem, så blir du tvunget å ikke følge dem av det norske, av vesten. Men hvis du følger vesten, så blir du tvunget til å ikke følge vesten av dine foreldre og dine familiemedlemmer i utlandet. Så man er uansett aldri fri, og man kommer aldri til en enighet. (Hamid, 19 år, afghansk opprinnelse)

Opplevelsen av manglende anerkjennelse og forståelse ser ut til å henge sammen med å være en blanding av flere kulturer, både-og, og samtidig måtte fungere på arenaer hvor ungdommene opplever at deler av blandingen møter positiv respons, og andre negativ. Dette varierer så med hvor ungdommen til enhver tid befinner seg, og med hvem, slik Hamid beskriver over. Her kan vi trekke paralleller til hvordan sosial kontroll og normer kan være både inkluderende og ekskluderende, noen ganger begge samtidig (Ugelvik, 2019). Ut fra mitt materiale er de ekskluderende mekanismene noe ungdommene opplever som negativt. Noen opplever både ekskludering og inkludering samtidig, på stort sett alle arenaer de beveger seg mellom. Eksempler på paradokset ved å tilhøre flere «vi» og «dem» samtidig (Salole et al., 2018; Ugelvik, 2019). Avhengig av i hvor stor grad ungdommene opplever ekskludering og manglende anerkjennelse, beveger dette seg mot fenomenene marginalisering og utenfor-tilhørighet (Salole et al., 2018). Opplevelser som kan være et aspekt av negativ sosial kontroll som kan oppstå i en migrasjonskontekst.

5.8.1 Kulturpendling og opplevelse av sosial kontroll på ulike arenaer

Flere ungdommer beskriver hvordan responsen på å være en blanding, i stor grad handler om å mestre tilpasning og koder på de arenaene de ferdes. Ungdommene gir uttrykk for ulike kombinasjoner av å mestre arenaer preget av Norge og opprinnelseslandet/familien, og tydeliggjør ulike utfall av mestring av dobbeltsosialisering (Salole et al., 2018). Noen beskriver hvordan de mestrer alle arenaer godt, disse gir uttrykk for færre negative opplevelser. For andre fremstår det ikke like enkelt. Sadia, 17 år med pakistansk opprinnelse,

forklarer blant annet hvordan hun ikke «forstår disse pakistanske greiene». Dette medfører konflikter mellom henne og foreldrene hennes, med påfølgende sanksjoner for eksempel ved at faren ignorerer henne over tid. Krysskulturelle ungdommer har gjerne kjennskap til mange kulturer på bekostning av dybdekunnskap om dem, noe som kan øke risikoen for ufrivillig normbrudd (Salole et al., 2018). Dette kan kaste lys over det som ser ut til å fremstå som opplevelsen av negativ sosial kontroll i skjæringspunktet mellom ulike arenaer. Som følge av å bevege seg mellom ulike kulturelle og normative arenaer kan samme adferd dessuten møte positive eller negative sanksjoner i forhold til hvor ungdommen oppholder seg, noe som dessuten kan knyttes til hvordan fortolkningen av hva som er negativ sosial kontroll varierer med kontekst som nevnt tidligere.

Kusinen min tok av seg sjalet. Noe som ble veldig, som var veldig bra blant norske bare, oi så bra, nå er du fri, og sånn. Men i utlandet så er hun en skam, hun får ikke besøke folk og så. Og jeg har en annen kusine hun får ikke ta den av seg ... Når en kvinne tar på seg hijab for eksempel, så kommer folk og sier, du blir tvunget til det, her i vesten har vi frihet, her i vesten har vi det. Men hvilken frihet er det? Det er ikke frihet når kvinnen føler at hun er tvunget til å ta av seg den hijaben, ikke sant? Da er det ikke noe frihet der? Så samtidig, det handler om å på en måte tilfredsstille samfunnet, eller de rundt, og ikke deg selv. Det er negativ sosial kontroll. Negativ sosial kontroll er at du følger det de andre vil og ikke hva du vil, tenker jeg. (Ivan, 19 år, irakisk opprinnelse)

For meg er det tydelig at flertallet av ungdommene opplever et mer eller mindre sterkt press fra både familie og nettverk i Norge, fra familie og nettverk i hjemlandet og fra det norske samfunnet. Det sistnevnte gjelder både storsamfunnet som nevnt av gutten i sitatet over, men det er også fortellinger om press fra norske venner. Dette utdypes i neste avsnitt.

5.8.2 Opplevelse av press og kontroll på arenaer tilknyttet det norske majoritetssamfunnet

Omtrent halvparten av ungdommene jeg intervjuet, nevner negativt press, eller sanksjoner, fra det norske majoritetssamfunnet. De har erfaringer som også vil kunne beskrives som

opplevelser av rasisme og diskriminering, og noen ungdommer uttrykker hvordan dette påvirker opplevelsen av tilhørighet til Norge. Disse opplevelsene deles av mange unge med krysskulturell bakgrunn, og kan gjøre det mer utfordrende å oppsøke og ta imot hjelp fra majoritetssamfunnet hvis man er utsatt for negativ sosial kontroll i familien (Friberg & Bjørnset, 2019; Salole et al., 2018). I et akkulturasjonsteoretisk perspektiv viser det hvordan tilpasning og påvirkning er preget av forhold fra både familiens opprinnelsesland og det norske majoritetssamfunnet. Noen ungdommer beskriver press fra vennegjengen. Kinsi, 21 år med somalisk opprinnelse, forteller hvordan den norske venninnegjengen som regel møttes hjemme hos hverandre på kvelden og hvordan dette skapte utfordringer for en annen venninne med det Kinsi beskriver som «tradisjonelle» foreldre. Hun fikk ikke lov til å være ute på kvelden. Brudd på dette ville medføre strengere grenser, og viser hvordan negativ sosial kontroll kan oppstå i et samspill mellom forhold ved minoritetsgrupper og majoritetssamfunnet. Venninnen forklarte ikke situasjonen, men kom med ulike unnskyldninger til hvorfor hun ikke kunne delta på kveldstid. Det endte med at de norske venninnene sluttet å invitere henne, fordi hun uansett aldri kom. Det å følge sosiale normer på en arena, medførte negative sanksjoner på en annen. Det å bli utestengt fra venninnegjengen vil trolig ikke defineres som negativ sosial kontroll i henhold til hvordan begrepet er forstått i den offentlige debatten. Det å skulle bli utestengt fra nettverk med opprinnelse fra samme land eller å bli delvis ekskludert fra familie og storfamilie, ville trolig blitt det. Det er i det minste min erfaring fra praksisfeltet. Alle disse erfaringene, både fra arenaer knyttet til opprinnelsesland og Norge, kan ses i forhold til konformitetspress, noe som nevnes som et aspekt ved negativ sosial kontroll (Smette & Rosten, 2019).

I flertallet av intervjuene fremstår det altså som et viktig tema for ungdommene at presset og begrensningen av frihet ikke bare kommer fra de arenaene som på en eller annen måte er knyttet til opprinnelseslandet, men også fra det norske samfunnet. Likevel understreker alle ungdommene, i større eller mindre grad, at de opplever Norge som et land med mange rettigheter, stor frihet og mange muligheter. Presset fra det norske samfunnet ser for meg ut til å handle mye om en opplevelse av å ikke høre til, ikke være godtatt som krysskulturell. Her skal også legges til at mange av ungdommene har opplevd både rasisme og diskriminering i sin oppvekst i Norge. I et akkulturasjonsteoretisk perspektiv kan dette ses i

sammenheng med hvordan integrering og tilpasning er en toveis-prosess som inkluderer både dem som kommer, og mottakersamfunnet (Fandrem, 2011; Salole et al., 2018).

For å oppsummere kan det fremstå som at det oppstår en opplevelse av ufrihet og sosial kontroll i skjæringspunktet mellom arenaer, kulturer og normsett. Dette kan som vist blant annet henge sammen med å være en blanding som aldri fullt ut blir godtatt, kulturelle feilskritt, rasisme og diskriminering og konformitetspress. I tillegg fremstår det som at disse opplevelsene medfører en form av indre kontroll, en internalisering av til dels divergerende normer om adferd. Å ha en krysskulturell selvforståelse og kulturell programmering, og samtidig leve med tilpasning og bevegelse mellom ulike normative arenaer, er også interessant i forhold til hvordan mennesker som regel ønsker å oppføre seg i tråd med hvordan de forstår seg selv (Ugelvik, 2019). Noen ungdommer ser ut til å oppleve at de ikke kan være den de er fullt ut noen steder, og dette medfører begrensede muligheter til å ta egne valg og å bestemme hvordan de ønsker å leve livet sitt. Å være en kulturell miks og å bevege seg mellom arenaer kan dermed medføre ytre sanksjoner og press og samtidig være noe som medfører en opplevelse av negativ indre kontroll. For flertallet ser disse forholdene ut til å være noe som i varierende grad hindrer dem i å leve livet slik de ønsker, og derfor oppleves det som negativt. Dette selv om beskrivelsene fremstår å være langt i fra den politiske definisjonen av negativ sosial kontroll (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017, s. 12).

Ungdommenes bevegelse mellom arenaer handler også om å være i kontakt med, og på besøk hos, familie og nettverk i utlandet. Blant annet i familiens opprinnelsesland. Hvordan ungdommene beskriver at dette påvirker opplevelsen av grenser og friheter, beskrives nærmere i neste avsnitt.

5.8.3 Kulturpendling og tilpasning på tvers av landegrenser

Omtrent en tredjedel av ungdommene opplever det som positivt og relativt uproblematisk å være på besøk i hjemlandet, sett i forhold til at normene der er annerledes enn i Norge. Aylin, 17 år med tyrkisk opprinnelse, er en av disse. Hun beskriver hvordan hun vet hvor «streken» til besteforeldrene går, og hvordan besteforeldrene også hjelper henne å forstå

tradisjoner og kultur i Tyrkia. Hun fremhever med dette hvordan hun klarer tilpasningen mellom Norge og Tyrkia. Å vite hvilke regler som gjelder, ser ut til å være en viktig faktor for de ungdommene som trives godt i familiens opprinnelsesland. Dette kan ses i forhold til dobbeltsosialisering, og hvordan ungdom plasserer seg ulikt når det gjelder å mestre kulturen i landet man bor i kontra kulturen i opprinnelseslandet (Salole et al., 2018). Aylin er en av de ungdommene som fremstår å mestre både det norske majoritetssamfunnet og kulturen fra Tyrkia godt (både den hun opplever hjemme og på besøk i Tyrkia). Hun er også en av de ungdommene som gir uttrykk for færrest negative opplevelser. Det kan ses som et uttrykk for at hun mestrer kulturpendling på en god måte, noe som ser ut til å minke risikoen for å oppleve negativ sosial kontroll. Flere ungdommer fremhever opplevelsen av å passe inn i familiens opprinnelsesland, i motsetning til Norge hvor de blir sett på som utlendinger. Muligens er det et uttrykk for at det å passe inn i en kultur, kan medføre manglende tilhørighet til en annen (Salole et al., 2018). Opplevelsen av manglende tilhørighet, og kanskje ekskludering, i Norge kan muligens også påvirke hvordan man opplever grenser og friheter i familiens opprinnelsesland. Fatima, 17 år med marokkansk opprinnelse, beskriver hvordan det er fint å være i Marokko på grunn av at hun ikke føler seg som «en alien» der. Kanskje preger dette opplevelsen av større begrensninger av frihet, som hun også forteller om. Dette kan ses i sammenheng med både hvordan ungdom med krysskulturell bakgrunn kan oppleve manglende tilhørighet på alle arenaer de ferdes og hvordan de mestrer/ikke mestrer majoritetskultur og opprinnelig kultur, som beskrevet tidligere. Likevel er det flere ungdommer som gir uttrykk for at besøk i landet familien kommer fra, oppleves som utfordrende. Felles for de fleste av disse er at normer og kultur fremstår som svært annerledes enn i Norge. Mona beskriver blant annet hvordan hun opplever opphold i Somalia.

M: Man må skuespille for å si det sånn, man må skuespille. Man har ikke noe annet valg. Man tenker, ok det her er to uker, i de to ukene så skal jeg være en helt annen person. En person som er nødt til å gjøre det jeg blir bedt om for å si det sånn. Man blir en minislave. For en kort periode, og så går det over.

C: Hvordan er det?

M: Det er ikke greit i det hele tatt egentlig, men hvis man ikke har noe annet valg, hva skal man gjøre? Og du vet, noen ganger kommer man til et punkt hvor man bare gir opp, jeg bare gjør det jeg blir bedt om, kanskje jeg får det jeg vil en eller annen dag i fremtiden. (Mona, 16 år, somalisk opprinnelse)

Selv om Mona også beskriver at det stilles lavere forventninger til hennes oppførsel fordi hun bor i Norge, fremstår det likevel som at hennes opplevelse av frihet til å være den hun vil være, blir kraftig innskrenket når hun reiser til familiens opprinnelsesland. Det er interessant å merke seg at Mona ikke beskriver noen spesielle sanksjoner, annet enn at det er forventet at hun skal gjøre som hun blir fortalt og at dette er noe som strider med hvordan hun ønsker å oppføre seg. Kinsi, med opprinnelse fra samme land beskriver noe av det samme. Begge jentene beskriver mindre frihet og begrensninger i å fritt velge hvordan de skulle oppføre seg og hva de kunne gjøre. De gir tydelig uttrykk for at dette var negative opplevelser. Hvordan de tolket situasjonen sin, kan være preget av at de begge er oppvokst i Norge, er sosialisert inn i både norsk og somalisk kultur. De uttrykker sosialisering langs både en selvstendighets-sti og en avhengighets-sti, og muligens også fortolkning gjennom det som kan kalles krysskulturelle skripter (Salole et al., 2018). Likevel er det interessant å merke seg at begge jenter beskriver hvordan de fulgte reglene i Somalia. Årsaken ser for det første ut til kunne henge sammen med at de ikke ønsker at familien skal få et dårlig rykte, noe som kan ha sammenheng med en mer kollektivistisk oppdragelse og utviklings-sti (Lidén, 2017; Salole et al., 2018). For det andre virker det som at de ved å følge regler, unngår sanksjoner og enda større begrensninger. Å internalisere og følge sterke restriksjoner kan være mestringsstrategi for å få mest mulig frihet innenfor gitte rammer (Friberg & Bjørnset, 2019; Følner et al., 2018). Samtidig ser det ut som at vissheten om at dette var for en begrenset periode, var viktig for å mestre situasjonen.

Jeg synes det var veldig vanskelig å venne seg til at jeg måtte bli kontrollert. Så det var veldig vanskelig å kjenne på. I starten. Men til slutt så, fordi jeg visste at etter to uker så er dette her over, det her er ikke livet mitt fra og med nå av liksom, så det var på en måte en trøst jeg hadde til meg selv. (Kinsi, 21 år, somalisk opprinnelse)

I underkant av en tredjedel av ungdommene forteller om hvordan de får tilsnakk og opplever negative kommentarer og press når de er på besøk i familiens opprinnelsesland. Kinsi

beskriver hvordan folk hun møtte i Somalia, trodde at hun var blitt sendt dit fordi hun var blitt for norsk. Hun legger til at selv om hun prøvde å tilpasse seg så godt hun kunne, så gikk det ikke. Hun ble sett på som «for norsk» likevel.

De var sånn, hvordan er det du går kledd? Du skal ikke ha på sånt! Du må dekke deg til mer. Nå er du blitt for norsk. Det er sånn, det synes jeg var veldig rart å høre. For når jeg er her, så er jeg somalier, men når jeg var der så var jeg ikke en somalier. Jeg var norsk. Fordi jeg ikke klarte å nå opp til deres forventninger om hvor mye kunnskap jeg skulle ha om ting og tang. Og altså, det skapte liksom, litt identitetskrise da. Hvem er jeg? Hvis de mener jeg er for norsk, og jeg er for somalisk her – hvem er jeg da? (Kinsi, 21 år, somalisk opprinnelse)

Noe av det negative i å oppleve press og tilsnakk på grunn av at man oppfører seg feil i henhold til kultur og normer, ser ut til å kunne handle om tilhørighet, identitet og selvforståelse. Identitetsarbeid kan være krevende for krysskulturelle ungdommer (Fangen, 2008; Salole et al., 2018). Det kan ses i sammenheng med hvordan selvbilde kan være et virkemiddel i utøvelsen av sosial kontroll, og at sosial kontroll kan påvirke både selvbilde og psykisk helse (Friberg & Bjørnset, 2019; Følner et al., 2018; Ugelvik, 2019). For Kinsis del vil det være spekulativt å anta at utsagnene om at hun er norsk, er for å påvirke hennes selvbilde bevisst, selv om det blir konsekvensen. Andre ungdommer forteller om hvordan opplevelsen av å bli møtt med at man enten er for norsk eller for lite norsk, påvirker dem negativt. Det kan fremstå som at dette også gir en opplevelse av begrenset handlingsrom, om enn mer indirekte. Jeg spør meg derfor om dette kan være et aspekt ved sosial kontroll i en migrasjonskontekst.

5.8.4 Transnasjonalt press og rykter

Av ungdommenes fortellinger fremgår det at det ikke alltid er familie eller storfamilie i utlandet som kommer med bemerkninger eller utøver kontroll, det kan også være andre i nettverket.

Jeg føler ikke at min familie er så mye «gjør sånn, sånn, sånn» men det er andre folk som har et annet syn på vesten, som sier det. Fordi de mener at vesten ødelegger

kulturen. Fordi deres barn drar til vesten og blir ødelagt der. Som sagt, det er fra familie til familie. Men selvfølgelig er det noen som sier det, og så er det ikke så koselig å være der, fordi en person du ikke kjenner så godt skal styre deg. Jeg føler ikke det blir trivelig. (Hamid, 19 år, afghansk opprinnelse)

Som sitatene viser, beskriver det store flertallet tette bånd til utlandet, noe som er vanlig når man vokser opp i en migrasjonskontekst (Fangen, 2008; Lidén, 2017; Lidén & Bredal, 2017; Lidén et al., 2014; Salole et al., 2018). Mange opplever at familie og nettverk i opprinnelseslandet har forventninger og ønsker om at de skal opprettholde og videreføre kulturelle skikker og normer fra opprinnelseslandet. Aylin beskriver at det er viktig for nettverket i opprinnelseslandet at ungdommene i Norge «ikke går helt ut. At for eksempel pakistanere ikke lenger er pakistanere, at de er blitt mer norske» og beskriver at hun opplever «stor påvirkning fra utlandet». Forventning fra nettverket som blir igjen om å videreføre og opprettholde kultur, er vanlig ved migrasjon, og kan øke risikoen for negativ sosial kontroll (Lidén, 2017; Lidén & Bredal, 2017; Lynggaard, 2010; Salole et al., 2018). Det kan forstås som et allmennmenneskelig fenomen, og noe av drivkraften bak all sosial kontroll (Ugelvik, 2019). Ut fra mine intervjuer ser det likevel ut til å kunne være med på å påvirke grenser og friheter, og medvirke til begrensinger og ufrihet i valg og hverdagsliv. Dette gjelder både på besøk i utlandet, og i Norge. For ungdommene handler opprettholdelsen av kultur også om å opprettholde et godt rykte, anseelse og ære, herunder også sømmelig og ærbar oppførsel, særlig for jenter. Jeg har tidligere beskrevet hvordan ungdommene opplever at dette preger foreldrenes valg i oppdragelsen. Ungdommene forteller også om hvordan det påvirker deres kontakt med familie og nettverk i utlandet.

Jeg tenker at, familien da, som er da i det hjemlandet, skal vite at dine barn er gode barn. Dine barn har ikke blitt for engelske, eller for norske, eller for svenske på en måte. At de fortsatt er pakistanere, somaliere, eller hvor enn de kommer fra. At de vet like mye om deres kultur som barna i det hjemlandet, liksom. Tenker jeg da. Og det er sånn forbindelse med ære og sånn. (Kinsi, 21 år, somalisk opprinnelse)

Sett i forhold til hvordan rykter også spres til steder langt unna hvor ungdommene bor og lever, vil enda et aspekt trolig være at avstanden gjør det vanskelig å få bekreftet om ryktet er sant eller ikke. Dette vil muligens påvirke hvilken kraft det kan ha. I tillegg vil fortolkningen

av hva som har skjedd, være påvirket av kultur og såkalt kulturell programmering (Salole et al., 2018). Noe som i en norsk kontekst vil være helt ok, kan i en annen kontekst bli forstått som et stort normbrudd. Et eksempel kan være fortellingen om gutten som la ut et bilde av kjæresten sin på Facebook, et annet kan være å bli sett sammen med en venn av motsatt kjønn. Begge er nevnt i intervjuer som omstendigheter som blir forstått på veldig forskjellig vis i Norge og i ungdommens opprinnelsesland. Mange av ungdommene gir uttrykk for at rykter fungerer som en form for kontroll på en slik måte at det styrer hvordan de opplever at de kan oppføre seg når de er ute blant folk.

Jeg har opplevd at jenter har sagt til meg, du vet jeg klarer ikke å være meg selv blant vennene mine når jeg er ute i byen fordi jeg blir redd for at vennene til foreldrene mine ser meg være meg selv og da sier de det til foreldrene mine. (Mona, 16 år, somalisk opprinnelse)

Hamids beskrivelse av hvordan moren hans minner ham på at han må være ordentlig for å unngå rykter, og hvordan det medfører at han «føler seg kontroller hele tiden», er også et eksempel på kontrollen og begrensningen som ligger i ryktespredning.

Både Hamid og Mona henviser først og fremst til nettverk fra samme land som familien kommer fra. Dette gjelder også Kinsi, 21 år, med somalisk opprinnelse, som blant annet forklarer dette med en kollektivistisk orientering i oppdragelsen, i tillegg til ære og anseelse. Muligens påvirker landbakgrunn i noen grad, alle ungdommer gir ikke uttrykk for å være påvirket av rykter i like stor grad, noen ikke i det hele tatt. Her kan for eksempel nevnes hvordan Somalia beskrives som kollektivistisk orientert i stor grad, og med høy grad av forpliktelser til felleskap, klansystem og familie (Fangen, 2008). Samtidig kan dette muligens være et uttrykk for tilpasning, da frykten for et dårlig rykte ser ut til å avta med tilpasning og botid i Norge (Friberg & Bjørnset, 2019). Her er det også interessant at Friberg og Bjørnset finner at den somaliske diasporaen er preget av familienettverk i oppløsning (2019). Er det mulig at rykter og kollektiv kontroll blir sterkere i en slik situasjon? I en kollektivistisk orientert struktur vil kanskje nettverket føle et enda større ansvar for barn av aleneforeldre, så som Kinsi.

Ungdommene beskriver også hvordan fenomener ved vår tids globaliserte verden påvirker kraften i rykter. Her nevnes muligheten for å kommunisere raskt over landegrensler via telefon, internett og sosiale medier. Sosiale medier og internett fremstår dessuten å være en arena hvor normbrudd kan begås, og informasjon om dem spres.

Jeg har jo familie på Facebook og sånn. Når jeg likte noe eller kommenterte på Facebook, så var det sånn, telefon til mamma. Noen ringte med en gang. Mamma bare, hva er det du har likt på Facebook? Og noen ganger var jeg sjokkert, hva skjer, jeg bare likte noe. (Ivan, 19 år, irakisk opprinnelse)

Muligheten for at rykter spres til familie og nettverk i utlandet er, som nevnt tidligere, et aspekt knyttet til ryktespredning som kontrollmekanisme. Som det fremgår av ungdommenes fortellinger, gjelder dette ikke bare foreldrenes handlingsrom, men også deres eget. På den transnasjonale arenaen rommer dette både adferd som skjer i virkeligheten, men også på internett og sosiale medier, som beskrevet av Ivan. Mona, 16 år med somalisk opprinnelse, beskriver at «det krenker familien på et ekstremt level». Hun begrunner dette med hastigheten og nedslagsfeltet som ligger i kommunikasjon over internett og sosiale medier. Selv om telefon og kommunikasjon over internett og sosiale medier medfører at rykter kan spres raskt, er det samtidig noen ungdommer som understreker at det fortsatt er lettere å ikke fortelle alt til nettverk som er langt unna. Her beskrives ryktespredning og kontroll i det norske nettverket fra opprinnelseslandet som et viktig element, som beskrevet tidligere i forhold til segregering, bomiljø og nettverk.

5.9 Sosial kontroll i en migrasjonskontekst og mestring

Som beskrevet tidligere, tegner ungdommene et bilde av hvordan de og foreldrene deres balanserer, eller kulturpendler, mellom normer, praksis og press i Norge og opprinnelseslandet. Dette skjer i samspill med det norske samfunnet og gjennom nettverkene fra opprinnelseslandet både i Norge og utlandet. I skjæringspunktet mellom normsett og kulturer, mellom opprinnelsesland og mottakersamfunn, ser det ut til å kunne

oppstå ulike former for sosial kontroll som beveger seg mot og over grensen for det som kan defineres som negativt. Avslutningsvis vil jeg beskrive og oppsummere hvordan ungdommene beskriver konsekvensene av denne balansegangen. For å utforske dette vil jeg blant annet se nærmere på hvorvidt ungdommene gir uttrykk for strategier for å mestre sin situasjon.

Opplevelse av ulike normsett, kulturpendling og dobbeltsosialisering kan medføre at man velger å holde ulike arenaer av livet sitt adskilt, og at man lever en form for dobbeltliv hvor man forholder seg til ulike regler på ulike steder og skjuler dette (Friberg & Bjørnset, 2019; Salole et al., 2018). Noen ungdommer forteller om dette, og hvordan de aktivt skjuler livet de lever med venner fra familien sin. Noen forteller om venner som ikke hilser på familiemedlemmer, når de er ute med venner for å prøve å holde livsverdener adskilt. Dobbeltliv vil i så måte både være en mestringsstrategi, men også kunne oppleves som begrensende og ha negative konsekvenser (Friberg & Bjørnset, 2019; Salole et al., 2018). Det ser også ut til å bidra til en manglende opplevelse av tilhørighet. Her er det også interessant å trekke frem hvordan dobbeltliv som mestringsstrategi fordrer at du mestrer kulturelle koder og normer på mer eller mindre alle arenaer hvor du ferdes (Salole et al., 2018). For den som tilhører kategorier hvor man ikke mestrer hjemme-kultur og/eller majoritetskultur, vil dobbeltliv trolig ikke være en mulighet. Sadia, 17 år med pakistansk opprinnelse, gir både uttrykk for at hun ikke helt forstår den pakistanske kulturen og at hun mener det strider mot hennes verdier å ikke være ærlig mot foreldrene sine. Hun forteller at hun valgte å fortelle om sin kjæreste til dem, noe som medførte sanksjoner. Hun sier at det viktigste for far var at hun holdt det skjult med tanke på hva andre skulle si. Muligens er dette et uttrykk for hvordan motstridende verdisystemer møtes i én og samme familie, og kanskje også på dissonant akkulturasjon (Salole et al., 2018). I lys av tidligere forskning på feltet kan Sadias adferd kanskje beskrives som å bruke konflikt som strategi i møte med strenge restriksjoner og sterk sosial kontroll (Friberg & Bjørnset, 2019).

Ungdommenes beskrivelser av hvordan foreldrene utøver omsorg, grenser og oppdragelse i et samfunn med til dels divergerende normsett, hvor familiedynamikk og -organisering endres, belyser også ungdommenes evne til å sette seg inn i foreldrenes ståsted. Materialet mitt beskriver til stor del ungdommer som har mange tanker rundt hva som former og

forklarer foreldrenes holdninger og handlinger. Selv om mange av ungdommene delvis beskriver motstridende normer og dissonant akkulturasjon fremstår det likevel som at mange har et ønske om å tydeliggjøre situasjonen sett fra foreldrenes ståsted.

Ingen er strenge foreldre fordi de hater barna sine, de er strenge fordi de vil det beste for barna sine egentlig. Men de vet ikke hva det beste er. Fordi det beste for dem er noe som er et helt annet sted enn det landet de er i. (Ivan, 19 år, irakisk opprinnelse)

Forståelsen av hva som er god barndom og god oppdragelse, er motstandsdyktig mot endring, og migrasjon innebærer at ulike barndomsforståelser møtes (Lidén, 2017). Ivan beskriver hvordan strenge grenser og oppdragelse ofte bunner i omsorg, et ønske om barnas beste, selv om konsekvensen av omsorgen noen ganger kan oppleves negativ for ungdommen det gjelder ved å begrense deltagelse, frihet og retten til å være den man er. Han viser en evne til å ta foreldrenes perspektiv, selv når han er delvis uenig i hvordan de utøver foreldreskapet. Det å kunne se på verden fra mange ulike ståsted er ofte en følge av å vokse opp med flere kulturer, og således en følge av migrasjon (Salole et al., 2018). For meg er denne evnen tydelig i intervjuene, særlig når ungdommene setter seg inn i foreldrenes situasjon. De belyser på en nyansert måte hvordan grenser og sosial kontroll er en nødvendig del i oppdragelsen, og belyser årsaker og motivasjon til kontroll som i ulik grad kan oppleves som begrensende og negativ. Kanskje er dette en medvirkende årsak til at ingen av ungdommene jeg snakket med, brukte begrepet negativ sosial kontroll for å beskrive sitt liv, samtidig som mange likevel ga uttrykk for å oppleve begrensninger knyttet til å delta i det som kan forstås som vanlig norsk ungdomsliv eller leve livet sitt som man ønsker? Evnen til å se ting fra mange sider kan gjøre det utfordrende å definere rett og galt, da det alltid finnes så mange sider å forstå en sak ut i fra (Salole et al., 2018). Dette kan muligens prege ungdommenes forståelse og fortolkning av eget liv, herunder oppdragelse og sosial kontroll. Noen ungdommer fremstår dessuten å delvis være enig i en del av de normene og praksisene som de samtidig opplever som begrensende. Eksempelvis på besøk i utlandet, i klesvalg eller å forholde seg til strengere regler når det kommer til seksualitet. Noen gir uttrykk for at dette er noe de velger, fordi det å følge regler gir dem mer frihet innenfor en definert ramme. Dette gjelder særlig på besøk i familiens opprinnelsesland. For

andre kan det være et resultat av å være en blanding av flere kulturer. Det kan lignes ved mestringsstrategien internalisering, som nevnt i tidligere studier (Friberg & Bjørnset, 2019). Å se situasjonen fra foreldrenes perspektiv og ønske å fremstille dem i et godt lys, kan ikke anses som unikt for ungdommene jeg snakket med. Etter min erfaring gjelder dette for barn og ungdom generelt. Samtidig kan kanskje terskelen for å beskrive sin situasjon som negativ være høyere hvis man har en utvidet evne til å ta andres perspektiv og utfordringer med å definere rett og galt. Det kan legges til hvordan flere ungdommer er opptatt av at ungdom og foreldre med minoritetsbakgrunn blir fremstilt i negativt lys i den offentlige debatten. Noen nevnte eksplisitt at de ønsket å nyansere dette bildet, noe som kan være en av årsakene til gode refleksjoner knyttet til foreldrenes valg og handlingsrom. Å se på situasjonen fra foreldrenes perspektiv kan muligens også forstås som en måte å forholde seg til sin egen virkelighet på, en form for mestringsstrategi. Kanskje er perspektivtakingen en måte å mestre opplevelsen av strenge grenser og kontroll på. Dette er i tilfelle en strategi som ikke er tydeliggjort i noen særlig grad i annen forskning rundt temaet. Strategiene er dessuten noe som belyser sosial kontroll, og delvis negativ sosial kontroll, i en migrasjonskontekst og på den måten forteller om opplevelser og konsekvenser i ungdommenes liv.

6 Avslutning

Denne studien har hatt som mål å få en dypere forståelse for ungdommers opplevelse av sosial kontroll i en migrasjonskontekst. Jeg har vært nysgjerrig på hvordan ulike forhold knyttet til et liv preget av migrasjon kan påvirke ungdommers erfaringer av muligheten til å bestemme over eget liv, ta egne valg og å erfare frihet og grenser. Ungdommenes utsagn, fortellinger og beskrivelser har i stor utstrekning gitt meg en opplevelse av å ha fått et glimt av deres liv og virkelighet. For dette er jeg takknemlig og rørt.

Ungdommene tegner et bilde av hvordan ulike faser i migrasjonsprosessen kan ha innvirkning på foreldrenes behov for å sette grenser og for å orientere seg mot opprinnelig kultur og normer i høyere grad. Møtet med et nytt samfunn, migrasjonsstrategier, -årsaker og -motivasjon ser ut til å kunne prege graden av tilpasning, tilhørighet, kulturell orientering og begrensning. Funn fra intervjuene i retning av at det er mange og komplekse faktorer som påvirker oppdragelse og sosialisering i en migrasjonskontekst, og med dette ungdommenes opplevelse av frihet og grenser. Teori om akkulturasjonsprosessen, herunder også dissonant akkulturasjon, ser ut til å være nyttige verktøy for å favne noe av kompleksiteten knyttet til foreldres valg i oppdragelsen i en migrasjonskontekst. Teorien retter også blikket mot et annet tema som er tydelig i mine funn, nemlig hvordan forhold ved det norske majoritetssamfunnet kan bidra til opplevelser av negativ sosial kontroll. Migrasjonsstrategier i det norske majoritetssamfunnet samt forhold som diskriminering, rasisme, manglende opplevelse av tilhørighet og forståelse samt ekskludering trekkes frem som viktige opplevelser knyttet til sosial kontroll i en migrasjonskontekst. Et annet viktig aspekt er den kontrollen eller begrensningen som fremstår å oppstå i skjæringspunktet mellom ulike oppdragelsesforståelser, utviklingsstier, kontekster og kulturer samt mellom Norge og utlandet. Både foreldrenes oppdragelse, og ungdommenes opplevelse av normer og grenser ser ut til å være preget av konteksten det foregår i. Transnasjonalt press og påvirkning på både foreldre og ungdommer, ryktespredning og et ønske om å gjøre til lags både hjemme, i opprinnelseslandet og i Norge, preger også ungdommenes fortellinger. En balansegang skjer for både ungdom og foreldre, hvor de i varierende grad møter sanksjoner eller tilsnakk ved normbrudd. Å være en blanding av flere kulturer, og samtidig bedrive kulturpendling mellom dem, ser ut å medføre opplevelser av manglende tilhørighet og anerkjennelse samt

begrensede muligheter til å leve livet slik man ønsker. Dette gjelder for flesteparten av mine informanter, om enn i varierende grad.

Sosial kontroll, og negativ sosial kontroll, i en migrasjonskontekst er et utfordrende område å bevege seg inn i. Studier står som regel alltid i fare for å bidra til stigmatisering, noe flere ungdommer nevner i intervjuene. Sosial kontroll i en migrasjonskontekst fremstår som et svært komplekst fenomen, påvirket av transnasjonalitet og forhold ved dem som kommer, samfunnet de kommer fra og Norge selv. Avslutningsvis sitter jeg igjen med noen nye spørsmål. Er det forhold ved det norske samfunnet som kan bidra til å øke negativ sosial kontroll ved migrasjon? Hva i samspillet mellom dem som migrerer og samfunnet som tar dem imot, kan fremme henholdsvis hemme negativ sosial kontroll? Og på hvilken måte? I hvilken grad speiler dette forskning og innsats på feltet? Inkludering og ekskludering, sosioøkonomiske forhold, tilhørighet og hvordan dette spiller inn på sosial kontroll er noe jeg synes ville vært interessant og relevant å utforske videre.

7 Litteraturliste

- Aarset, M. F., Lidén, H. & Seland, I. (2008). *Ungdom med innvandrerbakgrunn : verdier, normdannelse og livsvalg - en kunnskapsstatus*. Oslo: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.
- Als Research. (2011). *Ung i 2011: Nydanske unges opplevelse af social kontrol, frihed og grænser*. København: Als Research.
- Ashraf, U. & Nikkerud, L. W. F. (2018). *Kjære Bror*. Oslo: Frekk Forlag AS.
- Baianstovu, R. Í., Cinthio, H., Särnstedt, E. & Strid, S. (2018). *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar: En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017-2018: Del II: Redovisning av den kvalitativa delstudien i Göteborg, Malmö och Stockholm*. Örebro: Örebro Universitet, .
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013–2016)*. Oslo: Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/ima/tvangsekteskap/handlingsplan_2013.pdf
- Barne- og familiedepartementet. (1998). *Handlingsplan mot tvangsekteskap*. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Hentet fra <https://www.nb.no/items/4417ab73af4f5a6e128262d57d22946e?page=0&searchText=handlingsplan%20mot%20tvangsekteskap%201998>
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2008). *Handlingsplan mot tvangsekteskap*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/planer/2007/handlingsplan_mot_tvangsekteskap_2007.pdf
- Bile, A., Srour, S. N. & Herz, N. (2017). *Skamløs*. Oslo: Gyldendal.
- Bredal, A. & Melby, E. R. (2018). *Sårbarhet og styrke : barnevernets møte med minoritetsjenter utsatt for vold og sterk kontroll* (bd. 9/2018). Oslo: NOVA Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bråten, B. & Elgvin, O. (2014). *Forskningsbasert politikk? En gjennomgang av forskningen på tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet , og av de politiske tiltakene på feltet* (bd. 2014:16). Oslo: Fafo.
- Eriksen, T. H. (2008). *Globalisering : åtte nøkkelbegreper*. Oslo: Universitetsforl.
- Everett, E. L. & Furseth, I. (2012). *Masteroppgaven : hvordan begynne - og fullføre* (2. utg. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

- Fandrem, H. (2011). *Mangfold og mestring i barnehage og skole : migrasjon som risikofaktor og ressurs*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Fangen, K. (2008). *Identitet og praksis : etnisitet, klasse og kjønn blant somaliere i Norge*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Friberg, J. H. & Bjørnset, M. (2019). *Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll* (bd. 2019: 01). Oslo: Fafo.
- Følner, B., Johansen, S. A. & Hansen, G. E. (2018). *Unge s oplevelser af negativ social kontrol*. København: Als Research ApS. Hentet fra http://www.alsresearch.dk/uploads/Publikationer/Unge%20oplevelser%20af%20negativ%20social%20kontrol_rapport_Als%20Research.pdf
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1996). *Feltmetodikk* (2. utg. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Johannessen, A., Tuft, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. utg.). Oslo: Abstrakt forlag
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2017). *Retten til å bestemme over eget liv : Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse 2017-2020*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet
- Lidén, H. (2017). *Barn og migrasjon : mobilitet og tilhørighet*. Oslo: Universitetsforl.
- Lidén, H. & Bredal, A. (2017). *Fra særtiltak til ordinær innsats : Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet* (bd. 2017:1). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lidén, H., Bredal, A. & Reisel, L. (2014). *Transnasjonal oppvekst : Om lengre utenlandsopphold blant barn og unge med innvandrerbakgrunn* (bd. 2014:5). Oslo: Institutt for samfunnsforskning,.
- Lynggaard, T. (Red.). (2010). *Likestilling og minoritetsungdom i Norden med fokus på sosial kontroll*. Göteborg: NIKK, Nordisk information för kunnskap om kön. Hentet fra https://www.nikk.no/wp-content/uploads/NIKKpub2010_køn-og-etnicitet_Likestilling-minoritetsungdom.pdf
- Munch, M., Lien, S., Lossius, K. B. & Salole, L. (2011). *Ikke bare tvangsekteskap: En artikkelsamling: Sluttrapport fra IMDi s arbeid med handlingsplan mot tvangsekteskap 2008 - 2011*. Oslo: IMDi. Hentet fra <https://www.imdi.no/contentassets/5ad93065053d42ffb892bfa920d60d20/rapport-2011-ikke-bare-tvangsekteskap--en-artikkelsamling>
- Paulsen, V., Haugen, G. M. D., Elvegård, K., Wendelborg, C. & Berg, B. (2011). *Æresrelatert ekstrem kontroll – dilemmaer og utfordringer*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS. Hentet fra

<https://www.imdi.no/contentassets/eec1de43cf9a40f09449e986c631662c/aresrelatert-ekstrem-kontroll--dilemmaer-og-utfordringer.pdf>

Reiss, E. (2019). *iLove 2: Seksuell helse*. Oslo: Minotenk. Hentet fra <https://minotenk.no/wp-content/uploads/2019/04/iLove2-PDF-SMALL.pdf>

Salole, L., Ekeli, M. L. & Keeping, D. (2018). *Identitet og tilhørighet : om ressurser og dilemmaer i en krysskulturell oppvekst* (2. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Smette, I. & Rosten, M. G. (2019). *Et iaktatt foreldreskap : om å være foreldre og minoritet i Norge* (bd. nr. 3/2019). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Socialstyrelsen. (2019). *Ett liv utan våld och förtryck: Slutredovisning av uppdraget att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck*. Stockholm: Socialstyrelsen. Hentet fra <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-3-17.pdf>

Statistisk sentralbyrå. (2019). Fakta om innvandring. Hentet 16.10.2019 fra <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>

Strid, S., Enelo, J.-M., Cinthio, H. & Baianstovu, R. Í. (2018a). *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar: En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018: Del III: Redovisning av den kvantitativa delstudien i Göteborg*. Örebro: Örebro Universitet,.

Strid, S., Enelo, J.-M., Cinthio, H. & Baianstovu, R. Í. (2018b). *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar: En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018: Del III: Redovisning av den kvantitativa delstudien i Stockholm*. Örebro: Örebro Universitet,.

Strid, S., Enelo, J.-M., Cinthio, H. & Baianstovu, R. Í. (2018c). *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar: En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018: Del III: Redovisning av den kvantitativa delstudien i Malmö*. Örebro: Örebro Universitet,.

Ugelvik, T. (2019). *Sosial kontroll*. Oslo: Universitetsforl.

Wikan, U. (2008). *Om ære*. Oslo: Pax.

Vedlegg 1 Intervjuguide

Det er mye snakk om sosial kontroll og ære, skam. I min masteroppgave vil gjerne vite mer om hva ungdom tenker om dette, og hvilke erfaringer dere har.

Temaet forutsetter at andre personer vil bli omtalt. Jeg ber dere om at dere omtaler andre i så lite identifiserende grad som mulig. F eks en venn i stedet for bestevennen min, et mannlig familiemedlem i stedet for onkel etc.

Det er helt frivillig å delta, og du velger selv hva du ønsker å svare/ikke svare på. Du trenger ikke snakke om egne erfaringer hvis du ikke vil.

Hvis det er ok for deg, vil jeg gjerne oppbevare navnet ditt og telefonnummeret ditt inntil jeg er ferdig med intervjuene. Dette vil ikke kunne kobles til lydopptaket av andre enn meg. Du kan også velge å delta helt anonymt. Alt som blir sagt og tatt opp på bånd vil bli anonymisert i min oppgave, det vil si at man ikke vil kunne gjenkjenne hvem som sagt hva.

Ære, skam og negativ sosial kontroll

- Hva tenker du/dere på når dere hører ordene «ære» og «skam»?
- Hva tenker du/dere på når dere hører ordet «sosial kontroll»?
- Hva tror du/dere at man mener når man snakker om «negativ sosial kontroll»?
- Hva mener dere er de viktigste problemene ungdom opplever som kan komme inn under dette temaet?
- Hvorfor vil noen kontrollere andre? Hvem er det som vil kontrollere? Hvor oppholder seg disse personene? Blir de påvirket av andre til å kontrollere ungdom? Av hvem? Hvor oppholder seg disse personene?
- Kjenner dere filmen «Hva vil folk si»? (Hvis sett den? Hva synes dere? Noe dere kjente dere igjen i? Noe dere synes var spesielt bra? Realistisk/urealistisk)

Hjemme - I familien, slekt?

- Hva betyr familie for deg? Slekt?
- Hvordan kan jenter og gutter bli kontrollert i familien? Hvem gjør det? Hva kjennetegner ulike familier når det gjelder kontroll? Hvilke former for kontroll er greit – av jenter, av gutter?

- Hvordan kan kontrollen påvirkes av et familien, eller deler av den, flytter fra et land til Norge (migrasjon)? Hvordan kan forståelsen av ære påvirkes? Hva tror du/dere ligger bak ev forskjeller?
- Hvordan kan tilknytning/emosjonell nærhet til landet man flyttet fra påvirke hva som er ære? – Kontroll?

Utenfor Norge

- Hvordan kan kontroll av jenter og gutter påvirkes av personer i utlandet? Hvem kan påvirke kontrollen? Hvor oppholder de seg? Hvordan foregår det?
- Hvordan kan grenser/frihet/kontroll påvirkes av at man er på besøk i landet familien kommer fra? Hvordan tror du/dere at det kan oppleves? Hva kan være grunner til at det ev er ulikt/likte fra i Norge? Hvordan tror du opplevelsen av disse grensene/frihetene/kontrollen er hvis ungdommen må bli igjen i landet mot sin vilje?
- Sosiale medier – hvordan kan sosiale medier inngå i kontroll? - På tvers av landegrenser?

Tilleggsspørsmål individuelle intervjuer ungdom

- Fortell om familie og oppvekst (inkludert hvordan og når familien kom til Norge, evt kortere og lenger oppholde i andre land/landet familien din kommer fra)? Relasjoner foreldre, slekt (Norge/hjemland/andre land) søsken?

(ev lage enkelt nettverksskart og tidslinje som kan brukes som samtaleverktøy)

- Kan du beskrive hvordan du har blitt oppdratt a) sammenlignet med søsken (gutter/jenter) b) sammenlignet med venner? c) sammenlignet med barn/ungdom i landet familien din kommer fra? (Hvis du har noen tanker om det)
- Kan du beskrive hva er det greit at du gjør og er med på? Hva er ikke greit? Har dette endret seg i livet ditt? Hvordan? Hvordan påvirker opphold i familiens hjemland / andre land hva du får lov til / ikke får lov til? Migrasjon?
- Hvem bestemmer hva du får gjøre? Er det andre som påvirker hva den / de personen(e) bestemmer? Hvor oppholder de seg?

- Hvem kontrollere at du følger regler? Er det andre som påvirker hva den / de personen(e) gjør? Hvor oppholder de seg?
- Hva er bra med reglene du har? Hva er negativt?
- Hvis spesielle konflikter: Kan du fortelle hva som skjedde når det ble mer konfliktfullt? Hvordan er situasjonen i dag? Hvem har vært involvert? Hvordan er relasjonen til foreldre, slekt i Norge/Hjemland, søsken, venner i dag?
- Hva tenker du om framtida? Hva håper du skjer? Hva er du redd for skal skje?

Vedlegg 2 Informasjon til informanter

Til deltakere i prosjektet

Denne informasjonen er til deg som blir spurt om å bli intervjuet i prosjektet «*Ungdom, ærbarhetsnormer og sosial kontroll i et transnasjonalt landskap*». Prosjektet er en del av min masteroppgave på VID vitenskapelige høyskole. Prosjektet er også tilknyttet forskningsinstituttet NOVA, og inngår som en del av forskningsprogrammet om vold i nære relasjoner.

Målet med prosjektet er å få mer kunnskap om temaet sosial kontroll fra ungdom, og spesielt hvordan migrasjon, relasjoner og forbindelser på tvers av landegrenser kan påvirke kontrollen. Jeg skal derfor intervju ungdom som enten selv har innvandret til Norge eller som er barn av foreldre som har innvandret. Ungdomsintervjuene skal handle om hva ungdom selv tenker om hvor grensen går for hva som er positiv og negativ kontroll og oppfølging. Jeg vil gjerne vite mer om det som handler om familie, slekt og miljøet man er en del, i både Norge og andre land. Jeg vil gjerne høre både gutter og jenters erfaringer.

Intervjuene vil skje i grupper og enkeltvis. Det blir tatt lydopptak av intervjuet. Lydopptaket vil bli skrevet ut og anonymisert før det brukes i forskning. Utskrevne intervjuer vil bli delt med forskere ved NOVA, forskningsprogrammet om vold i nære relasjoner. Lydopptaket vil bli oppbevart til prosjektslutt, 31.12.2019. Anonymiserte utskrifter av intervjuene vil bli oppbevart til 2028. **Datamaterialet behandles helt konfidensielt.** Hvis du tillater det, vil navn og telefonnummer noteres på et separat ark og oppbevares helt adskilt fra lydopptak og slik at bare jeg har tilgang til det. **Det er frivillig å delta i undersøkelsen og du kan trekke deg når som helst uten å oppgi noen grunn.**

Dersom du har spørsmål om prosjektet, kan du ta kontakt med Charlotte Fladvad på epost charlottefladvad@hotmail.com eller på telefon 95280230.

Vennlig hilsen

Charlotte K Fladvad
Masterstudent ved Master in Global Studies, VID vitenskapelig høyskole

Jeg samtykker til deltagelse i prosjektet, og til at navn og telefonnummer oppbevares separat.

Jeg samtykker til deltagelse i prosjektet og ønske ikke at kontaktinfo oppbevares.

Navn:

Dato:

Sted:

Vedlegg 3 Informasjon til skoler

Informasjon om intervjuer i forbindelse med masteroppgave

Mitt navn er Charlotte Kristiansen Fladvad. Jeg arbeider til daglig som minoritetsrådgiver ved Ulsrud vgs i Oslo. Jeg er også deltidsstudent ved VID vitenskapelig høyskole, Master in Global Studies. Jeg skal skrive min masteroppgave i tilknytning til prosjektet «Negativ sosial kontroll – ungdom og foreldres perspektiver» som utføres av NOVA, Høyskolen i Oslo og Akershus. Det er i den forbindelse jeg kontakter deres skole. Jeg har hatt kontakt med minoritetsrådgiver hos dere, som sagt seg villig til å bidra i rekruttering av ungdommer til intervjuer.

Jeg har planlagt å intervju 12 elever, gjerne av begge kjønn. Intervjuene gjennomføres etter skoletid og i eventuelle fritimer, elevene går dermed ikke glipp av undervisningstid. Ideelt sett skal intervjuene gjennomføres i mars og april, men tilpasninger kan gjøres hvis det er mer praktisk for skolen. Elevene som blir intervjuet får informasjon om prosjektet gjennom informasjonsskriv, og de gir selv samtykke til deltagelse (det er altså ikke behov for å samle inn foreldresamtykke). Data vil inngå i min masteroppgave, samt inngå som en del i NOVAs datamateriale i prosjektet. Skolen vil ikke bli identifisert i publisering av data.

Hvis dere ønsker, vil NOVA svært gjerne gi noe tilbake til skolen – for eksempel i form av foredrag for personalgruppa eller undervisning for elever.

Jeg håper dette er noe som lar seg gjennomføre. Ta gjerne kontakt med meg hvis dere har spørsmål. Charlottefladvad@hotmail.com. Eller på telefon: 95280230. Det er også mulig å ta kontakt med prosjektleder i NOVA Ingrid Smette: ingrid.smette@nova.hioa.no eller telefon: 92211671.